

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

1750

De Theologicis Disciplinis Liber Tertius In quo disputatur, quomodo Deus
inhabitet lucem inaccessibilem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83620](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-83620)

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS LIBER TERTIUS

In quo disputatur, quomodo Deus inhabitet lucem inaccessibilem.

O ΚΑΛΟΝ Pulchrum Plato, Philoponus, & Schrevelius dictum putant ἀπὸ τῆς καλεύν, quod omnium ad se vocet & alliciat oculos animosque afficiat voluptate:

idque S. P. Augustinus apposite explicat cap. xiiii. libri Confessionum suarum quarti. Theologicum itaque stadium percurrentes, posteaquam eximiam elegantissimamque Dei commemoravi pulchritudinem, in quam spe & charitate rationalis anima fertur, tametsi illecebris quandoque distrahitur cupi-

ditatum, ad eam progredior quæstionem, cur dicatur Deus in priori Epistola Pauli ad Timoth. vi. 16. habitare lucem inaccessibilem, hoc est, ut subditur vestigio, quam nullus hominum vidit, nec videre potest. Cujus Apostolice sententiae quoniam duplex sensus esse potest, de naturali mentis humanae facultate, atque de supernaturali divinitusque concessa; & insuper de statu mortalis vita, & de illo, quem expectamus dissoluta hujus habitationis domo, in Civitate Sanctorum: plura inquirendi exhibetur nobis occasio, in quibus deprimitur quidem audacia nostra ab incomprehensibili maiestate, sed erigitur animus repromissæ sublimitate mercedis.

C A P U T I.

Deus nequit ab intellectu creato clare & intuitive videri solo naturalis facultatis acumine.

S U M M A R I U M.

1. 2. 3. Solo naturali lumine nequit Deus ab aliquo creato intellectu videri.

4. 5. 6. 7. 8. 9. Solvuntur objectiones.

10. Neque à Deo creari potest rationalis substantia extra naturæ ordinem, quæ Deum naturaliter valeat intueri.

11. Solutio objectionis.

An Deus ab intellectu creato videri possit.

V ERTENTE quarto Ecclesiæ seculo, ut refert Hæresi lxxi. Epiph. & Iuv. Augustinus, Actius & Eunomius in tantam cæcitatem, & arrogantium prolapsi sunt, ut assererent, se Deum perspicue virtute naturali intueri, ut semetipcos, aliosque homines aspicerent. Ab Eunomio dicti sunt illius sectarii Eunomiani, qui cum perversum R. P. Berti Theof. Tom. I.

quoque dogma tenerent de Verbi cum Patre dissimilitudine, Anomai sunt pariter appellati. Hunc vero circa Dei visionem supinum crassumque errorem à Basilio, Nazianzeno, Chrysostomo, aliisque Patribus disertissime confutatum, in inferiore Germania labente xiv. saeculo recudere ausi sunt Beguardi anno 1311. à Viennensi Concilio sub Clemente V.

Q. 2

damna

damnati. Execrantur Theologi omnes tam perniciosum superbumque errorem, Quietistarum, ut aliqui putant, marcidum, putidumque fermentum. Sunt tamen aliqui è schola Theologi, qui productis quidem creaturis hanc ad vindendum Deum naturalem facultatem inesse negant; sed alias posse produci arbitrantur alterius ordinis ac perfectionis, quarum vim ac potestatem manifestissima Dei contemplatio minime excedat. At pugnaciter in hos insistunt cæteri cum numero, tum eruditione præcipui: horumque agmen ex nostro instituto sectantur Argentinus, Puteanus, la Fosse, Consonius, Landon, Florez, & qui poterat pro omnibus solius laudari, Romanus Aegidius.

1.
Propositio 1. ne nequit Deus ab aliquo creato intellectu intuitive videri.

Probatur 1.
ex 33 Scriptura.

Attinet hæc propositio ad fidem. Et probatur 1. ex divina Scriptura: in qua habetur, Deum esse invisibilem, ut in 1. ad Timoth. 1. *Regi seculorum inimortalis & invisibilis*, & cap. 6. *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest.* Quæ verba ut demonstrat S. P. Augustinus Epist. cxii. cap. 14. significant, *Deum invisibilem esse natura.* Certum quippe est supernaturalem Dei visionem minime repugnare. Item eadem Scriptura testatur, Dei manifestationem, quæ est bonorum operum retributio, non ad naturæ facultatem, sed ad gratiæ spectare beneficium, ut in Psalmo lxxxviii. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus*, & ad Rom. vi. *Gratia Dei vita aeterna.* II. Probatur ex PP. Origenes lib. 1. Periarchon cap. 1. *Mens, inquit, nostra ipsum per se Deum, sicut est, non potest intueri.* Ephiph. Hæres LXX. *Deum quidem videri praesertim ab humana natura non posse fatemur.* Gregorius Nazianz. Orat. xxxiv. scribit, *nihil ad nos pertingere in hac vita de Dei notitia, nisi exiguum quendam rivulum, ac velut parvum magne lucis radium.* Atque ut aliquos proferant ex Latinis; Ambros. Comment. in Lucam c. 1. ait: *In potestate nostra non est Deum videre, sed in potestate illius est apparere.* Et S. P. Augustinus lib. xix. de Civit. Dei cap. xxv. *Sicut non est a carne, sed supra carnem quod jam facit vivere; sic non est ab anima, sed supra animam, quod eam facit beate vivere.*

2.
Probatur 2. ratione, quidem ut aliquod objectum videatur in se, requiritur ut illud sit præsens, & potentiam moveat, atque specialiter affi-

ciat. Hoc autem est discriminem inter spiritualia & corporalia, quod ista si praesentia sunt, latere non possunt, nisi alio animum potentior causa amoveat, vel oculus sponte clausus radios reprimat: nam oculis apertis, & non alienato animo ac sensu corpus coloratum ac debite proximum non videre non possumus. Spiritualia vero objecta adhuc in duplice sunt differentia: alia praesentia sunt, nec potentiam videntem movent, ut Angelus qui continuo nobis assistit, quem non videmus corporeis oculis; alia sunt praesentia, & movent potentiam videntem, ut Angelus operans videtur ab altero Angelo. Deus ubique est præsens, sed non ubique excitat, moventque specialiter intellectum, qui est veluti oculus spiritualis substantia, & ubiunque illum excitat, id facit pro suo libitu, quoniam ad extra omnia libere operatur: unde præsens est damnatis ac dæmonibus, nec tamen videtur; præsens angelis, & animabus Sanctorum, & videtur, quoniam horum quidem in cælis, non illorum in inferno degentium movet, & excitat spiritualem oculum, id est mentem atque intellectum. His positis ita propositionem demonstro. Ut aliquod objectum intuitive videatur, requiritur ut sit præsens, & moveat potentiam videntem: Nulla creatura tanta pollet virtute ut naturaliter istud efficiere possit, quod Deus præsens illius visivam potentiam specialiter moveat: Ergo nulla creatura potest naturali virtute Deum intueri. Prob. minor. Hoc discrimin intercedit inter Deum, & alia objecta; quod Deus ad extra semper libere agit, & libere moveat potentiam, ideoque si nolit, nunquam videtur; alia vero objecta dum praesentia sunt, quandoque necessario operantur, & velint aut nolint latere non possunt: Creatura non habet naturalem virtutem efficiendi, ut Deus non libere agat: Ergo non habet naturalem virtutem efficiendi, ut Deus præsens illius visivam potentiam specialiter moveat.

Probatur 2. Media, quibus ad visionem summi ac veri Dei pervenimus, non sunt in sola hominis potestate, sed à gratia, & à divino beneplacito principaliter dependent; sunt enim istiusmodi media fides, spes, caritas, observatio legis, & officia virtutum peracta, ut Catholica profitetur fides, Deo præmoveente ac nobiscum misericorditer operante: Ergo à fortiori ipsa bonorum operum merces, & vita aeterna, quæ est clara Dei visio, à Dei beneplacito ac liberalitate principaliter pender.

Opp.

3.
Probatur
ulterius.

^{4.}
Objec^{tio} 1. Opp. 1. Quælibet potentia naturaliter proprium attingit objectum: Deus est objectum intellectus creati: Ergo intellectus creatus naturaliter attingit Deum. Prob. mindr. Objectum intellectus est quodcumque verum, & intelligibile: Deus est summe intelligibilis, & verus: Igitur Deus est intellectus creatus objectum.

Solutio.
Resp. dist. majorem. Quælibet potentia naturaliter proprium attingit objectum, quotiescumque objectum naturaliter & necessario eamdem potentiam allicit, excitat, movet; conc. quotiescumque objectum libere, & pro suo beneplacito afficit, excitatque potentiam; nego. Responso liquet ex dictis. Illud tantum adverto, Theologos omnes huic argumento respondere, potentiam ferri naturaliter in suum objectum naturale, non autem supernaturale, cuiusmodi est Deus, qui omnium creatarum rerum se- riem ac perfectionem supergreditur. Id quidem vere, & sapientissime dictum est. Verum objectum supernaturale non solum ex superexcedente naturæ or- dinem sublimique substantia metiri debemus, sed etiam ex spontanea, libe- rali, & nullatenus necessaria, debita- que manifestatione sui ipsius: ita ut nulla facultas creata naturaliter percipere pos- sit, & manifesta visione intueri quidquid suapte natura tale est, ut possit libere, & pro lubitu voluntatis abscondi, sive intra, sive extra naturalium rerum con- stitutionem. Nam & secreta cordium intra naturalem ordinem continentur, nec tamen naturaliter sive ab homine, sive ab angelo cognosci possunt, eo quod eorum natura postulet, ut libere, & pro beneplacito manifestentur. Quod est esse supernaturale, ut Scholæ lo- quuntur, quantum ad modum cognoscendi, non quantum ad entitatem. Itaque id, quod afferunt Theologi, Deum esse supernaturalem, & aciem creatæ intellectus subterfugere, verum est, nec à nobis revocatur in dubium; sed causam magis obviam nobis videmur proferre: ex qua consequitur, nec etiam ut Auctorem naturæ posse Deum intuitivæ videri, quia ut manifestetur facie ad faciem, absolute pendet à liberalissimo ipsius beneplacito.

^{5.}
Instantia. Dices cum Tournely: Hæc ratio, quam etiam afferit Scotus, & quæ unice petitur ex parte Dei libere se menti no- stræ conspiciendum exhibentis, nullam vim, & momentum habere videtur; ostendit enim duntaxat deesse aliquid ex parte objecti, non ex parte potentia. Eo fere modo, quo habens oculos sanos

objectum longe distinum videre non potest, non ob deficientiam virium in oculo, sed ex defectu sufficientis præsentiae objecti. At intellectus creatus non ex sola distantia objecti, sed ex na- turâ sua incapax est videndi clare & intuitivæ ipsum Deum.

Sed hæc nullatenus nos urget; nam, quid- quid sit de Scotti sententia, nos ex parte intellectus nullam intrinsecam ac super- naturali virtutem ab objecto distinctam necessariam esse arbitramur, ita tamen, ut objectum intimè præsens vivide ex- citet intellectum, ut illud valeat mani- festa animadversione percipere: quam excitationem supernam qualitatem ani- mæ impressam, & lumen glorie appelle- lamus; ideoque si objectum intimè præ- sens sit, & moveat, afficiatque poten- tiā, habet quidquid ex parte intel- lectus ad claram visionem Dei præqui- ritur.

Opp. 2. Naturaliter homo proprium finem assequi potest: ultimus finis ho- minis est visio beatifica: Ergo, &c.

Resp. transmissa majori, (nam respon- dere commode possimus hanc esse for- tem creaturæ rationalis, ut beneficio Creatoris sui ordinata sit ad altissimum finem, quem assequi tantum valeat su- pernaturalibus suffulta auxiliis,) dist. mi- norem: Visio beata est hominis finis ul- timus naturalis, id est necessario alliciens, necessario propositus, necessario ratio- nem ac voluntatem præmovens, nego: est finis supernaturalis, scilicet pro Di- vino beneplacito nobis propositus, & libere & gratuito sui desiderium exci- tans, movensque rationem, concedo.

At, inquires, naturaliter appetitur beatitudine.

Quidam respondent distinguo propon- sitionem: beatitudo naturæ conveniens, quæ sita est in perfecta cognitione ab- stractiva Dei, quam naturaliter exci- tant ideae congenitæ, & creatura ne- cessario dependentes à prima causa; conc. beatitudo supernaturalis, scilicet manifesta visio intuitiva, quæ est bene- dictum gratiosum ac libertimum Creato- ris, nego. Quod si persistas: Ex co- gnitione abstractiva exoritur desiderium visionis intuitivæ; distinguunt eodem modo propositionem: ex cognitione ab- stractiva exoritur desiderium & appeti- tus visionis intuitivæ, si abstractive co- gnoscitur objectum necessario & natu- raliter potentiam afficiens; concedo: ita enim dum video imaginem ac pictu- ram, excitatur in me desiderium viden- di prototypum, si naturaliter videri pos- sit, nec pro suo beneplacito sese abcon- dat

Solutio.

dat ac manifestet. Ex cognitione abstractiva exoritur appetitus visionis intuitivæ, si abstractiva cognoscitur objectum sese pro suo libitu manifestans, nego; loquendo de appetitu rationabili, atque, ut inquit, efficaci. Et enim abstractiva video alterius hominis cogitationes, deprehendo enim ex ipsa exteriori compositione aliquid velle, aliquid cogitare. Attamen, quia manifestatio internarum cogitationum ab ejus libertate dependet, & talis est illarum cogitationum natura, ut non valeant naturaliter innescere: an non imprudens essem, & ratione destitutus, si videns hominem cogitantem velle efficiaciter ardenter imoque desiderio ipsas scrutari & intueri internas cogitationes? Ita ex cognitione Dei abstractiva nequit orihi desiderium aliquod efficax ac prudens intuitivæ visionis, quæ est liberum Dei, & gratiissimum beneficium; si intra naturalis virtutis continemur angustias: nam facta hypothesi, quod Deus visionem illam clarissimam preparaverit diligentibus se, idque ad inflammata fidelium suorum corda dignatus fuerit revelare, jam ipsa visio prudentissime appetitur, & fideliter expectatur.

Oppugnatio
alia & solu-
tio.

Verum respondent alii, inesse quidem homini ad plenam perfectamque beatitudinem, que sita est in visione unius Dei, veri Dei, summi Dei, naturale pondus amoris, & innatam inclinationem; eo quod rationalis creatura referens in se Divinam imaginem in nullo creato bono possit quiescere, & ex cognitione abstractiva magis excitetur videndi Dei desiderium. Quæ opinio magnam verisimilitudinem habet, & utrum praecedenti sit præferenda, aut quo veritatis loco utraque tenenda sit, lib. xii. disputabitur. At qui insitum hunc supernaturalis visionis appetitum propugnant, docent non posse expleri, nisi auxiliis gratiæ rationalis substantia ad tantam finis sublimitatem evenerit. Videtur enim exemplo animæ separatae, quæ dum sit forma corporis suapte natura illius appetit unionem, dari naturalem inclinationem ad terminum, qui foliis inspectis naturæ viribus nequit haberri, qualis utique est mortuorum resurrectio. In horum ergo sententia concedo ex cognitione abstractiva magis incitari humanam mentem ad Divinam substantiam videndam, ut lib. 3. contra Gentes cap. 50. etiam S. Thomas affirmit: sed nego posse absque supernaturali virtute tale desiderium satiari.

8. Opp. 3. Affulget singularis hominibus
Objectio 3. Divinum lumen indistinctum ab ipso

Deo, per quod de rebus mutabilibus firmissime judicamus; ut abunde ostendimus libro primo: Ergo ipsum Deum perspicue intuemur.

Resp. dist. ant. Affulget nobis Divinum lumen à Deo indistinctum, tanquam idea exhbens incommutablem veritatem, quam per speculum & in ænigma referunt etiam singularum rerum rationes, concedo; Affulget tanquam objectum excitans ad claram sui contemplationem, nego. Quomodo Deus possit esse intime præsens per modum luminis, & non per modum objecti eodem i. libro explicavi exemplo hominis scenicas representationes spectantis. Sed cum sit res valde obscura, & ad sententiam nostram maxime conduceat, si majori claritate exponatur, addam nonnulla. Principio visio intuitiva Dei exigit, ut videatur divinitatis plenitudo simul, & non per partes, nam Deus cum sit simplicissimus particliter videri non potest ea visione, quæ sit visio Dei ut est in se. At lumen Divinum intime præsens per modum ideæ efficit, ut ad occursum unius creaturæ judicemus de bonitate, quam nobis naturaliter exhibet quod est honestum & aptum, ad occursum alterius judicemus de magnitudine, quam nobis objicit aut corpus, aut animus. Judicamus vero per ideam ingenitam bonitatis & magnitudinis: sed hanc, quæ Deus est, cognoscimus ex parte, quia illic bonitatem, illic magnitudinem intuemur. Quapropter etiam ad nos idæ summi boni, & lumen incommutabile, non illud videmus intuitive, quia, ut ait Apostolus, i. Corinth. 13. ex parte cognoscimus: atque, ut inquit S. P. Augustinus Tract. xxxv. in Joan. est quidem præsens Divinus ac lucidissimus sol, sed radius per obliqua, & per anfractus ad cor tenebrosum missus est. Deinde visio intuitiva requirit, quod procul tenebrae & caligines mentis abcedant. Quamquam vero præsto nobis est Divinum lumen, non tamen removet phantasmatum, & ærumnosæ hujus vitæ imagines ac simulacra, quæ veluti vapores ac procellæ serenum mentis cælum obtenebrant. Ergo nisi Deus intelligibilis sol procul hanc tenebrarum illuvionem expellat, quod repromisit se in cœlesti Patria largiturum; tametsi cuncta ejus lumine videamus, ipsum intueri non possumus, quemadmodum in densa insilientium nubium caligine, ad est equidem lux solis, cujus ope corpora cernimus, solis tamen splendidissimum orbem non intuemur. Denique per

Solutio.

per ideam ingenitam videmus Deum esse veritatem incommutabilem, justitiam, legem æternam, quæ facile intelligimus ex signato super nos lumine vultus Domini: at in visione intuitiva videbimus Deum sicuti est. Quid autem sit, videre in se Deum sicuti est, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Itaque visio Dei intuitiva præter Dei præsentiam habet aliquid in se præstantius, & inexplicabile, quod est liberalissimum Dei beneficium tanto explicatu difficile, quanto promittit ex Divina majestatis thesauro. Legite Julianum Pomerium lib. i. de vita contemplat. cap. 2. & Thomassimum lib. vi. Th. D. cap. xxi. num. 13.

^{9.}
Objec^o 4. Augustinus lib. x. de civit. Dei cap. 22. ait, *solum peccatum causam esse, cur Deum non videamus.* Ergo creatura innocens Deum naturaliter videt.

Solutio.
Resp. dist. ant. solum peccatum est causa, cur Deum non videamus, causa moralis, quatenus nos privat gratia sanctificante, qua obtinetur finis supernaturalis ad quem beneficio Creatoris fui- mus ordinati, co. causa physica, quæ nos privat penitus intelligentia, quam misericordissimus Deus gratuita liberallissimaque beneficiorum suorum participatione potest ad se convertere, & perenniter explere, nego. Est etiam peccatum alio sensu causa cur Deum non videamus. Nam si sermo sit de visione abstractiva, quæ Deum videmus dum ambulamus per fidem, peccati pena est cæcitas mentis, in qua ei corporalium rerum imagines ita obversantur, ut ejus aciem non quidem extinguant, sed comprimant tamen, ac retardent; quum è contra Adamo ante lapsum vis intelligentia adesset jugis & splendidior, cuius ope posset summis rebus intendere, nullophantasmatum fluctu, ac terrenarum curarum æstu turbatus. Si vero de visione loquamur intuitiva, quæ nobis in patria repromissa est, ea ob peccatorum maculas privamur, quoniam hanc mundis corde paratam esse Divina testantur eloquia.

Propositi^o 2. Neque à Deo crea- tri potest rationalis substantia extra na- turæ ordinem, quæ Deum naturaliter valeat intueri.

Probatur
Hanc questionem, quam Scholastici amplissimam, difficillimamque reddiderunt, ex jactis fundamentis habes resolutam. Etenim nulla creatura quantumvis perfecta efficere potest, ut Deus sibi præsens sit per modum objecti, &

illius mentem moveat, nisi id pro suo beneplacito velit: Atqui ut Deus videatur intuitive necesse est, ut Deus per modum objecti sit præsens: Ergo nulla creatura quantumvis perfecta potest naturaliter Deum videre.

Oppones: Dari potest accidens supernaturale, qualis est gratia, & virtutum theologalium habitus: Ergo dari potest supernaturalis substantia: Supernaturalis substantia posset virtute sua Deum intuitiva videre: Igitur, &c.

resp. dist. ant. potest dari accidens supernaturale, creaturarum conditioni naturaliter debitum, nego: sponte, & ex Divina liberalitate collatum, concedo. Et distinguo cons. Ergo potest dari substantia supernaturalis, quam Deus naturaliter debeat in sui visionem moveare, nego consequentiā: quam Deus in sui visionem moveat gratuitō & libere, concedo consequentiā, & nego suppositum; ea enim substantia, quæ videret Deum motione ejus liberali, gratuita, & nullatenus debita, non esset revera supernaturalis; nec naturali, sibi que indita virtute videret ipsummet Deum.

Hæc respondeo, ut evitetur modo quæstio de supernaturalibus auxiliis, a- que habitibus, quæ sunt quidem accidentia, & intrinsece inhærent, sed non sunt fortasse mortuæ illæ qualitates, quas Theologorum vulgus invexit. Nam gratiam actualem quidam cum Suarezlo in intima Dei assistentia sitam esse contendunt, quidam in actionibus indeliberas ab ipso Deo præmoveente perfec- tis, quidam in Dei motione quemcumque actum etiam indeliberatum præ- dente: & qualitatem illam adhuc pluribus incompetam etiam Thomistæ ali- qui rejecerunt, præsertim Joannes Gon- zalez scriptor in hoc arguento clarissi- mus. Gratia itaque actualis est procul dubio supernaturale accidens respectu rationalis creaturæ, cui Divina miseri- cordia confertur, sed non est entitas parva, vel magna ab ipso Deo, ejusque concursu ad opus salutare distincta. Habitualis vero est ipsa participatio Di- vinæ naturæ, sive forma, & modus quidam vitalis à Deo in anima excita- tus, eique inhærens, à quo recte orci- nata & justa fit permanenter, & unde consurgit in eadem anima vis, & faculta- tas merendi, necnon promptius ac re- citius supernaturaliter operandi, ipso Deo, ut diligentibus se spopondit, apud eam veniente, & mansionem faciente, atque peculiari gratia vigorem extraor- dinarium superfundente. Hoc sensu dantur

ii.
Oppositiō:

dantur accidentia supernaturalia. Quæ, cum sint à Deo, vel ab ejus operatio-nibus indistincta, non patiuntur à nobis etiam admissi rem aliquam per se sub-sistentem, sejunctam à Deo, & supra naturæ ordinem constitutam. Cujus repugnantiam abunde probat argumen-tum, quod suppeditat Augustinus lib. 11. de Civit. Dei cap. 2. dicens: *Quam-vis non omnis beata posse esse creatura; ea tamen quæ potest, non ex se ipsa potest, quæ ex nihilo creata est, sed ex illo, à quo creata est.* Ex quo igitur

creatura sit ex nihilo, non potest natu-ra sua esse beata, neque naturaliter eas perfectiones habere, quæ ordinem uni-versæ naturæ superexcedunt. Atque ne vager longius: Detur substantia quæcunque possibilis. Habetne Deus aliquid dependentiae ab hujusmodi substaniæ vi intellectrice? Minime gen-tium. Ergo, inquit Emmanuel Maig-nan Ph. sacra cap. xv. Prop. 111. nullam habet intellectus divino inferior a-ciem tam perspicacem, ut ejus aspectui Deus se non valeat subtrahere.

C A P U T II.

**Quod potest supernaturali lumine gloriæ rationalis Creatura
Deum intueri, non autem illum comprehendere.**

S U M M A R I U M.

1. 2. 3. Intellectus creatus superno aliquo lu-mine circumfusus potest Deum, ut in se est, intueri.

4. 5. 6. Solvuntur objectiones.

7. 8. 9. 10. Intellectus creatus Deum videns non potest illum comprehendere.

11. 12. 13. Solvantur Objectiones.

An superha-
-turaliter ra-
-tionalis crea-
-tura Deum
intueri, vel
comprehen-
dere possit.

IN ALTERVM è diametro oppositum Eu-nomianis errorem septimo Christiani nominis seculo inciderunt Armeni, qui intellectum creatum neque superno lussultum lumine posse clara Dei visio-ne frui praefracte negaverunt. Quorum hæresim luculenter perstringit lib. XIV. cap. 1. Radulphus Archiepiscopus Ar-makanus. His vero accesterunt, im-perante Andronico Juniore, & Joanne Cantacuzeno, Thessalonenses Monachi Palamitæ, contra quos steterunt Barlaamus & Acindynus, ut diximus cap. V. præcedentis libri. Non enim putandum est, Barlaatum pluribus Græ-corum Pseudosynodis damnatum parti-bus adhæsse Palamæ, ejusque gregalium, ut ex Leone Allatio male refert Theologus alias accuratissimus Tract. de Vis. Dei quæst. 1. dub. v. pag. 155. Afferebant autem Palamitæ isti, divi-nam essentiam, cum sit lux inacces-sibilis, videri à beatis tantummodo in quadam lumine increato & à divinitate diffuso ipsis etiam corporeis oculis as-pe-tabili, eo ferme pacto, quo sol, in quem non possumus aciem figere oculorum, in radiis à se emissis conspi-citur. Horum Græcorum hæresis sequen-ti exagitabitur capite, in quo de lumi-ne gloriæ disputabitur. Nunc vero cum omnibus orthodoxæ sentientibus sit,

I. PROPOSITIO I. Intellectus creatus su-perno aliquo lumine circumfusus potest Deum, ut in se est, intueri.

Aperte probatur 1. ex Dei verbo. **P**rophetatur in Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videtur: inquit Matth. cap. v. 8. *Videtur nunc per speculum in ænigmate, superno lu-mine, Deum, ut in se est, intueri posse.* Nunc cognosco ex parte; tunc autem co-gnoscam sicut & cognitus sum. Similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est. 1. Joannis III. 2. Et similiter de Angelis ait D. Matth. XVIII. 10. *Ange-li eorum in cælis semper vident faciem patris mei, qui in cælis est.* Quibus apertissimis divinarum Scripturarum re-promissionibus accedit definitio Floren-tini Concilii Sess. XXVI. in decreto unio-nis, & Benedict. XII. in Extravaganti, *Benedictus Deus.* Ubi decernitur, exu-tas corporibus Justorum animas Divi-nam escentiam facie ad faciem videre.

Firmatur propositio 1. p. auctoritate. **Q**uos inter Irenæus lib. IV. cap. 37. Ho-Probatur 2. mines, inquit, videbunt Deum, & vi-ex Patribus vent per visionem, immortales facti, & per-tingentes usque ad Deum.... Ille autem volens videtur ab hominibus, à quibus vult, quando vult, & quemadmodum vult. Clemens Alex. lib. V. Strommat. Per-spicuum est enim, nullum unquam vita sua tempore posse Deum perspicue com-prehendere. *Qui autem sunt mundi cor-de, Deum videbunt, postquam extre-mam perfectionem attigerint.* Compre-hendere autem, ait Clemens, id est, cla-re percipere & intueri, quod in præ-senti vita aut nulli, aut paucis elunta-

xat

xat concessum est. Gregorius quoque Nazianzenus orat. xx. à Beatis alt., *Sanctam ac beatam Trinitatem videri purius, ac perfectius.* Idem tradunt Latinæ Doctores Ecclesiæ: Ambrosius Comment. in Lucam l. iii. Novatianus de Trinit. cap. 26. Magnus Gregorius lib. xvii. Moralium cap. 28. Prosper de vita contemplativa cap. 4. Berhardus serm. iv. in Festo omnium Sanctorum. Sed omnium dissertissime Augustinus Epist. i. 11. & 12. Nec non lib. xii. de Gen. ad lit. 26. xxii. de Civit. Dei cap. 29. Traetatu xxv. in Joan. & alibi. Unum tantum locum ex Epist. cxii. recitabo. *Si queris, utrum Deus possit videri? Respondeo: Potest. Si queris, unde sciam?* Respondeo, quia in veracissima scriptura legitur, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbant, & cetera talia. *Si queris, quomodo dictus sit invisibilis, si videri potest?* Respondeo, invisibilem esse naturam; videri autem cum vult, sicut vult. *Si queris, utrum etiam sicuti est possit aliquando videri?* Respondeo, filius hoc esse promissum, de quibus dicitur est: *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* *Si queris, unde eum videbimus?* Respondeo, unde Angeli vident, quibus tunc erimus aequalis, id est, in celis videbimus. Scriptum est enim: *Angeli eorum in celis semper vident faciem Patris, qui in celis est.*

Probatur 3. Ratione Theologica. Probatur homo per gratiam consequi ultimum finem suum, aeternam vitam, ac repromissam sibi perpetuam beatitudinem: Ultimus finis, sempererna vita, atque repromissa beatitudo est visio divinitatis in se: Ergo potest homo per gratiam in se ipsa divinitatem conspicere. Augustini est consecratio ista laudato nuper libro de Civit. Dei, ubi ait: *Premium itaque fidei nobis visio ista servatur.* Et i. Confess. i. *Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*

Opp. i. Sacre literæ aperte testantur Deum invisibilem esse, & inhabitare lucem inaccessibilem; ita nempe Apostolus in i. ad Timoth. i. v. 17. & vi. v. 1. Deinde hanc soli Filio privilegii tribuunt prærogativam, ut ipse solus noverit Deum Patrem, dicente Matth. cap. xi. 27. *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius.* Et Joan. vi. v. 46. *Non quia vidit quisquam Patrem, nisi is, qui est a Deo;* & cap. i. v. 18. *Deum nemo vidit unquam: Unigenitus filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.* Denum nec etiam Angelis facialis, ut appell-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

lant, Dei visio conceditur, quandoquidem ejus anguntur desiderio: ait namque Petrus Epist. i. cap. i. 12. *In quem desiderant Angeli prospicere.* Stant ergo contra assertum istud momenta Verbi Dei scripti luculentissima,

Resp. nego consequentiam. Primo enim ab Apostolo dicitur Deus invisibilis, quoniam neque oculo corporeo certi potest, neque naturali cuiusvis intellectus acumine, neque visione comprehensiva, de qua postmodum. *Quia nec ipsa testimonia falsa esse possunt, beatitudini mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et, Scimus quia cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: negare non possumus filios Dei visuros Deum: ait S. P. Augustinus Ep. 111. Ubi probat, Deum ab Apostolo appellari invisibilem, divinamque lucem inaccessam, propterea quod non videtur in hoc saeculo, & in altero nonniis oculis cordis, mente scilicet, & affectu. Filio autem soli perfecta Patris notitia idcirco tribuitur, quoniam ipse in paterno consistit sinu, & exquisitam habet, perfectissimamque cognitionem: vel quoniam cum Patre habens cum divinitatis, tum scientiae unitatem, quidquid ei erat placitum & ejus consonum voluntati, intimus corde pernivit: vel demum quia Filius prius omnium caeli portas referavit, nulli patentes, nisi quibus Patrem, fideique mysteria interioris gratia revelaverit illustriatione. Quæ omnia ex Evangelicis verbis fiunt manifesta: nam Matth. xi. hec leguntur: *Neque patrem quis novit nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Et Joannis vi. statim sequitur: *Qui credit in me, habet vitam aeternam.* Quamquam eo loco affirmat, neminem Patrem vidisse suum, contra Judæos hæc submurmurantes: *Nonne hic est Jesus filius Joseph, cuius nos novimus patrem, & matrem?* Quomodo ergo dicit hic: *Quia de celo descendit?* Verba denique Petri Epist. i. si referantur ad Christum, vel ad Spiritum Sanctum, significant, angelos gaudere de Christi glorificatione vel summa cum voluptate Spiritum Sanctum cum Patre Filioque intueri, non eo desiderio, in quo est anxietas, sed eo desiderio, quod in completa satiété semper acceditur, prout exponit Hom. viii. in Ezech. Magnus Gregorius. At si referantur ad Fidei Sacraenta, ut plures contendunt, quod Græca, & Syriaea habeant constanter, *In qua, ei; & non in quem, ei; & in quæ, prout & in Latinis nonnullis legitur;* atque apud Ambrosium lib. vi. de Sacram. cap. 2. & Isidorum Pelusiensem lib. i. Ep. 119. Estium quoque

R. Com.

Comment. in hunc locum, Hugonem Grotium, &c. tunc apertissimum videtur sensus, Angelos magnopere exoptare Christianae Fidei incrementum, & summo cum gudio conspicere præconitam hominum redemptionem, dignitatemque Evangelii: de quo ait Paulus in 1. ad Timoth. 3. 16. *Et manifestum est pietatis Sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.*

s.
Objec^{tio} 2.
Opp. 2. Deus, cum sit infinitus, esse non potest creatæ ac finitæ potentia objectum; debet enim inter objectum, & potentiam aliqua dari proportio: Intellectus rationalis creature est finita, ac limitata potentia: Ergo Deus nequit esse illiusmodi intellectus objectum.

Solutio.
Resp. dist. majorē: Deus non potest esse objectum creatæ ac finitæ potentia, naturali virtute sibi indita ac propria operantis, concedo: intima Dei omnipotētia, ejusque virtute illam præmonente & elevante, prodeuntis in actum, nego. Deus non est objectum intellectus creati per naturales vires percipientis, atque intuitus, sed ut videat abstractive incommutabilem veritatem, eget divino lumine intime illustrante, rectamque veri notionem exhibente; atque ut videat in se, & facie ad faciem, indiget eodem lumine nedum illustrante, sed etiam per modum objecti specialiter concurrente, & intellectum vividius excitante. Quod vero naturalis potentia supernaturali suffulta virtute extra naturalem rerum sphæram exire valeat, revocari non potest in dubium, quum credere, diligere, & vitam aeternam promerer, quod perficere non possumus naturaliter, non sit nobis impossibile accidente auxilio divinae gratiae, & speciali Dei praesentia, & concursu.

6.
Instancia.
Infurges: Corporeus oculus, ut videbimus infra, nulla supernaturali virtute elevari potest ad videndum in se, non dico Deum, sed nec Angelum: Atqui major est distantia inter intellectum creatum & Deum, quam inter oculum & angelum: Ergo, &c.

Solutio.
Relp. Causam, cur oculus corporeus Angelum, aut Deum in se videre nequeat, petendam minime esse à potentia visivæ finitate, sed à modo, quo objectum attingit. Fit enim visio per hoc, quod radii à re corporea exeuntes retinam feriant, & tot pressiones in nervi optici latitudinem imprimant, quot sunt diversi colores, aut diversi lumi-

nis gradus in omnibus partibus objecti. Quam retina latitudinem, pressionemque incidentium radiorum, speciem vocant, imaginem, ac similitudinem rerum corporearum: atque ita fit visio incisione, & refractione radiorum per quam retina capillamenta motuumque oriuntur excitationes, quarum occasione perficitur animæ sensus. At spiritualia non horum impressione simulacrorum, sed in seipsis, dummodo menti sint praesentia, conspiciuntur. Itaque dist. ma. Corporeus oculus elevari non potest ad videndum in se Deum, vel Angelum, propterea quod sit potentia finita ac distans à Deo vel Angelo, nego, propterea quod visus natura sua sit lensus, ac perceptio in sola imagine, ac simulacro corporalis objecti radiorum ordinata incidentia depicto, nervorumque motione ad mentem delato, concedo. Huc spectat responsio è scholarum trivio petita, inter oculum & Deum nullam esse proportionem neque entitatis, neque habitudinis.

Est tamen quorundam Philosophorum sententia, praesertim Maignani Philos. Nat. cap. xxxiii. & Antonii le Grand part. iii. cap. ix. posse Deum, vel Angelum oculis corporeis cerni etiam absque ullo assumpto corpore. Cum enim res corporeæ nullam aliam agendi vim habeant, quam ut moveant localiter; substantia spirituale videri possunt oculo corporis, si omnes motus exerceant, quos exercet, dum videtur, substantia corporea. Atque, inquit, hoc modo expeditius intelligitur, quomodo angeli se visui mortali exhibeant, statimque abscondantur, videlicet movendo organum, lucemque flectendo, ut flecteret ac moveret corpus assumptum; & pro sua voluntate hujusmodi motiones omittendo, quod est sese hominum visui subtrahere. In quorum sententia ad argumentum respondeatur, non repugnare quod Deus videatur ab intellectu creato & finito, licet sit increatus, & infinitus, quoniam videtur modo finito; quemadmodum licet sit incorporeus, videri potest ab oculo, quoniam videntur modo corporeo. Neque, si haec concedantur, sequitur, Deum videri posse oculo corporis in se, & facie ad faciem, quoniam videre modo corporeo, non est videre in se, sed videre in simulacro & imagine picta, ut diximus, in latitudine retinæ.

PROPOSITIO II. Intellectus creatus
Deum videns non potest illum comprehendere. Propositio 2.

Com-

Notandum
de comprehen-
sionis no-
mine.

Comprehensionis nomine non quā-
lemcunque cognitionem, sed plenissi-
mam hoc loco intelligimus; nam S. P.
Augustinus Epist. 112. ad Paulinam cap.
9. ait: *Aliud est enim videre,
aliud est totum videndo comprehendere;
quandoquidem id videtur, quod im-
præfens utcunque sentitur: totum
autem comprehendatur videndo, quod
ita videtur, ut nihil ejus lateat vi-
denter, aut cuius fines circumspici pos-
sunt: sicut te nihil lateat præsentis vol-
luntatis tue, circumspicere autem potes
fines annuli tui. Ex. gra. duo posui, quo-
rum alterum ad mentis obtutum, alte-
rum ad corporales oculos pertinet.* Et
serm. xxxviii. de Verb. Dom. alterum
profert exemplum de homine, cuius
videmus faciem, non autem illum com-
prehendimus, quod uno eodemque tem-
pore faciem ac dorsum nequaquam aspi-
clamus. Requiritur autem ad compre-
hensionem, ut prater essentiam rei to-
ta illius cognoscatur efficiencia, & qui-
libet effectus, qui potest inde manare;
*Id est tam ea, qua formaliter, quam
ea, qua eminenter, dicuntur inesse.* Atque ita, ut comprehendatur sol, non
sufficit lucem, caloremque percipere;
sed etiam quidquid ejus continetur po-
testate ac virtute, aurum, lapides,
plantas, & corpora alia, quorum habet
viam effectricem. Ad comprehendend-
um itaque Deum opus est, ut cognos-
cantur universa, qua ipsius scrutatur
intelligentia, aut potest infinita virtus
producere. Alii Theologi compre-
hensionem diversimode accipiunt: sed illam
hoc modo explicant fere omnes nostri,
itemque Vasquesius, & Petavius, qui
lib. vii. cap. 4. plura illorum, qui
scripsierunt contra Anomæos, ad com-
prehensionis naturam illustrandam reci-
tat testimonia.

8. Probatur in-
tellectum
creatum
Deum viden-
tem non pos-
se illum
comprehen-
dere.

Probatur 1. Propositio ex sacris literis; quum Job cap. xi. 7. habeatur: *For-
sitam vestigia Dei comprehendes, & usque
ad perfectum. Omnipotentem reperies?* Eccl. xxxv. 26. *Ecce Deus magnus vin-
cens scientiam nostram.* Ad Rom. xi. 33. *Incomprehensibilia sunt iudicia ejus, &
investigabiles viae ejus.* In quibus no-
tandum est, ita Deum incomprehensi-
bilem dici, ut nullibi asseratur, quod
plane comprehendendi possit, non sicut di-
citur invisibilis, quod non asseritur ubi-
que & constanter, sed visio ipsius se-
psepius promittitur: quod argumento
est non videri nativa creati intellectus
virtute, videritamen per gratiam. Con-
cilium quoque Lateranense cap. Damna-
mus, approbat, & definit, *Deum esse*

R. P. Berti Theol. Tom. I.

*summam quāndam rem incomprehen-
sibilem.*

Tradunt id unanimi sensu Ecclesiæ
Patres. S. Epiphanius heresi lxx. *Cum
invisiabile illud, inquit, infinitum aspi-
cit, non quatenus infinitum est illud in-
tuetur; sed quantum illius, quod imbe-
cillum est, natura capere potest.* Quod
comparatione illustrat hominis per an-
gustum foramen cælum aspicientis, qui
totam non videt illius altitudinem atque
extensionem. Chrysostomus Hom. iv.
contra Anomæos: *Dei exquisitam com-
prehensionem babere non potest Angelus,
aut ulla creatura.* Et S. P. Aug. serm.
cxvi. alias xxxviii. de verbis Dom.
*Si enim comprehendis, non est Deus. Sit
pia confessio ignorantia magis, quam tem-
eraria professio scientiae.* *Attingere
aliquantulum mente Deum magna beatitu-
tudo est; comprehendere autem omnino
impossibile.*

9.
Probatur
ex Patribus.

Probatur de num ratione. Tunc com-
prehenditur objectum, quando nihil la-
tet videntem, quando cum amplitudi-
ne rei cognitæ mentis aquatur cogni-
tio, quando percipitur quidquid in re
objecta continetur, & ab ea potest effi-
ci; quam comprehensionis ideam supra
explanavi, illamque erudita tradit antiquitas, neque eam rejicit D. Thomas
in 111. contra Gentes cap. 56: *Atqui
non potest intellectus creatus & finitus
hæc omnia percipere, cum latitudi-
nem hæc eant infinitam, neque certus
sit divinae potentiae ac virtutis terminus,
sed procreari possint perfectiora in infi-
nitum effecta: Non ergo potest mens
finita & creata Deum comprehendere.* Confirmatur: Ambrosius lib. v. de Fide
cap. 7. Hilarius libro 9. aliique Patres
demonstrant Filii divinitatem, quia in
eo thesauri omnes sapientia, & scien-
tia Dei sunt absconditi, novisque nu-
merum omnium sæculorum, suorum
que operum virtutes omnes, & causas:
Si ergo ad hanc sapientia plenitudinem
quis pertingeret, possemus argumen-
tatione simili demonstrare, hunc esse
ejusdem cum Deo summae perfectissi-
mæ substantię.

10.
Probatur
ratione.

Opp. 1. Beati vident Deum ut est in
se, cognoscunt non ex parte, sed quem-
admodum cogniti sunt, noscunt super-
eminente[m] charitatem scientie Christi,
implentur in omnem Dei plenitudinem,
scrutantur, quæ sit latitudo, longitudo,
sublimitas, & profundum. Hæc omnia
divinarum Scripturarum sunt verba.
Igitur Beati Deum revera comprehen-
dunt.

11.
Objecatio I.

R. 2

Resp.

Solutio.

Resp. nego cons. Potest enim objectum aliquod videri in se, & facie ad faciem, tametsi minime tota ejus latitudo percipiat, ut constat allatis exemplis hominis videntis per angustum foramen cælum, & intuentis faciem alterius hominis. Potest quoque totum videri objectum, & non ex parte, licet non comprehendatur, quando scilicet nihil latet videntem eorum, quæ formaliter sunt in re objecta; sed non attinguntur quæcunque ab ipsis pendent efficientia, ut explicavi comparatione videntis totam etiam, splendidissimamque lucem solis. Potest cognosci, Dei bonitatem latissime in omnes homines se diffundere, & ex infinita depressione miserrimos sublevare, quamvis hanc bonitatis amplitudinem, fundumque non possimus metiri, sicuti videmus è sublimi specula maris vastitatem non insperito opposito littore, quo circumscribitur, & aquarum gurgite, quo impletur. Potest denique anima in plenitudinem immitti, & omni gaudio proflus expleri, etsi totam non comprehendat divinitatem; ut potest vas in aquam totum immergi, caque plenum fieri, etiamsi capere volum possit minimam copiam aquarum.

12.

Objectio 2.

Opp. 2. Beati totum Deum ita vident, ut nihil eos lateat: Videre objectum, ita ut nihil lateat videntem, est illud comprehendere: Ergo Beati Deum comprehendunt. Ma. pr. Non potest res simplicissima, & carens partibus in se, & dilucide conspicisci, quin tota videatur: Deus est res simplicissima & carens partibus: Ergo &c.

Solutio.

Resp. dist. ma. Nihil eos latet earum perfectionum, quæ sunt in Deo formaliter, concedo; quæ sunt in Deo eminenter, nego. Constat responsio ex diuis. Sunt qui his, ac similibus argu-

mentis respondent, comprehensionem requirere equalitatem & commensurationem cognitionis cum objecto, nempe, ut istud cognoscatur secundum omnes perfectionis suæ gradus. In quorum sententia, etsi Dei videretur plenitudo extensive, non foret tamen visio vere comprehensiva, quod non esset hujus cum re objecta adæquatio. Sed cum istud scholarum dogma improbent eruditæ viri quamplurimi; satius erit, si hac recente misla opinione, jamdudum impressis vestigii gradiamur.

Dices: Beati Divinam vident omnipotentiam: Divina omnipotentia connotat omnia quæ produci possunt à Deo, & quæ in eo continentur eminenter. Ergo Beati vident & ea, quæ sunt eminenter in Deo, atque illum comprehendunt.

Resp. eodem modo dist. majorem: Vident Divinam omnipotentiam in se, id est divinitatem, ejusque vim effectricem creaturarum, conc. vident Divinam omnipotentiam secundum id, quod eminenter præcontinet, nimurum quæcunque perfectiones creaturarum, quæ produci possunt à Deo, subdistinguo, communis quadam ac generali perceptione, quam efficit idea omnipotentiae, conc. peculiari ac distincta, quæ proficiunt ab idea exhibente in particulari perfectionem singularium creaturarum, quas ipsa connotat omnipotentia, nego. Scilicet ut video sapientiam, prævidentiam, omnipotentiam, aliaque Dei attributa, sat est intueri divinitatem, que intelligit quidquid verum est, operatur quidquid bonum est, & producere valet quidquid possibile est. Ut vero divinitatem illam comprehendendas, requiritur, ut clare percipias etiam objecta ipsa, & effectus, qui ad ipsam divinitatem quomodolibet referuntur.

13.
Instinctio.

Responsio.

C A P U T III.

Inquiritur in varias veterum, ac recentiorum de lumine gloriæ opiniones.

S U M M A R I U M.

1. 2. Sententia Gregorii Palamæ, aliorumque Græcorum assertur, & refutatur.
3. Argumenta Gregorii Palamæ solvuntur.
4. 5. Scholastici communiter affirmant, lumen gloriæ esse qualitatem, & habitum supernaturalem infusum.
6. Existimant nonnulli, lumen gloriæ idem esse cum specie impressa.
7. Petavius parum distat ab hac sententia.
8. Opinio Thomassini circa præsentem materiam.
9. In omnibus hisce sententiis magna reperitur difficultas.
10. 11. 12. 13. Lumen gloriæ est ipse Deus, sive divinum, & increatum lumen Beatorum menti inimicè affulgens.
14. 15. Præter inimicam præsentiam increati lumen, requiriuntur qualitas, habitus, seu animæ modificatio.
16. Maignani argumentis respondetur.
17. Respondetur fundamento Thomassini.
18. 19. 20. Proponitur, & solvitur objectio.

SATIS

Variæ opiniōnes de lumine gloriæ. **S**ATIS fit ex antecedente cap. manifestum, posse rationalem creaturam, si lumine illustretur superno, usque ad beatissimam Dei visionem pertinere, quod nativa ac naturali virtute minime potest assequi. Hujus superni luminis necessitatem demonstrat Viennense Concilium damnans Beguardos, & Beguinias afferentes, *Quod quælibet intellectus creatura in seipso naturaliter est beata; quodque anima non indiget lamine gloria ad Deum videndum, & eo beate fruendum.* Atque istud impium dogma priori cap. profligavimus. Inquirendum ergo, in quo necessarium illud lumen sit proprie constituendum; quod Concilium, ne Scholasticorum placitis definitionem Fidei immisceret, caute prætermisit.

I. Opinio Palamæ Gregorii.

Fuit ergo Gregorii Palamæ, aliorumque Græcorum sententia, lumen gloriæ esse lucem increatam, à divinitate diffusam, ab eaque distinctam realiter, etiam corporeis oculis aspectabilem. Pro quorum errore, supino quidem, atque inter hæresim monstra censendo, hæc affери possent momenta. Primo: Definitum est in Synodo Byzantina act. IV. sub Andronico Juniore, & Joanne Patriarcha contra Barlaamum, & Acindynum, lumen Transfigurationis Dominicæ increatum esse, & à Divina substantia distinctum: idque Monachi omnes Thessalonicenses tam aperte demonstrarunt, ut in horum sententiam Synodus universa descenderit; ac demum Barlaamus ipse, ut refert Cantac. lib. 2. cap. 40. prodiens in medium, veniamque suppliciter petens propriam confessus sit ignorantiam, & causæ cesserit. Deinde, ut argutabatur David Monachus, Dei substantiam neque homo, neque Angelus videre potest, quum Deus inhabitet lucem inaccessiblem: videtur itaque in lumine, quod est quidem increatum & à Deo emanans, sed non Divina substantia. Præterea sic argumentatur Philotheus; Quemadmodum sol ab oculo, ita Deus ab intellectu videtur: At sol non potest videri ab oculo, nisi radiis ab illo effusis; nam si quis proprius accedere tentat, ob luminis immensitatem exuritur, & excæcatur: Igitur neque Deus lux inaccessa & invisibilis conspicere potest ab intellectu, nisi in lumine quodam Divino à se profluente. Postremum Græcorum illorum argumentum est: Lumen gloriæ est regnum Patris, paratum sanctis ante mundi constitutionem: Regnum Patris aeternum est, & increatum: Ergo aeternum, & increatum est lumen gloriæ.

Verum contra hanc absurdam Palamitarum opinionem immotum stat fundamentum, quod præmisum est cap. V. superioris libri Prop. IIII. Quidquid est, aut Deus est, aut creatura: Lumen illud non est Deus: Ergo est creatura. Tum illud Barlaami, & Gregoræ: *Quod oculis corporeis visum est, non est lumen increatum ac Divinum: Thaborum lumen corporeis oculis visum est à discipulis: Ergo Thaborum lumen Divinum & increatum non erat.* Hæc autem adeo sunt inconcussa, ut ipse Cantacuzenus Gregorii Palamæ studiosissimus cap. 39. scripsit: *Ut legatus Patrum verba ei recensuit, ad cetera quidem se continuuit: lucem autem in Thabor increatam audiens, O rem absurdam exclamat; sumum enim fugientes in ignem inciduntur. Audi cælum, & auribus percipe terra. Lux in Thabor increata: quid ergo illa aliud, nisi Deus secundum vos? nihil enim increatum nisi Deus. Si autem lumen illud negue res condita, neque Dei natura est, (Deum enim nemo vidit unquam) quid reliquum, nisi vos duobus Diis servare, uni quidem omnium fabricatori, quem & inaspectabilem omnes constemur: alteri vero ex sententia vestra sub aspectu cadenti, & increato lumini?* Cui argumentationi plura Cantacuzenus ipse, & Philotheus Patriarcha reponunt, sed utilia verba sunt, ut observat in notis ad Hist. Cantac. Gretserus.

Argumentis autem superius positis facillime occurritur. Nam ad primum dico, **Solvuntur** Synodum illam Byzantinam, aliasque **argumenta** habitas in causa Barlaami & Acindyni, **Gregorii Palamæ.** non esse œcumenicas, ut falso putat Præteolus, sed Schismaticorum Græcorum ab Ecclesiæ finu, & veritatis fidei que lumine aberrantium. Præterea neque certum est, eam Synodum, preferim cui Barlaamus interfuit, aliquid de increato lumine decrevisse; sed, si quid statutum est, evenit, postquam Barlaamus Byzantio discesserat, frigidius Catholicam veritatem substinente Acindyno. Quamquam vero Cantacuzenus scribit, Barlaamum à Palama publice convictum & propriam confessum ignorantiam, omnem diligentiam pro errore emendando impigre se adhibitum promisisse; Gregoras tamen lib. X. narrat, noluisse Imperatorem, ut de his, quæ ad dogmata spectabant, ageretur, & Barlaamum sub vesperam spectaculo Synodali absoluto, ignominiam gravissime ferentem, plenis velis in Italianam, & ad Latinorum instituta, quibus erat educatus, redisse. Secundum autem argumentum,

R 3.

mentum,

mentum, quod in relatione de dissidio Barlaami, & Palamæ refert David Monachus, si quid essiceret, probaret tantum errorem, qui olim apud Armenios invaluit, non posse divinitatem in se videri, & quem paulo ante impugnavi. Tertium nihil est præter anilem delirationem; quippe supponit operationes ac proprietates Dei realiter distingui à Divina substantia, quemadmodum splendor solis à sole. Postremum denique potest ultro concedi; nam regnum aeternum paratumque ante mundi constitutionem nihil est aliud, quam ipse Deus, qui olim dixit Abrahæ: *Ego merces tua magna nimis.*

4.
Opinio
Scholastico-
rum.

Refutata opinione Græcorum, videndum est de communi Scholasticorum sententia. Uno ore affirmant, lumen gloriae esse qualitatem, & habitum supernaturalem infusum à Deo intellectui Beatorum, quo is ad videndum intuitivè Deum elevatur. Quod Theologi probant his argumentis; ac primo: Non minus est permanens in beatis lumen gloriae, quam sunt in viatoribus fides, spes, charitas, & aliae supernaturales virtutes: Ista sunt quidam habitus, & qualitates creatæ, & à Deo infusæ: Ergo qualitas & habitus creatus, & infusus à Deo, est etiam lumen gloriae. Rursum: Requiritur lumen gloriae non ex parte objecti, cum illud sit summe intelligibile, sed ex parte potentie, quæ perfici debet, & ad actum supernaturalis visionis expeditam adipisci facultatem: Intellectus vero non potest hoc modo perfici, nisi creatam qualitatem à Deo infusam recipiat. Denique: Lumen gloriae neque Deus est, neque ipsa visio, ut Nominales arbitrantur: Non est Deus, nam alias damnari non debuissent Beguardi, quandoquidem non negarent, Deum ad beatam visionem intervenire; neque est ipsa visio, quia Vienense Concilium definit, requiri lumen ad visionem Dei, ideoque sufficenter hanc ab illo secernit: Atqui si lumen gloriae non est Deus, neque ipsa visio, necesse est, ut sit qualitas creata, & habitus supernaturalis, animæ infusus: Ergo, &c.

5.
Opinio D.
Thoma & B.
Aegidii.

Huic sententiae tam firmiter adhaerent D. Thomæ, ac B. Aegidii Discipuli, ut affirment, neque divinitus fieri posse, quod absque hujusmodi creato lumine Divina videatur substantia: quod sequentibus demonstrant argumentationibus. Non potest, inquit, oculus carnis videre solem nisi ejus lumine affectus: Ergo neque intellectus Deum, nisi ipius fulgore ac lumine irradiatus.

Ad hæc: Non sufficit ad videndum Deum in se uberior concursus, ut Scotistæ, Tournely, Dubamel, & communiter existimant recentiores, cum istiusmodi concursus nihil ponat in potentia, sed solum influat in actu: Requiritur ergo superinfusa aliqua virtus creata, quam lumen gloriae propter munus mentem illustrandi compellamus. Tertio, ut arguit Contensonius, tametsi Deus suppleret posit causæ secunda efficientiam, & producere Ex. gr. lucem absque sole, non potest tamen efficere, ut causa aliqua effectum producat absque intrinseca virtute producendi, & sol illuminet non formatus vi illuminandi: Non ergo efficere potest, ut intellectus divinitatem in se attingat, nisi suffultus sit supernaturali luminis gloriae virtute.

Ab hac communiori sententia nonnulli recedunt, qui existimant, lumen gloriae idem esse cum specie impressa, rum, qui pu- quam major pars Theologorum docet tan lumen esse eamdem Divinam essentiam unitam esse cum spe- menti beatorum. Et quidem nullam citate impressa dari claram imaginem ac similitudinem Dei, quæ creata sit, rectissime probat D. Thomas, quoniam per similitudinem inferioris ordinis nullo modo superiora possunt cognosci; non enim per speciem corporis spiritum possimus intelligere, neque per similitudinem hominis angelum: & consequenter neque per creatam imaginem aeternam divinamque intueri naturam. Neque vero species & imago tam pura & defæcata potest produci, ut inaccessibilem lucem valeat quomodolibet adæquare. Quam D. Thome doctrinam divinitus revelatam nostra appellat Aegidius. Putat ergo Emmanuel Maignan cap. xv. Philos. Sacra Prop. vii. lumen gloriae esse eamdem speciem Dei impressam, scilicet Divinam essentiam conjunctam cum intellectu creato objective: quod probat ex corporeæ lucis analogia. Si enim, inquit, species coloris nihil aliud est, quam lux suis radiis retinam feriens, quod communiter dicitur species intentionalis; neque erit lumen gloriae aliud, quam ipsa lux divinitatis intellectui beatorum conjuncta. Hac autem sententia, ait præcedente propos. vi., optime conciliantur diversæ Doctorum sententiae, quorum alii tradunt, lumen gloriae se tenere ex parte objecti, alii vero ex parte potentie. Nam cum sit conjunctio divinae essentiae cum intellectu, & objectum & potentiam simul importat. Neque singularis est hæc opinio Maignan, sed eam antiquissimi aliqui Scholastici tradiderunt, quos refert noster Gavardi Tom.

Tom. I. Scholæ Aeg. pag. 671. Atque à specie impressa indistinctum esse lumen gloriæ putat etiam Vasquesius, sed non existimat, Divinam essentiam utiri immediate beatorum menti per modum speciei intelligibilis, quod etiam sentit noster Lusitanus, & Argentinas; falso tamen, ut infertur ex dictis.

7. Parum ab hac sententia distat Dionysius Petavius, qui lib. vii. cap. 8. num. iv. duo notata digna tradit: unum est, quod nemo hactenus liquido demonstravit, qualis sit hujusmodi actuosa facultas, qua ad videndum Deum spiritualis natura fulcitur. Alterum, quod ex veterum doctrina videtur potius ad objectum, quam ad potentiam intellectuē referri. Antiquiores enim beatissimam illam lucem Deum ipsum interpretantur, ut Plotinus Enn. v. lib. iii. c. 17. ubi de Deo inquit: *Hic verus est animæ finis lumen illud attingere: & per ipsum ipsum intueri: non alterius, inquam, lumine contueri, sed per ipsum vident, per quod & vident.* Per quod enim illuminata est, id ipsum est quod videri oportet. Quibus similia habet S. P. Augustinus lib. i. de Peccat. meritis cap. 19. In Petavii itaque sententia, nullum est lumen gloriæ, præterquam ipse Deus; quamvis inquirendo potius hæc scribit, quam rem obscurissimam definiendo.

8. At Ludovicus Thomassinus lib. vi. cap. 16. num. viii. & seqq. nedum arbitratur lumen gloriæ, quod à pluribus animis increbuit, increatum & à divinitate indistinctum; verum etiam esse specialiter personam Spiritus Sancti beatissimum entem illuminantem. Profert vero in hujus sententiae confirmationem locum insignem Basilli lib. de Spiritu Sancto cap. 18., & alterum Gregorii Nysseni Orat. in S. Steph., qui disertissime docent, Spiritum Sanctum esse lumen illud Divinum, de quo Ps. xxxv. *In lumine tuo videbimus lumen.* Addit ex istorum, aliorumque Patrum doctrina, quod sicut non possumus videre Patrem nisi per Filium, ita neque Filium videre possimus nisi per Spiritum Sanctum, quem Filii imaginem ac similitudinem etiam Athan. in Epist. ad Serapion. & Cyrillus Alex. in xxxiiii. Thes. nuncupaverunt. Ita, inquit, constare quo pacto beati videant Deum, & Deus tamen videri non possit nisi à seipso, quia vis, & potentia qua videtur est Spiritus Sanctus, species in qua videtur est Filius; & mens creata sub hac specie, & in hoc lumine delitefcens Deum videt. Hæc ille Tom. I. Th. Dogmat. p. 392.

In expositis Theologorum placitis ubi que aliquid offenditur difficultatis. Com- Invenitur in munior Scholasticon opino vera est omnibus dif- in quantum locat lumen gloriæ in habitu & qualitate supernaturali elevante po- tentiam; sed in eo quod sitam plures volunt naturam istius habitus in entitate creatuæ ab anima & intellectu distin-cta, mihi, ut verum fatear, non probatur. Quæ est enim tam efficax & speciosa entitas inanimis & mortua, quæ inter creaturam & Deum, inter finitum & infinitum inducere possit adæquationem? Et si modo ad recte de veritatis mutabilibus judicandum eget anima, ut diximus lib. I., incommutabili, & inæcreato lumine veritatis: multo magis superno & inæcreato lumine opus erit ad videndam in se & facie ad faciem ipsam divinitatem, veritatemque immutabilem. Contra opinio Maignani in eo placet, quod lumen gloria à Divina natura unita per modum speciei inseparatum constitutus; sed munus luminis glo- riæ non satis exponit. Sicuti enim Gra- tia supernaturalis non est sola unio Dei-tatis per modum speciei intelligibilis, hanc enim gratiam non negabat Pela-gius, qui admittebat propositionem ac manifestationem objecti sub nomine legis ac doctrinæ, sed necessaria est ulte-rius E. G. ad fidem qualitas supernatu-ralis confortans & elevans intellectum ac voluntatem; ita ad visionem Dei non sufficit unio objecti ad potentiam, nisi huic superaddatur qualitas & habitus quidam supernaturalis, ut communiter tenent Scholastici. Præterea: Beguardi qui dicebant naturaliter posse videri Deum, consequenter affirmabant Divi-nam naturaliter uniri animæ per modum speciei intelligibilis, & tamen negabant necessitatem luminis gloriæ: Ergo ad lumen gloriæ præter unionem Divinæ essentie per modum speciei aliquid aliud requiritur. Ob eandem rationem non satis exacta videtur sententia Petavii existimantis lumen gloriæ ad subjectam rem, non ad videndi potentiam perti-nerere. Ultima Thomassini opinatio, me quidem judice, penitus fallax est. Recte siquidem Patres contra Macedonianos & Arianos demonstrant, Spiritum Sanctum eamdem habere divinitatem cum Filio, eamdemque Filium cum Patre, quia illustratione Spiritus Sancti cognoscitur Filius, & revelatione Filii dignoscitur Pater, eo quod res inferioris ordinis non possunt ideam rerum exhibere superiorum. At ratio luminis gloriæ non potest specialiter uni Personæ, & non aliis quadrare; tum quia omnes æqua-

æqualiter in patria sese exhibent aspergibles; tum quia indivisa sunt opera Trinitatis, quæ communibus & inseparabilibus attributis exercentur. Addo totam Trinitatem esse unum lumen inaccessibile, neque de Patris splendore veram fidem tenentibus separari Filium, & Spiritum Sanctum, ut probat lib. 20. contra Faustum Magnus Augustinus. Ergo si Pater non videtur proprio lumine, neque videbitur lumine Spiritus Sancti, cum sit idem lumen, unum, inseparabile & indistinctum. Quæcum ita sint, ex prefatis omnibus scitis, ne trochi in morem agamus, profero theorema istud.

10.
Propositio

PROPOSITIO Lumen Gloræ est ipse Deus, sive divinum & increatum lumen beatorum menti intime affulgens, suoque fulgore ac motione imprimens illi qualitatem & habitum; qui tamen non est entitas quedam realiter distincta ab anima, sed ejus ordo, affectio, & modificatio.

Quod lumen gloriae sit ipse Deus intime praesens probatur. I. Ex Scripturis, quibus omnes Theologi probant hujus luminis necessitatem. P. xxxv. 10. legitur: *Apud te est fons vita, & in lumine tuo videbimus lumen.* I. lx. 19. Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet ultra sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam. Apoc. xxii. 23. Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea: nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus: & xxii. 5. Non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos. His verbis designari lumen gloriae Theologi omnes fatentur: Atqui non aliud innuitur lumen præterquam ipsum Dominum, & Agnum, id est Verbum Patris: Ergo ipse Dominus, ejusque increatum divinumque lumen est lumen gloriae.

11.
Probatur ex
Patribus.

Probatur 2. ex PP. presertim Augustino, qui lib. de moribus Eccl. Cath. cap. xi. ait: *Secutio igitur Dei beatitatis appetitus est, consecutio autem ipsa beatitas. Ac eum sequimur diligendo, consequimur vero non cum hoc omnino efficiendo quod est ipse, sed ei proximi, eumque mirifico, & intelligibili modo contingentes, ejusque veritate, & sanctitate penitus illustrati, atque comprehensi. Ille namque ipsum lumen est, nobis autem ab eodem illuminari licet.* Lib. xii. de Gen. ad lit. *Aliud est autem*

ipsum lumen quo illustratur anima, ut omnia vel in se, vel in illo veraciter intellecta conficiantur. Nam illud ipse Deus est, hoc autem creatura: quamvis rationalis & intellectualis ad ejus imaginem facta, qua cum conatur lumen illud intueri, palpitat infirmitate, & minus valet. Cum ergo illuc graditur, & a carnalibus subtrahat sensibus, illi visioni expressius praesentatur, non spatiis locibus, sed modo quodam suo etiam supra se videt illud, quo adjuva videt quidquid etiam se intelligendo videt. In P. xxxv. *Si lumen est, oculos meos parem.* Serm. 284. *Lumen est, accede, cape, vide.* Et lib. 1. de Peccat. mer. c. 19. *Verumtamen si percepto baptisante de hac vita emigraverit, soluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manet in aeternum, justificatos praesentia creatoris illuminat.* Hoc loco male scribit Petavius lib. vii. cap. 8. indicari aliquod lumen à divina essentia diversum: quod enim incommutabiliter manet in aeternum est idem Deus.

Theologi, qui admittunt lumen creatum, respondebunt allata Scriptura & Augustini testimonia intelligenda esse de Inter lucem luce objectiva, non de ea quæ se tenet objectivam, ex parte potentie: sed liquido ex dictis & illam, quæ constat tam lucem objectivam, quam parte potentillam, qua Deus videtur, esse idem dictum, nullum vinum lumen; & eamdem sempiternam est discrimen. divinitatis lucem eam esse, quæ videatur, & in qua videtur: quæ conspicitur, & quæ illuminat: ad quam acceditur, & quæ capitur: qua illustratur anima, & quæ conspicitur. Non ergo inter lucem objectivam & inter eam quæ se tenet ex parte potentiae aliquod intercedit discrimen.

Ratione ita hæc propositionis pars suadetur. Requiritur lumen gloriae ut Deus in se videatur, quod intellectus finitus & creatus disponi debeat ad objectum supernaturale, quod longe ipsius naturam excedit. Qualemque creatum lumen non potest ita intellectum disporne, ut clare videat Deum, qui omnem creatam potentiam supergreditur: Ergo qualemque creatum lumen non potest esse illud lumen gloriae, quo Deus in se videatur. Deinde: Sicut impossibile est per similitudinem inferioris ordinis superiora representari & cognosci, ita impossibile est per lumen ordinis inferioris superiora videri, Ex. grat. per lumen candela cælum, per lucem solis angelum: Sed ex quo per similitudines rerum inferiorum superiora representari non valent, D. Thomas i. P. q. xiiii. art. 2. recte probat non esse posibilem

12.
Inter lucem
objectivam,
& illam, quæ
constat tam
lucem objectivam,
quam parte
potentillam,
qua Deus
videtur,
esse idem
dictum, nullum
vinum lumen;
& eamdem
sempiternam
est discrimen.

13.
Probatur hos
ratione.

bilem speciem impressam creatam, quae Deum, ut in se est, representet: Ergo ex quo lumine ordinis inferioris superiora non videantur, infertur non esse possibile lumen creatum, quo Deus videatur, ut est in se. Denique: Lumen gloriae nihil aliud praestat, quam mentem illustrare, movere, ac perficere: Solum lumen divinum abunde illustrat, roboret, perficitque mentem beatorum, cum in se virtutem omnem perfectio nemque contineat: Ergo solum lumen divinum est lumen gloriae.

14.
Probatur
præter inti-
mam præ-
sentiam in-
creati lumi-
nis requiri
qualitatem,
& habitum.

Quod vero præter intimam præsentiam increati luminis requiratur qualitas, habitus, seu animæ modificatio probatur I. Quia ex definitione Vienensis Concilii necesse est ut elevetur potentia. Deinde quia sola intima præsenta objecti non sufficit ad visionem, alias quilibet etiam viator, ac damnatus videret Deum; qui ubique est per suam immensitatem, nobisque semper intimior, ut ait Augustinus, intimo nostro. Tertio quia anima videtur Deum perficit simul ac movetur; sola autem Dei præsenta neque perficit, neque movet.

15.
Respondeatur
habitu fidei, spei, &
charitatis esse
qualitatem
creatam &
infusam.

Ergo ad primum communioris sententiae argumentum respondeo habitum fidei, spei, & charitatis esse qualitatem creatam & infusam, non quod sit entitas quadam distincta ab anima, sed affectio, modificatio, & veluti impresio in ipsa anima divina efficientia ac virtutis: eo fere modo, quo figura & imago facta impressione sigilli nihil est aliud, quam subjecti dispositio, & affectio. Est igitur lumen gloriae & lumen increatum, & qualitas etiam & habitus: lumen increatum si accipiat pro lumine, quo anima perenniter illustratur; habitus & qualitas creata, si accipiat pro affectione animæ, quam cauifat divinum lumen. Ita solares radii sunt lumen simul, & species intentionalis: lumen quatenus illustrant oculum; species, quatenus feriunt retinam, & axem opticum imprimit. Ad secundum respondeo, utique lumen gloriae se tenere etiam ex parte potentiae, quoniam objectum intime præsens minime videretur, nisi se in mentem imprimaret, nec advertentiam, ad quam creatura nativam virtutem non habet, supernaturali efficientia produceret. Ad tertium dico lumen glorie esse quidem Deum interiori splendore deitatis propriæ affulgentem, sed ulterius animam efficientem & illustrantem; & merito damnatos Beguards, quoniam affirmaverant videri divinam essentiam solo lu-

mine naturalis intelligentiae, non lumine increato ac divino, de quo legitur: *In lumine tuo videbimus lucem.*

Conciliatur autem ex dictis disce. Conciliatur pantia Theologorum, quorum aliqui negant etiam de potentia absoluta vi- deri posse divinitatem in se absque lumi- ne gloriae, alii ex opposito affirmant. Etenim videri potest absque lumine aliquo creato, & qualitate infusa distin- cta realiter ab anima: & videri non po- test absque intima præsenta Dei men- tem creatam moventis & elevantis.

16.
Ad argumenta Maignani dico lumen gloriae esse quidem divinam essentiam unitam intellectui beatorum, sed huic unitioni addendam esse dispositionem, & qualitatem effectam à Deo non so- lum intime unito, sed etiam operante, ac movente. Atque hoc sensu expo- nenda quoque sunt Patrum auctorita- tes, quas conjecturam faciendo laudat & profert Petavius.

17.
Ad Thomassini placitum assero, præ- ter dicta, Spiritum Sanctum dici lumen Respondetur gloriae, quia istud non attinet ad na- turæ ordinem, sed ad gratiam, cuius auxilio supernaturalia opera efficiuntur. Spiritui enim Sancto gratiarum tribuuntur charismata. At quemadmodum lu- men quod videtur non est sola Spiritus Sancti persona; ita lumine, quo vide- tur, non est solum Spiritus Sancti au- xilium.

Oppones rursus. Visio beatorum est actio immanens vitalis: Actio imma- nens vitalis requirit principium intrin- secum animæ inhærens, quod non po- test esse Deus, cui repugnat alteri, tan- quam forma, inhærente: Ergo, &c. Confirmatur; etenim in voluntate ad amandum supernaturaliter Deum ne- cessaria est gratia, quæ intrinsece ani- mæ inhæreat.

Antiquiores quidam Theologi, inter quos Mayron in 111. sent. dist. xii. q. 2. resp. animam videndo & intelligendo non agere, sed pati; ideoque dispensare esse inter intellectuē voluntatemque rationis causam; plus enim ad agendum, quam ad patiendum prærequisitur. Et quidem humanam mentem intelligendo pati assentiuntur simul Platonici, & Car- tesiani, qui docent haberi perceptionem ex quo mens à Deo informetur rerum ideis, ut 11. parte lib. 3. de veritatis in- quisitione explicat insignis Philosophus Nicolaus Malebranch, Pürchotius 2. parte Metaph. sect. 111. cap. 4. &c. Quin & veteres Peripatetici perceptionem spectare docent ad intellectum, quem

vocat

R. P. Berti Theol. Tom. I.

S

Solutio. 1. vocant *possibilem*. At quia intelligendi opus exigit quidem ideas rerumque imagines, quibus mens formatur humana; sed indaginem quoque veritatis, contemplationemque, qua mens excitata objecti impressione aut se convertit ad externa, aut quodammodo in seipso recluditur; ideo conc. majori, dist. minorem: Actio immanens, & vitalis requirit principium intrinsecum, quod sit forma quadam, & qualitas distincta ab anima, nego: quae sit ipsa anima simul cum intima presentia Dei illam efficienter adjuvantis, ac moventis, concedo.

20. Solutio. 2. Ad confirmationem dico: quemadmodum lumen gloriae est Deus illustrans mentem & efficaciter voluntatem inflammans ad videndum ipsum Deum, eoque perenniter, beateque frumentum: ita gratia est Dei misericordia, & voluntas sanctam cogitationem & bonum voluntatis motum operans. Atque hoc pacto tam lumen gloriae, quam gratiae auxilium, increatum, & creatum dicuntur; id est, increatum, quatenus

sunt Deus ipse animae illapsus ac praesens; creatum vero, quatenus sunt animae elevatio ac motio vi effectrice Dei presentis & operantis producta, ut supra dixi. Addo quoque responsionem eorum, qui docent lumen gloriae esse quidem habitum & qualitatem distinctam ab anima, sed absolute suppleri posse per ubiorem concursum Dei; scilicet quod lumen non est formalis causa, neque principium vitale; quoniam formalis visionis est ipsam actio mentis: vitale autem dicitur, quod procedit a principio vitali intrinseco, non quod ab exteriori producitur causa; unde fit quod lumen gloriae concurrat ad visionem Dei tantum efficienter, ut probat art. 2. concl. 3. Tournely. Quamquam Deus & principium intrinsecum est, & operationum animae potentior causa, quam sit qualitas quaecunque creata, tametsi rationem nullam habere possit partis, ac formae; ut ait lib. 3. cap. 4. I. B. Du-Hamel. Sed de lumine gloriae satis differuisse mihi videor.

C A P U T IV.

An Palamitarum errori Chrysostomus, Theodoreetus, & Hieronymus praeluserint?

S U M M A R I U M.

1. 2. Chrysostomus solùm negavit comprehensionem Dei esse possibilem.
3. 4. 5. 6. 7. 8 Vasquesi, aliorumque argumenta solvuntur.
9. Theodoreetus in haec quæstione immixtus est, toris insimulatur.

10. 11. Satish objectionibus:
12. Neque Hieronymus visionem Divinitatis in se credit est impossibilem.
13. Solvitur obiectio.
14. Triplex modus explicandi Patres in suspicionem à Vasquesio adductos.

Chrysostomus, Theodoreetus & Hieronymus an Palamitarum errori praeluserint.

SCRIPSIT Chrysostomus contra Eunomium, & Aetium Dei naturam adeo sublimem ac impenetrabilem esse, ut Angelorum quoque prorsus superet intelligentiam: cumque plures cum Græci, tum Latini nominis Patres sectulis. Hinc abrepta ab incolis Montis Atho occasio afferendi quod Deus videtur in lumine, sive effluvio divinitatis, non autem in se. Vix Chrysostomum posse excusari censet Gabriel Vasquez disp. XXXVII. cap. 2. & 3. ubi in determinem partem trahit alios quamplures. Dubitarur autem præ ceteris de Hieronymo, & Theodoreto: nam si possunt hi ad veram sententiam accommodari; conciliabuntur facile & alii, quorum dicta ambigua sunt & obscura. Defendant autem istos contra Vasquez, aliosque paucissimos, omnes fere pii, doctique Theologi, ac præter illos, qui in Sententiarum libros com-

mentaria ediderunt, Sextus Senensis lib. vi. Biblioth. ann. 182. Ferdinandus Vellofillus in Advert. ad tom. i. Chrysost. quæst. v. Natalis Alexander sœc. iv. cap. v. art. xxx. Dupin. tom. III. Biblioth. Petavius lib. vii. cap. v. & vi. Capiscus in controversiis, &c.

Serio autem in hac, aliquæ circa Patrum mentem disputationibus est observandum, qua occasione, & quibus emergentibus heresis scripserint. Videtur enim aliquando in partes declinare extremas, oppositasque adversariis. Ita Cyrillus in suis contra Nestorium Anathematismis scopum dissertationum ejus non attendentibus visus est ad Eutychianos deflectere, & ubi unam adstruit Christi personam, duplum negare naturam. Atque Augustinus aduersus Pelagianos originale peccatum, & Salvatoris gratiam demonstrans visus quandoque est imperitis ad partes acceler-

accessisse Manichaeorum, & ubi necessitatem prædicat gratia, arbitrii tollere libertatem. Itaque exorta Aetii & Eunomii nefaria heresi, Catholici PP. clamabant Deum esse invisibilem, id est ejus naturam comprehendendi non posse, neque evidentibus rationibus explicari.

I.
Propositio I. Chrysostomus non visionem Dei in se, sed solum comprehensionem possibilem esse negavit.

Probatur
Chrysostomo-
rum tantum
negasse possi-
bilitatem
comprehen-
sionis.

Affero ex eodem Chrysostomo testimonia lúculentissima. Homil. III. in Epist. ad Philipp. *Fuisti*, inquit, *sive hic, sive ibi cum Rege sunt: atque ibi quidem multo magis proprius, non quasi quodam interjecto vestibulo, non per fidem, sed facie ad faciem.* In Paræn. I. ad Theodorum lapsum: *Quid dicemus quando regis cubiculis ad apertis intueri licebit ipsum Regem, non per speculum nec per enigma, sed facie ad faciem non amplius inquam per fidem, sed per speciem?* Et in Oratione de S. Philogoro: *Hic quidem nemo Deum vidit: illic autem qui adiunt, perpetuo vident, quatenus illum videre licet, non solum præsentem, verum etiam gloria splendore condecorantem cætum.*

2.
Confirmatur,
fore ut aliqui summam ei petulantiam obicerent, quod ne supremis quidem Virtutibus Deum comprehensibilem esse affirmaverit, diserte Hom. XIV. in Joannem docet, se creaturis illam denegare cognitionem, quam de Patre habet Filius, id est perfectam, & infinitam, & quæ divinam substantiam, ejusque efficientiam exhaustit. Hunc vero se ipsum interpretandi canonem ac regulam tradit. *Quoties audis Deum nullum vidisse, illud intellige, nullum esse qui Dei substantiam exquisitavatione percepit.* Ex quibus sic argumentor: Qui tradit justos in patria videre Deum facie ad faciem, non tamen habere plenissimam divinitatis cognitionem, quam habet divinum Verbum; is proculdubio negat tantummodo possibilitatem comprehensionis, non visionis beatæ: Chrysostomus docet justos videre Deum facie ad faciem, sed non adeo exquisite ac plene, quemadmodum videt Filius: Ergo Chrysostomus non beatæ visionis negat possibilitatem, sed solius comprehensionis.

3.
Objetio I.
Opp. I. Chrysostomus Hom. 23. in Genet. ait, *Divina gloria fulgurantem majestatem neque Cherubim, neque incorporeæ illæ Virtutes videre possunt, sed aversa facies tegunt objectis alis.* Et Hom. 14. in Joann. *Id quod est Deus nou R. P. Berti Theol. Tom. I.*

modo prophetæ non viderunt, sed neque Angeli, neque Archangeli. Idem affirmat Hom. 2. 3. & 4. de incomprehensibili Dei natura. Igitur possibilitatem visionis Dei revera negat Chrysostomus.

Solutio.

Resp. hæc de visione perfecta, & exquisita, cui adæquatur objecti intelligibilitas, esse accipienda. Constat responso ex dictis, ex scopo Chrysostomi, ex præmissis contextibus, & ex verbis, quæ citata Hom. XIV. subjicit:

Multi Deum cognoscimus, & tamen ipsam substantiam, qualis est: sicut ejus Unigenitus cognoscit, qui certainam notionem, visumque, & comprehensionem habet;

qualem Filium de Patre habere par est.

Infurgit Vasquesius: Citata Hom. XIV. ait: Chrysostomus: *Si eos percuntaberis,* (idest Angelos) *nihil ab his de Dei substantia audies, sed tantum referentes: Gloria in altissimis Deo, &c.* Igitur aliquid de substantia Dei enarrare non possunt: At narrare possent, si intuiti-ve viderent: ergo intuitive non vident.

4.

Instans.
Resp. narrari, & explicari non posse Solutio.
divinam, altissimamque naturam vocabulo aliquo exprimente quidquid in se Deus est, ut dixi lib. II. cap. I. sicut enim circumscribi non potest termino, ita explanari non potest voce; ut audacter putabant Aetii, & Eunomii gregales. Distinguo itaque primum conf. Angeli aliquid de substantia Dei enarrare non valent, quod perfecte divinam cognoscibilitatem, & notitiam adæquet, quam habet Unigenitus in sinu Patris; concedo: Aliquid enarrare non possunt ulla prorsus ratione, subdistinguendo, quia Deum non vident; nego: quia Dei natura etiamsi videatur mente, non potest designari verbis; concedo. Plura namque percipi possunt, quæ narrari non valent, ut de arcanis mysteriis, quæ vidit Paulus in raptu, ait 2. ad Corinth. XII. 4. *Non licet homini loqui.*

Instans Vasquesius: Anomai non adeo erant insani, ut sibi comprehensivam cognitionem arrogarent; non ergo de comprehensione contra eos agit Sanctus Antistes.

5.
Urgeatur.
Resp. neg. ant. De Eunomio enim scribit idem Chrysostom. Homilia II. de incomprehensibili Dei nat. *Ausus est homo dicere, Deum novi, ut ipse Deus se ipsum novit.* Hæc cine confutatione indigent? Hæc cine demonstratione? An non satis est, bæc sola verbaproferre, ut tota eorum impietas reveletur? Etenim bæc insania est perspicua, amentia inexcusabilis, &c. Et Hieronymus in cap.

S 2

II.

11. Matth. Erubescat Eunomius, inquit, tantam sibi notitiam Patris & Filii, quantam alterutrum in se habeant, vindicans.

6. Opp. 2. Chrysostomus cognitionem Angelorum, quam de Deo habent, appellat revelationem & indulgentiam ei similem, qua se Deus Patriarchis, & Prophetis manifestavit.

Solutio. Resp. id quidem recte contra Anomaeos; ut videlicet ostenderet visionem Dei non pertinere ad naturalem vim intelligentiae, sed esse gratiae beneficium ipsa fide, & propheticis spiritus illustratione praestantius.

7. Opp. 3. Ut probet Dei invisibilitatem, Chrysostomus utitur exemplo oculi corporei, atque idem de oculo affirmat & de intellectu Angelorum: Oculus corporis nullatenus videt Deum, ut est in se: Ergo per Chrysostomum neque oculus mentis, sive intellectus.

Solutio. Respond. Quemadmodum ad visionem oculi requiritur imago radiis circumfusis, & in tunicas, humoresque inflexis finita ac picta, ita ad comprehensionem necessaria est quod veritas & virtus objecti sit in mente undequaque nota, & circumscripta; unde infinitum nulla ratione potest a creatura comprehendendi. Dist. itaque majorem. Chrysostomus idem affirmit de oculo corporis, & de oculo mentis; id est, docet Deum immensum atque infinitum nulla posse finita intelligentia comprehendendi, sicut non potest ulla sensibili specie representari, concedo: id est, putat eamdem vim ac potentiam inesse sensibus, ac menti nego majorem.

8. Opp. ultimo: Afferit Hom. xi v. Deum visum ab Angelis solummodo post assumptionem humanitatem.

Solutio. Resp. Post assumptionem humanitatem visum fuisse ab Angelis Divinum Verbum speciali quadam modo comprehensum & circumscriptum, non in semperita substantia, sed in forma servi, & in similitudine hominum.

9. PROPOSITIO II. Ut Chrysostomus, Propositio 2. ita Theodoretus immerito erroris in hac questione à quibusdam insimulatur.

Probatur in- Sese abunde purgat Theodoretus sequentibus locis. Comment. in epist. ad Ephes. tom. iii. suorum operum ait: *Nunc honorum, quæ sperantur, magnitudo est quidem omnino ignota fidelibus. Per fidem enim ambulant, non per speciem: tunc autem videbunt facie ad faciem.* Et in vita S. Jacobi Anachoretæ, Collectis, inquit, *undique multis prophetis, multisque Apostolis, & Martylibus quamplurimis omnes una in arca*

repositi, cum sanctorum populo habitare cupiens, & cum eis resurgere, divinoque conspectu potiri. Habet similia in vita S. Eusebii. Itaque hinc ratio ista depromittit: Qui vident facie ad faciem, & Divino potiuntur conspectu, Deum, ut in se est, intuentur: Justorum animæ per Theodoretum vident facie ad faciem divinoque aspectu & contemplatione potiuntur: Ergo per Theodoretum Deum, ut in se est, intuentur.

Opp. 1. Theodoretus in Dialogo, Oppositiō 1. qui inscribitur Atreptos, id est, *Immutabilis*, ait: *Impossibilis est hominibus, immo etiam Angelis divina natura contutus.* Et in cap. 14. epist. 1. ad Corinth. *Hic videmus symbola Dominici corporis: illic autem ipsum Deum videbimus; id enim significat facie ad faciem.* *Videbimus autem ejus, non quæ sub aspectum non cadit, naturam, quæ à nullo cerni potest: sed eam, quæ de nobis sumpta est.* Ergo Theodoretus facie ad faciem solam Christi humanitatem videri testatur, non vero inaccepsam divinamque naturam.

Resp. Theodoretum priores tres Dialogos conscribere contra Eutychianos, qui cum unicam assererent in Christo naturam, consequenter putabant etiam Divinam in terris apparuisse. Quoniam vero Haereticus, quem Heranistem vocat, plures errores ex superioribus haeresibus simul confuerat, ut in Praetatione Atrepti Theodoretus declarat, ob Anomæorum qui tunc grassabatur errorrem, Divinam essentiam indiscriminatim vocat invisibilem, ea nempe visione, quam arrogabant sibi Eunomiani, comprehensiva, ac plenissima. Dist. itaque ant. *Impossibilis est per Theodoretum Divinæ naturæ contutus, corporeis oculis, ut existimabant Eutychiani, concedo; oculis mentis, subdistinguendo, contutus modulo rationis nostræ attemperato, qualem statuant Orthodoxi, nego: exquisitus ac plenus, qualem jactabant Anomæi, conc.* *Hujus autem distinctionis priorem partem tradit aperte eodem Dialogo Theodoretus, ubi postquam afferuit Divini Verbi incarnationem ex Baruch. v. 15. Post bæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est: & ex Apostolo 1. ad Timoth. 6. *Deus manifestatus est in carne;* ait: *Apro ergo Divinus dicit Apostolus, Deus manifestatus est in carne.* *Per hanc siquidem apparet natura, quæ cerni non poterat.* *Per hanc illam quoque viderunt Angelorum turmae: visus est enim, inquit, Angelis.* Nobiscum igitur hujus doni particeps facta est etiam incorporea natura. *Nimirum Angeli post**

solutio.

post incarnationem Dominicam viderunt Deum indutum humanitate, qui non poterat divinitate comprehendendi; ut dixi præced. prop. ad ult.

Quod vero Theodoreetus deneget Angelis solam visionem plenam & comprehensivam, constat ex eodem Dialogo; ubi postquam comparavit visionem Angelorum ei, quam & Prophetæ & Patriarchæ habuerunt degentes adhuc in terris, excludere se comprehensionem, quam sibi Aetiani arrogabant, satis indicat dicens: *Sic ergo de Angelis intelligamus audientes quod semper vident faciem Patris vestri: non vero vident Divinam substantiam, quæ nec circumscríbi, nec comprehendendi, nec mente percipi potest, & quæ universu comprehendendit.* Commentariis autem in Epist. I, ad Corinth. constat sermonem instituere de Christi humanitate, cui recte potest accommodari illud Apostoli: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Nam videnti quoque Salvatorem nostrum flagramus ardore, quem adoramus speciebus ac symbolis velatum in Sacramento Corporis sui. Quo inflammatus ardore idem Apostolus ad Philipp. 1. 23. *Coarctor, inquit, desiderium babens dissolvit, & esse cum Christo.*

Opp. 2. Trahitur à nobis Theodoreetus in hunc sensum, quoniam in Comment. Ep. ad Ephes. fatetur Justos aliquid visuros Deum facie ad faciem: Atqui hoc etiam loco loquitur de Humanitate Christi: Ergo nullo fundamento ad communem sensum ille pertrahitur. Pr. minor; nam recitatis verbis hæc subnectit: *Videbunt naturam pro nobis assumptam, ab omni creatura adoratam, & sanctos una regnantes.*

solum. Resp. dist. mi. Loquitur Theodoreetus de humanitate Christi, quæ sola sit aspectabilis fidelibus, & infidelibus post corporum resurrectionem in extremo Judicio, concedo: quæ sola sit visibilis beatis Animabus in Paradiſo Sanctorum, nego. Distinguit illic Theodoreetus quod videbunt Iusti, qui ambulant per fidem, & quod videbunt fideles simul, & infideles. De justis affirmit visuros magnitudinem bonorum, quam vident modo per speculum & in ænigmate: de utrisque ait, quod aspicient assumptam à Divino Verbo naturam. Fideles, inquit, vident tanquam *in speculo & in ænigmate:* per fidem enim ambulant non per speciem: tunc autem videbunt facie ad faciem. Et statim: *Fideles & infideles videbunt naturam ex nobis sumptam, &c.* Itaque per Theodoreatum

qui ambulant per fidem videbunt facie ad faciem ignotam nunc bonorum omnium amplitudinem, quam credunt ac sperant; Infideles vero solam Redemptoris humanitatem, non illam beatitatis plenitudinem, quam præparavit Deus diligentibus se. Ergo Fideles ac justi præter sumptam à nobis naturam, sempiternam quoque ac Divinam intuebuntur.

PROPOSITIO III. Neque D. Hieronymus visionem divinitatis in se credi possit. **Propositio 3** dit esse impossibilem.

In Commentariis ad I. Esaiæ cap. V. Probatur in 10. scribit S. Hieronymus: *Homo igitur noxius Dei faciem videre non potest. Angeli s. Hieronymus autem etiam minimorum semper vident faciem Dei.* Et nunc in speculo videmus & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, quando de hominibus in angelos profecerimus, & potuerimus cum Apolo dicere: *nos autem omnes revelata facie gloriam Dei speculantes in eamdem imaginem transformanur à gloria in gloriam, quasi à Domini spiritu.* Quæ Epistola 112. explicans Augustinus ait: *In his verbis hominis Dei multa consideranda sunt. Primum quia secundum apertissimam Domini sententiam etiam ipse sentit tunc nos visuros faciem Dei, cum in Angelos profecerimus, quod erit utique in resurrectione mortuorum.*

Dices: Ait ibidem Hieronymus: *Faciem Domini secundum naturæ sua proprietatem à nulla videri creatura.* **13.** Solvit obiecção.

Resp. non videri quidem divinitatis naturam juxta sui proprietatem, scilicet plene, & tam exquisita cognitione, quæ illius æquare possit infinitatem.

Quoniam vero hujus generis plurima reperiuntur in Patribus, propter quæ a Triplex Vasquesio adducti sunt in suspicionem modus erroris; triplicem, ad illorum sensum plicandi patreprehendendum aperioviam. Ac pri- 14. ma est, si eos interpretetur de oculis Vasquesio corporeis, quibus omnino redditur in-adductos. visibilis substantia spiritualis & inextensa. Et quidem *visio* ueratissima significatio corporis sensum videtur potius designare, quam mentis: ut enim in I. Periarchon scribit Origenes, sive germanus ille, sive Rufini fraude depravatus, *Aliud est videre, aliud cognoscere. Vide & videri, corporum res est: cognosci & cognoscere, intellectualis naturæ est.* Hinc Joann. xx. 19. & innumeris Scripturæ locis, verbo *videndi* sensus comprehenditur, seu corporalis substantia contuitus. Altera via planissima & expedita est, si Patrum dicta accipiamus de comprehensione, de qua S. P. Augustinus ait: *Ideo Deum nemo vidit*

vidit unquam, quia eam, quæ in Deo habitat, plenitudinem divinitatis nemo conspexit, nemo mente aut oculis comprehendit. Quo sensu Theodoreti & Chrysostomi verba paulo ante ad dogma Catholicum revocavimus. Postremo plura de præsentis vita statu, præsertim vero juxta nativam mentis capacitatem possunt exponi; de qua priori capite disputavimus. Hanc triplicem rationem ac viam ostendit lib. vi. Bibl. S. Sixtus Senensis: is eam acceperat à D. Thoma i. P. q. XII. art. 1. ad 1., qui præser-
tim secundum interpretandi modum am-

plectitur: & Angelicus Doctor ex Augustino laudata Epistola 112. modo 114. ad Paulinam. In qua Epistola S. P. priorem viam aperit cap. 5. dicens: *Corporalibus oculis non queritur, nec circumscribitur visu.* Secundam cap. 6. ubi ait: *Plenitudinem divinitatis nemo comprehendit.* Tertiam ac ultimam cap. 14. scribens Deum *invincibilem esse natura videri autem cum vult, sicut vult.* Tanto Magistro non erit perdifficile Ambrosii, Eucherii, Anastasii, Theophilacti, Euthymii, aliorumque sensa reprehendere.

C A P U T V.

Num juxta Augustinianam Theologiam Dei natura
oculis cerni possit corporeis.

S U M M A R I U M.

1. Quidnam senserit in hoc punto Petavius?
2. 3. Præmituntur sc̄nū necessaria.
4. 5. 6. 7. 8. S. Augustinus aſſervat docuit, *Deum esse invincibilem oculis corporeis, omniāque ſuppedieavit argumenta, qua in hac quæſtione Theologi proferunt.*
9. 10. 11. 12. An post Resurrectionem Beato-

- rum corpora futura ſint spiritualia, & oculi alterius ab istis naturæ, eſt alia quæſtio, & hanc S. Pater prudenter non definit.
13. 14. 15. S. Augustinus accuratè demonstrat, ſe dictam ſententiam non probare.
16. 17. 18. 19. 20. 21. Endantur objectiones.

Quid senserit
Petavius.

CORPORALIBUS oculis Deum esse invincibilem universa fatetur Theologorum caterva, ita ut mirentur aliqui eximium Ecclesiæ Doctorem Augustinum in rem manifesta ac patente dubium anticipemque exitiffe. Imo vir clarissimus & in affidua veterum lectione verfatus non ſolum Sanctum Parentem dubium natare ſcribit; verum etiam aliquando oppofitum opinantis partes agere, & ne tolerabilem quidem opinionem explicare. Petavii lib. vii. Theolog. Dogmatum cap. 11. num. 3. iſtud judicium eſt. At habet Augustinus in Sacrarum disciplinarum palæstris innumeros ac strenuissimos Defensores; qui tenet perſpicacissimæ mentis Patrem nullibi aſſeveranter contraria vulgari opinioni tradidisse ſententiam. Ego vero omnium minimus non ſolum Augustini ingenuam probo doctrinam; ſed fideiter quoque pronuncio, præstantissimum Ecclesiæ Doctorem & firmissime Deum carnis oculo invincibilem tradidisse, & circa hanc veritatem nunquam penitus dubitasse. Atque id lubentius affirmo, quod præter Augustiniani instituti Scriptores certum iſtud ratumque habeant Thomassinus lib. vi. cap. xv. Juenin differt. iv. art. 3. Cardinalis Gotti Tract. de Vis. Dei Quæſt. i. Dub. v. Tournely Q. x. art. 1. Habert cap. XIV.

Paragraph. iv. Boucat Tom. 2. diſſert. 1. art. viii. aliisque quamplurimi.

Ut vero juxta Augustini principia quæſtio ſolvatur, & ſimil ejus aucto- Notandum. ritas vindicetur, recolendum eſt, quod monui cap. 2. prop. 1., in hoc ſitam eſte oculi naturam, ut ad ejus visionem requiratur, quod anima ſeſe convertat ad contemplandam rem objectam non immediate in ſe, vel in idea congenita, ſed in imagine, quam radii à singulis ob-jectorum punctis prodeuentes, & in tuncias & humores inflexi mirabili naturæ magiſterio pingunt in retina. Quapropter viſio ſuapte natura exigit, ut per eam exteriora cernantur objecta, eaque partibus singulis, tanquam pennicillis, in oculi fundo exaratis, non in ſe impingantur: quod ſi fieret, non ſenſus perageretur, ſed intellectio. Eadem enim anima & ſentit & intelligit: ſentit ac videt ministerio oculorum, dum per radiorum impulſum fertur in ſimulacra vi exteriori depicta: intelligit, dum ad internas ac per ſe notas ideas conver-titur.

Notandum præterea aetate Augustini fuiffe nonnullos etiam Episcopali prædi-toſ dignitate, qui aſſerebant in altera vita futurum fore, ut Deus corporali-bus oculis videatur, quam opinionem S. P. Epifola 92. alias 6. refellit, ve-ramque

ramque dementiam appellat. Sed cum quidam Episcopus Augustiniana Epistola illatam sententiae suæ notam conqueretur, & assereret post generalem corporum resurrectionem carnales oculos evafuros spirituales & alterius naturæ, & consequenter ad videndam in se divinitatem idoneos; Augustinus singularis modis exemplo & pacis servanda laudabili studio dedit ad Fortunatianum Epistolam 148. olim 111. in qua veniam enixe precatur, si quid in præcedenti acerbius à se scriptum fuerit; repetens tamen recta fide tenendum esse quod Deus, cum sit incorporeus, est omnino oculis carnalibus invisibilis. An vero post resurrectionem corpora alterius futura sint conditionis ac naturæ, ut efficiantur spiritualia, propter commotum Episcopum definire non existimat opportunit: sed tamen argumenta profert invicta, quibus hæc postrema opinatio impugnatur, quam merito dicit tolerabiliorum priori, id est arbitriatum quod Deus videri possit oculis hujus corporis: *quia, inquit, conatus mentis utcumque ferendus est volentis corpus convertere in spiritum; non in corpus Deum.* Pollicetur autem se de hoc corpore spirituali alibi disputaturum: quod præstat Epist. 147. alias 112. & lib. xxii. de civit Dei cap. 29. ita tamen, ut ubique propendeat in sententiam negantem corpus illud spirituale, de quo unicuique liberum reliquit opiniandi, quidquid sibi videbitur magis accedere ad veritatem.

Distinguenda est igitur duplex quæstio; una, in qua Augustinus constans perstitit, & negantem sententiam propugnavit, possitne divinitas cerni corporeis oculis: alteram, quam prudenter definit noluit quæstionem de spirituali corpore resurgentium: ulterius quod hæc nullo modo spectat ad præsentem disputationem; & denique, licet istam arbitrio reliquerit opinantium, se tamen stare pro contraria sententia satis manifestasse, atque spiritualia resurgentium corpora negavisse.

PROPOSITIO I. Augustinus affirmavit Deum invisibilem esse corporeis oculis, non dubitanter, sed assertive.

Hanc propositionem probro aperiſſimis ejusdem Augustini testimonii. Nam

lib. 1. de Trinit. cap. 6. ait: *Videri autem Trinitas humano visu nullo modo potest.* Et lib. viii. cap. 4. *Non enim assertivè afferat corpus, ut carnis oculis inquiratur, ipsum esse in Lib. de serm. Dom. in monte cap. 2. visibilem Quam ergo stulti sunt illi, qui Deum oculis exterioribus oculis querunt, cum porcis.*

corde videatur. Et Epist. ad Italicam 6., nunc 92. *Deus est lux mentium purgatarum, non istorum corporis oculorum.* Erit ergo tunc mens idonea, quæ illum lucem videat, quod nunc nondum est. Hoc autem oculus videre corporis neque nunc potest, neque tunc poterit. Et prope finem ejusdem Epistolæ: *Multa proferri possunt ad istam dementiam refutandam.* Ad hoc enim fide corda nostra mundantur, quia nobis fidei merces visio Dei promittitur. *Quæ si per corporis oculos erit, frustra ad eam percipiendam Sanctorum animus exercetur,* Hanc vero sententiam tanta constantia tenuit Augustinus, ut male eam quibusdam audientibus, Epistola cxlviii. ad Fortunatianum Siccensem Episcopum ita scripserit: *Sicut præsens rogavi, & nunc commoneo, ut fratrem nostrum, de quo collocuti sumus, videre & rogare digneris, ut ignoscat mibi si quid durius & asperius in se dictum accepit in ea Epistola, quam me modo scripsisse non paenitet, quia dixi istius corporis oculos nec videre Deum, nec esse visfuros. Causam quippe adjunxi cur hoc dixerim, ne scilicet Deus ipse corporeus esse credatur, & in loci spatio intervalloque visibilis. Nihil enim videre aliter istius Corporis oculus potest.* Et ne illud quod dictum est, facie ad faciem, sic accipiatur, tamquam membris corporis terminatus sit Deus. Ideo me ergo dixisse illud non paenitet, ne de ipso Deo tam impie sentiamus, ut eum non ubique totum, sed per localia spatia divisibilem existimus. *Talia quippe his oculis novinuus.* Non video quid his manifestius possit proferri.

PROPOSITIO II. Augustinus ne-
dum tradidit oculis carnis non posse Propositio 2.

conspici Deum, sed ipse omnia suppedavit argumenta, quæ proferunt in hac quæstione Theologi, & alia longe clariorâ his, quibus utuntur vulgares Scholastici.

Theologi probant oculum corporeum non posse ad visionem attolli divinitatis Probatur triplici genere argumentorum, Scriptu. Augustinum ris, Patribus, ac ratione. Scripturis, suppeditatis quia locis citatis cap. 1. Prop. 1. Deus omnia dicitur invisibilis, & cum non sit invi- rum argu- fibilis mente, consequitur quod sit in- menta.

niam id afferunt Ambrosius, Hieronymus, & alii. Ratione, quia spiritua-
lia non sunt objectum potentiae corpo-
ræ: Atqui hæc omnia dissertissime tra-
dedit Augustinus: Ergo Augustinus ipse
argumenta omnia suppeditavit, quibus
probant Theologi Deum cerni non posse
oculis corporalibus. Prob. mi. Aug-
ustinus Epistola xxi. ad Italicam n. 3.
exponens textum Apostoli 1. ad Tim. 6.
Lacem habitat inaccessibilem, &c. Per
hoc, inquit, videri ab homine non potest, per
quod videt homo corpore corpora. Nam si
mentibus piorum esset inaccessibilis, non
diceretur Ps. 33. Accedite ad eum, & il-
luminamini: & si mentibus piorum esset
invisibilis, non diceretur: Videbimus
eum sicuti est. Alia scripturarum loca
eodem modo S. P. exponit Epist. 147.
alias 112. cap. 9. & 148. olim 111.
cap. 3. Priorem ergo argumentationem ex Scripturis petitam idem Augustinus Scholasticis præmonstravit. Alteram ex Patribus quis Augustino tradidit Iuculentius? Eadem Epistola cxlvii. cap. 6. recitat plura ex Comment. Ambroßii in Lucam lib. 1. cap. 3. Inter quæ hæc
habentur: *Nec in loco Deus videtur, sed*
mundo corde, nec corporalibus oculis qua-
ritur, nec circumscribitur visu, nec ta-
ctu tenetur, nec auditur affatu, nec
sentitur incessu. Alia profert cap. xi.
alia cap. xiv. alia cap. xxiiii. n. 7. San-
ctus autem Hieronymus ait: (hæc Au-
gustinus) *Videre Deum sicuti est in natu-*
ra sua, oculus hominis non potest: & n.
9. *Alio loco evidentius dicit, non so-*
lum Patris divinitatem, sed nec Filii
quidem & Spiritus Sancti, quæ ana in
Trinitate natura est, posse oculos carnis
aspicere, sed oculos mentis. Igitur Augustinus nec argumenta pretermisit,
quæ à Patrum auctoritate pertuntur. Rationem autem, quæ utuntur Theologi,
affert magnus Augustinus Epist. ad Italicam n. 3. scribens: *Omnis quippe quod*
oculis corporis conspiciri potest, in loco
aliquo sit necesse est, nec ubique sit totum,
sed minore sui parte minorem locum oc-
cupet, & majorem. Non ita est
Deus invisibilis & incorruptibilis. Vi-
de & Epist. 148. n. 1. Quælibet ergo
Scholasticorum argumenta, quibus probatur divinam substantiam invisibilem
esse corporis oculis, S. P. Augustinus
prævidit, protulit, illustravit.

^{7.} Præter ea, quæ Scholasticis sunt com-
munia, quædam ille producit clarissima
& apertissima. Primum est à natura
oculi, quæ, ut prænotavi, est potentia attingens objecta externa in imagine
radiorum adminiculo picta, non percipi-

piens in se, immediate res intime praesentes, nam hoc munus est intellectus. At Augustinus apposite hoc utitur ratiocinio Epist. 148. num. 2. ubi ait: *Istius namque corporis oculos dixi non visuros Deum.* hoc intuens quod istius corporis oculi omnino non possunt cernere nisi corpora, quæ ab eis aliquo loci intervallo separata sunt: nam si nullum intervallo sit, nec ipsa corpora per eos videamus. Quibus similia habet S. Fulgentius ad Inquisit. 3. Ferrandi. Ex quo sequitur Deum videri non posse oculo corporis, quoniam intime praesens est menti.

Deinde utitur S. Pater exemplis aptissimis. Quorum primum est de promulgatum ab aliis sensibus: de quibus scribit in Epist. ad Italicam n. 5. *Cur solis oculis corporeis hoc donum attributum esse contendunt, non autem ceteris sensibus?* Sonus ergo erit Deus, ut possit etiam auribus percipi? Et balitus erit, ut sentiri possit olfactu? Et liquor aliquis erit, ut possit bibi? Et moles erit, ut possit & tangi? Aliud exemplum petit ex charitate, de qua Epist. 147. n. 44. ait: *Ecce etiam caritas quantulacumque in nostra voluntate conficit, nobisque conspicua est, nec in loco videtur, nec corporalibus oculis queritur, nec circumscribitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu;* quanto magis Deus ipse, cuius hoc pignus in nobis est? Tertium exemplum ingeniosissime affert ex hac eadem disputacione; petit enim cap. 16. illius Epistola à Paulina, utrum ea, quæ vera esse discernit ex jam propositis ac disputatis, videantur mente, vel corpore. Et postquam ostendit videri intellectione, non sensu: *Iis ergo, quæ vides (inquit) diligenter fidenterque perspectis atque distinetis, attende, quæ credis in hoc ipso sermone, &c.* Quorum argumentorum hæc vis est: Si posset corporalibus oculis divinitas in se videri, posset & tangi, & bibi, & olfactu, halituque sentiri: posset videri caritas, veritas, & mentis perceptio, quæ solo animo discernuntur. Atqui nullus affirmat posse Deum ut in se est, manibus, auribus, naribusque sentiri, vel sub carnalium oculorum aspectu cadere virtutes, animique passiones. Ergo nullus pariter debet afferre, quod oculis carnalibus possit divinitas videri immediate in se ipsa.

^{9.} PROPOSITIO III. Utrum post Resurrectionem Beatorum corpora futura sint spiritualia, & oculi alterius ab istis naturæ, est alia quæstio à præcedenti:
^{Propositio 3.} &

& hanc S. Pater prudentissime non definiuit.

Probatur Au- Evidenter hanc propositionem demon-
guistinum strat S. Pater Epist. cxlii. num. 49.
hanc propo- scribens. *Sunt autem alii Deum quidem*
nitionem pru- *ipsum corpus non esse minime dubitan-*
dentissime *non definiti.* *sed ideo eos, qui ad vitam aternam resurgent etiam per corpus Deum vi-*
furos putant, quoniam talem sperant spiri-
tualis corporis qualitatem, ut etiam ipsa
qua caro fuerat, spiritus fiat. Quod
si ita est, quantum distat a superiori opi-
nione, & quam sit tolerabilius, etiam si
verum non sit, puto facillime judicari.
Primum, quia multum interest, utrum
de Creatore, an de creatura aliter ali-
quid sentiatur, quam veritas habet. Deinde,
quia conatas mentis: utcumque
ferendus est, volentis corpus convertere,
in spiritum, non in corpus Deum. Po-
stremo quia id quod ego in Epistola mea
dixi de ipsis nostra carnis oculis, quia ne-
que nunc possunt, neque tunc poterunt
Deum videre, etiam sic verum est: non
enim dictum est nisi de oculis corporali-
bus, quod tunc non erunt, si corpus ipsum
spiritus erit; ac per hoc corporei oculi
nunquam Deum videbunt, quia cum vi-
debitur, spiritus eum, non corpus videbit.

10. **Probatur.**

Ratione quoque probatur. Affirma-
re quod Dei natura cerni possit corpo-
ralibus oculis, quum isti, ut constat ex
dictis, non possint cernere nisi corpora,
est impie sentire de Deo, illumque per
localia spatio facere divisibilem; quæ
est hæres Anthropolomphitarum & Au-
dianorum: credere autem quod corpus
ex animali resurgat spirituale, ut vide-
re possit substantiam incorporealem, nul-
lisque membrorum lineamentis ac fini-
bus terminatam, non est aliquid impium
de Deo sentire, neque illum intervallis
locorum circumscribere. Ergo qui af-
firmat in generali resurrectione corpo-
reos oculos spiritualis futuros esse
naturæ, non affirmit oculos posse, dum
carnales sunt, & corporei, divinam
in se videre naturam: & consequen-
ter hæc quæstio longe diversa est à
priori.

11. **Probatur Au-**

guistinum prudenter egisse, dum
quæstionem hanc reliquit in suspenso.
Quod vero S. P. prudenter se gesserit,
dum quæstionem hanc in suspenso reli-
quit, probatur. Quæstio utrum Deus
videri possit oculis carnis dupli sensu
agitabatur, ut constat ex eadem Epist.
cap. xxi. Aliqui presumebant Deum es-
se corporeum, & consequenter posse
videri corpore: & aliqui fatebantur De-
um esse incorporeum, posse tamen vi-
deri oculo corporis, si corpus vertatur
in spiritum. Prima sententia est hæ-
res Anthropolomphitarum: altera est
quæstio pure philosophica: illa falsa est,

R. P. Berti Theol. Tom. I.

& sacris literis & rationi adverbatur;
hæc, licet sit falsa, difficile exemplis &
Scripturarum auctoritate potest convelli.
Ut prior sententia refutetur, satis
est si demonstretur Deum non posse vi-
deri oculo corporali: ut impugnetur al-
tera, necesse est ut demonstretur corpus
animale non esse in spiritus naturam
transfuturum. Jam vero ita argumen-
tor. Prudenter se gerit quisquis hære-
ticam impugnatorem sententiam illam
undeque exagit, & philosophicas
quæstiones aut prætermittit, aut ad il-
lam hæresim evertendam detorquet:
Augustinus, dum probat carnales ocu-
los non posse Deum cernere, impugnat
hæresim Antropomorphitarum opinan-
tium Deum esse corporeum; & contra
hanc hæresim detorquet philosophicam
quæstionem, quia si necesse est ut oculi
spirituales evadant ad hoc ut possint
videre Deum, jam Deus non est corpo-
reus; & ex alia parte quæstionem hanc
philosophicam non definit; Ergo Au-
gustinus prudenter se gessit.

12. **Dices.**

Si dixeris, Cur ergo Augustinus quæ-
stionem de Corpore spirituali pertractat
citata Epistola cxlvii. eamque repetit
lib. xxii. de Civit. Dei cap. 29. ubi-
que nutans, & anceps? Responso est
in promptu. Dixi, contra Augustini
librum de videndo Deo, sive Epistolam
cxlvii. vel alterum xcii. ad Italicam
mussitasse Episcopum quendam Audia-
num, de quo scribit Fortunatiano alte-
ram exemplari plenam humilitate. Ne
Audianus Episcopus persisteret afferen-
do Deum esse corporeum, propterea
quod videri debet in cælo, responderet
argumentis jam recitatis, quod videri
quidem debet, sed mundo corde, ac
mente, non oculo. Ne insurgeret Au-
dianus, esse opinionem multorum, quod
Deus videri quoque debeat oculo cor-
poris; ne alio disputationem avertat,
statim Augustinus reponit, ne in ho-
rum quidem sententia consequi Deum
esse corporeum, quoniam hi talem spe-
rant spiritualis corporis qualitatem, ut
etiam ipsa, qua caro fuerat, spiritus
fiat; & per hoc spiritus Deum videbit,
non corpus. An non undeque pre-
mit Antropomorphitam, & propriæ sen-
tentia, & etiam aliena, quæ illi
opponebatur? Placide ad hanc revertit
citatæ lib. de Civit. Dei: disputat
de corpore spirituali; nec ibi quæstio-
nem definit. Id fateor: non ei occur-
runt certa exempla, aut divinarum te-
stimoniorum scripturarum: at negat tamen
oculos elevari posse ad visionem Dei,
nisi in naturam transeat spiritualem,
semper in quæstione dogmatica sibi con-

T

stans

13. Itans, & adhuc hæsitans de Philosophica.

Propositio 4. *Tametsi Augustinus noluit definire quæstionem de Corpore spirituali, quam aliqui Catholici eo tempore propugnabant, demonstrat tamen accurate se hanc nequaquam probare.*

Probatur 1. *Augustinum demonstrare quod non probaverit hanc sententiam.*

Attende, quæso, Augustini mentem, maximamque prudentiam. Primo Epistola 147, alias 112, hanc de corpore spirituali sententiam appellat tollerabiliorum hæresi Audianorum, sed tamen falsam. Quantum dicit, inquit, à superiori opinione, & quam hoc sit tolerabilius, etiam si verum non sit, puto facillime judicari. Deinde cap. xxii, ait videri sibi, quod hæc de spirituali corpore opinio, aut tollat naturam corporis, aut conduplicet essentiam spiritus: Eo modo quippe, aut conduplicabitur substantia spiritus, si & corpus spiritus erit; aut si unus erit spiritus boni, ita ut commutato, & converso in spiritum corpore, neque geminatione, neque incremento conduplicetur: nec omnino ullius accessu quantitatis augeatur; metuendum est ne nibil aliud dici videatur, quam corpora non illa mutatione immortalia mansura, sed nulla potius futura, & omnino peritura.

14. *Probatur 2.*

In lib. autem de Civit. Dei ubi disputationem reassumit: *Aut ergo per illos oculos, inquit, sic videbitur Deus, ut aliquid habeant in tanta excellentia menti simile, quod & incorporea natura cernatur, quod ullis exemplis, sive scripturarum testimonis divinarum vel difficile, vel impossibile est ostendere: Aut, quod est ad intelligentum facilius, ita Deus nobis erit notus atque conspicuus, ut videatur spiritu à singulis nobis, in singulis nobis, videatur ab altero in altero, videatur in seipso, videatur in cœlo novo, & in terra nova, atque in omni quæ tunc fuerit creatura; videatur & per corpora in omni corpore, quoconque fuerint spiritalis corporis oculi acie perveniente directi, idest in effectibus, in quibus causa cognoscitur, quemadmodum in motibus corporis videtur anima, ut ait S. Thomas q. xi. art. 111. ad 2. imo idem Augustinus eo loco dicens: Aliorum quisque vias, cum sint indivisibilis, per corpus videt, &c. Vide Augustinum suipius Interpretem disertissimum.*

15. *Probatur 3.*

Accedit quod Augustinus Scripturæ loca, quæ Dei visionem promittunt, non de corporeis oculis accipit, sed de oculis mentis & cordis non solum Epistola 147. num. 37. & 39. & Ep. 148.

num. 17. verum etiam lib. laudato de civit. Dei xxii. cap. 29. & alibi. Ex quibus ita argumentor. Augustinus revera in eam sententiam non propendet, quam vocat tolerabilem sed falsam, quam putat tollere naturam corporis, quam ad intelligendum difficultiorem existimat, & qua nunquam asseveranter utitur in exponendis Scripturis: Talis est sententia de corpore spirituali: Ergo non propendet in eam Augustinus. Quare autem in eam alternat fluctuatque? Recte quidem, ac sapienter. Primo quia hæc erat plurium etiam Catholicorum opinio. Secundo quia librata infinita Dei omnipotentia non debemus credere impossibilia quæcumque nobis ardua videntur. Tertio quia docere nos voluit regulam de aliorum sententia judicandi. A qua regula num longe abeat Vasquesius, qui disp. 40. cap. 1. afferit Augustinum docuisse Deum oculo corporeo non solum posse, sed etiam nunc à beatis videri, nec non Petavius qui lib. vii. cap. 2. scribit S. Patrem dubium natare, & minus, quam dudum fecerat, probabile, imo ne tolerabilem quidem opinionem expone, poterit quisque ex dictis facile comprehendere.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Quamvis ex supradictis argumentis omnia evanescant, quæ probant aut posse oculis corporalibus videri Deum, aut Augustinum dubium in hac quæstione alternasse: in gratiam tamen Tironum omnia breviter perstringemus &c. primum sit: Non semel Deus apparuit Abraham, Jacob, Moysi; ejusque visionem possibilem ostendit Job, dum ait xix. 26. In carne mea video Deum meum. Ergo carnali oculo divinitas cerni potest.

Resp. nego conseq. Etenim vel Deus, vel Angelus in assumptis corporibus non semel Patriarchis apparuit, aliquibus etiam singulari privilegio quam familiariissime, & absque internuncio, atque manifesta, non imaginaria revelatione, locutus est: quod juxta hebraicam phrasim est colloqui facie ad faciem. Num vero quidam divinam quoque naturam viderint oculo mentis ac spiritu, disputabitur infra. Ad testimonium Job observat S. Pater xxii. de Civit. Dei cap. 29. apposite scriptum esse: *in carne mea, non, per carnem:* quippe resumptis corporibus singuli, etiam qui modo purgantur, quorum typum Job gerebat, mente frui debent Dei conspectu. Potest & exponi de Deo incarnato, & humanitate Christi, qui reformabit cor.

16. Objecit I.

Solutio

corpus humilitatis nostra configuratum corpori claritatis suæ, ut inquit Apost. ad Philip. 3. & idem Augustinus respondet. Commendatur & ibi fides Resurrectionis, in qua idem numero homo ex eadem carne conflatus reviviscet, ideoque de Christo venturo ad judicium potest exponi: & propterea ait: Rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspicuntur sunt, & non aliis. Idest, suscitabor in hoc eodem corpore, hisce oculis in novissimo die conspiciam Judicem universorum; non aliis, non commutatus in aliam carnem, ego ipso resurgam, & hac ipsa carne circumdatus ante Christi tribunal comparebo.

^{17.}
Objec^{io} 2.
Arguitur 2. Videntur exteriora objecta ab oculo, dum illum movent localiter & excitant nervum opticum: Deus movere potest localiter oculum, ejusque nervum opticum excitare: Ergo ab oculo cerni potest.

Solutio. Resp. dist. maj. dum excitant, & radiorum pressione pingunt exterioris corporis in retina imaginem, concedo: dum movent absque impressione istiusmodi imaginis, nego. Eodem pacto dist. min. Deus potest localiter oculum movere, non efficiendo aliquam imaginem sui, concedo: efficiendo & imprimendo speciem & imaginem, nego. Ergo si localiter fibras oculi moveat; ea excitatione percipiet quidem animus esse aliquam moventem causam, at hanc minime sensibiliter cernet. Quippe eo versus, ubi radiorum flexione pinguntur rerum imagines, nullam illuc, nisi referentem corpora colorata potest inspicere. Vide cap. 2. prop. 1. ad 2.

^{18.}
Objec^{io} 3.
Opp. 3. Potest intellectus creatus cernere objectum increatum: Igitur potest corporalis sensus intueri spiritualia.

Solutio. Resp. nego consequiam; etenim natura intellectus in eo sita est, quod contemplari possit intelligibile. Intelligibile est quidquid uniri potest menti, eamque illuminare. Deus, tametsi infinitus atque increatus uniri potest humana mente, imo ab ea sejungi non potest, illam vero valet praesentia sua illuminare, est enim lux vera, & veritas immutabilis. Igitur Deus à creatura cognosci potest. *Deo junctum est,* (ait August. quæst. LIV.) *quod intelligit Deum. Intelligit autem rationalis anima Deum, &c.* È contra natura sensus posita est in hoc, quod possit anima per illum sentire externa objecta corporea; quæ cum non sint per se unita menti,

R. P. Berti Theol. Tom. I.

*sed aliquo separata intervallo, exhibentur in imagine ac specie, ad quam anima corpori colligata se convertens advertit in corporis affectione, quod non poterat lumine percipere interiori. Atqui Deus non potest aliquo intervallo recedere ab anima, nec membrorum lineamentis finiri. Ergo Deus nequit conspici carnali ac sensitiva potentia: *Ipsius autem corporis oculi omnino non possunt cernere nisi corpora, quæ ab eis aliquo loci intervallo separata sunt,* inquit Epist.*

148. S. Pater. Vide prop. 2. & cap. 2. prop. 1. loc. cit.

Quarto loco objicitur: Baptismatis aqua gratiam causat, quæ est qualitas supernaturalis, & ignis corporeus spiritus torquet reproborum. Quare ergo elevari non potest oculus ad videndum Divinam, corporisque extremitatem substantiam? Sed hæc nullius sunt momenti; neque enim aqua vel ignis hæc physica efficientia producunt; sed aqua est gratiæ causa moralis, ac spiritus infernali torquentur igne per alligationem & apprehensionem: quæ omnia alibi explanabuntur. Quamquam & illud reponi posset, oculum esse visionis vitalem ac principem causam, quæ sua virtute, ac vitali motu operatur: aquam autem baptismatis, & ignem inferni causas esse duntaxat instrumentales, quæ non propria agunt virtute, sed illius, cuius instrumenta sunt, nempe Divinæ omnipotentiae ac justitiae.

*Ultimo sic arguitur. D. Augustinus lib. XXII. de civitate Dei cap. 29. ait: Objec^{io} al. *Longe alterius erunt potentia (oculi) si tuta, per eos videbitur incorporea natura.* Et infra, *Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, non ut acrius videant, sed ut videant & incorporalia:* Sentit ergo Augustinus quod incorporea natura reapse cerni debeat oculis carnis.*

Resp. dist. consequens. Id censer Augustinus absolute, & si oculi corporales permaneant, nego: vide Prop. 1. & 2. Id sentit hypothetice, & si in resurrectione corpus evadat spirituale, subdistingo, & hanc hypothesis quam aliqui vivente Augustino admittebant, & ad quæstionem istam nullatenus attinet, S. Pater explicat duntaxat, & in suspenso relinquit, ut ostendi Prop. 111. concedo: Et hanc hypothesis asseveranter, definite, & ex propria mente ipse comprobat, nego. Constat enim S. Patrem quæstionem proponere, explicare, & tententiam de Corpore spirituali judicare difficultorem, ut demonstravi proposit. IV.

T 2

Neque

Solutio.

Neque ullius est momenti, quod adversarii opponunt, S. Patrem testari se plenissime quæstionem citato loco dirimere, ut profitetur n. Retract. cap. 41. Iste enim quæ scriperat in libro de videntio Deo censet quidem, sed non retractat. In quo libro quantum dilucide afferuerit non posse oculis cerni nisi rem corpore & loco divisibilem, abunde monstravi. De spiritali autem corpore difficillimam sane, gravissimamque quæstionem diligentius in libris de civitate Dei pertractasse, utique ipse fatetur: sed etiam hanc à priori diversam se affirmat

explicavisse, non vero definivisse. Explicavit autem hinc & inde disputans accuratissime. Ex libris itaque Retractionum quæ à me dicta sunt non revertuntur, sed confirmantur. *De videndo Deo*, inquit, *scriptus liberum; ubi de spirituali corpore, quod erit in resurrectione Sanctorum, inquisitionem diligentiore distuli, utrum, vel quomodo Deus, qui spiritus est, etiam per corpus tale videatur; sed eam postea questionem sane difficillimam in novissimo, id est in xxii. libro de civitate Dei satis, quantum arbitror, explicavi.*

C A P U T VI.

Utrum aliqui adhuc in hac mortali vita degentes Deum viderint, in utramque partem discutitur.

S U M M A R I U M .

1. 2. 3. Sententia affirmativa probatur.

4. 5. 6. Probatur etiam sententia negativa.

7. 8. 9. Solvuntur argumenta sententiæ affirmatiæ.

10. 11. 12. Solvuntur etiam argumenta sententiæ negatiæ.

An aliqui
adhuc viato-
res Deum
viderint.

LIBRATIS Patrum ac Theologorum momentis, num Moyses, Paulus, & quidam alii eximiae sanctitatis viri adhuc viatores Deum viderint, videtur mihi res ambigua, & in partem utramque disputabilis. Non enim de rei agitur possibilitate, quam in dubium vertere nefas est; sed de facto, cuius neque aperta sunt Scripturarum testimonia, neque constans Patrum traditio, neque una Doctorum nostrorum sententia. Quamobrem adolescentibus nostris, ut de ingenio sui acumine aliquod periculum faciant, liberam arenas, & quomodo contra adversarios instruere se debeant, eorumque tela retundere, demonstrabo.

Quisquis igitur substinere velit affirmantem sententiam, poterit illam sequentibus argumentationibus comprobare. Primo Num. xii. 6. 7. 8. de Moysi legitur: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnum loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei: & palam, & non per enigmata & figuratas Dominum videt.* Et Exodi xxxiii. 11. Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem. Et v. 18. *Ostende mihi gloriam tuam. Qui respondit: Ego ostendam omnem bonum tibi.* De Paulo 2. ad Corinth. xii. *Raptus est in Paradisum, & audivit arcana verba, que non licet homini loqui. Quæ est enim revelatio tam mirabilis,*

quæ verbis designari non potest, nisi manifestatio divinitatis, de qua Isaías cap. 64. *Oculus non vidit, Deus, absque te quæ preparasti diligentibus te?* Scripturis itaque videtur consentanea sententia affirmans.

Eamdem confirmare possumus Partium auctoritate. Etenim Augustinus Probatur ex lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 27. de Moy- Patribus. se hæc scribit: *Concupiverat enim, ut in Exodo legimus, videre Deum, non utique sicut viderat in monte, nec sicut videbat in Tabernaculo; sed in ea substantia, qua Deus est, nulla assumpta corporali creatura, qua mortalibus carnis sensibus presentetur, &c.* Eadem repetit de Moysi ac Paulo Ep. 147. alias 112. cap. xiiii. n. 31. Et Hilarius lib. 1. de Trinit. cap. 3. & lib. viii. cap. ix. Rupertus lib. 3. de Victoria Verbi Dei cap. 28. Isidorus Hispalensis cap. 37. de vita & morte SS. narrant Esaiam fuisse à Judæis interfectum, quod scripsit cap. 6. -- VIDI DOMINUM SEDEM- TEM SUPER SOLIUM EXCELSUM -- &c. Ait autem Hilarius: *Deum Propheta vidit, & gloriam ejus usque ad invicidiam Prophetica dignitatis aspexit.* Basilius quoque de Moysi scribit Hom. 1. in Hexam. *Qui octogesimum ætatis agens annum vidit Deum, ut erat boni vi- dere possibile, immo ut nemini pottus licuit alii.* Et Ambros. lib. 2. cap. 2. *Hic itaque, non in visione, neque in somniis, sed ore ad os cum Deo summo locutus, neque in specie, neque per eni- gmatas,*

1.
Probatur
viatores
Deum vidis-
se ex Sciri-
pura.

gmata, sed clara atque perspicua præsentia Divinæ cognitione dignatus. Omitto autem quæ de seipso narrat Augustinus lib. ix. Confess. cap. 10. Et de Sancto Benedicto D. Bernardus serm. ix. de Diversis.

3. Probatur ex congruentiis. Congruentiae etiam satis manifestæ possunt afferri. Quis enim hoc privilegium concessum negaverit B. M. V., quam scimus creaturas omnes gratiarum cumulo, & amplitudine præcellere meritorum? Et certe hanc ei gratiam fuisse collatam tradunt Rupertus, Albertus Magnus, & Pater pauperum Thomas Archiepiscopus Valent. serm. de Resurrect. necnon Theologi eruditissimi, ut observat Gayardus Quæst. iv. de Invisib. Dei art. iv. De Moysé autem ac Paulo ait S. Thomas 2. 2. quæst. 175. ad i. congruenter manifestatam illis essentiam fuisse Divinam; *nam sicut Moyses fuit primus Doctor Iudeorum, ita Paulus fuit primus Doctor Gentium.* Scripturis itaque, Patribus, & probabilibus congruentiis sic opinio affirmans defenditur.

4. Probatur via viatores non vidiisse Deum ex Scriptura. Negativa sententia pariter ex sacris Scripturis primitus sic ostenditur. Exodi xxxiiii. Moysi summopere desiderant Divinam essentiam conspicere respondit Dominus: *Non videbit me homo, & vivet.* Et insistenti petitionibus versu ult. ait: *Videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.* Quibus verbis aliqui Christi humanam formam, aliqui imperfectam visionem, aliqui manifesta Dei opera putant significari. Joann. cap. 1. v. 18. ait: *Deum nemo vidit unquam.* Scripturæ autem, quod valde notandum est, post Epistolam 2. ad Corinth. in qua Apostolus raptum suum refert usque ad tertium cælum. *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest,* scribit quoque Paulus in vi. ad Timoth. scripta post Epistolam ad Corinthios nuper laudatam. Hæc autem minime diceret, si videre Deum sibi metuisset paullo ante concessum. Scripturis itaque hæc secunda sententia non adversatur.

5. Probatur ex Patribus. Probatur autem ex PP., & missis Ireneo, Tertulliano, Origene, aliisque vel errore Millenariorum suspectis, vel subobscure loquentibus, idem aperte docent Nazianz. Orat. 34. S. Leo serm. de Transfig. Gregorius lib. 18. Morarium, S. Evaristus Epist. 1. & alii, quos refert Petavius lib. vii. cap. xii. & Sylvius Quæst. xii. art. xi. Quantum vero spectat ad Augustinum, et si aliquando stetit in priori sententia, huic tamen senior ac doctior factus accessit:

nam Tract. 3. in Joann. ait: *Quid vidit Moyses?* vidit nubem, vidit angelum, vidit ignem: omnis illa creatura est; typum Domini sui gerebat, non ipsius Domini presentiam exhibebat. Lib. 2. de Trinit. c. 16. Cum vero hic apertissime demonstretur, nec desideranti hoc fuisse concessum; quis audeat dicere, per similes formas, quæ huic quoque visibiliter apparuerunt, non creaturam Deo servientem, sed hoc ipsum quod Deus est cuiusquam oculis apparuisse mortalium? Similia repetit S. P. lib. 3. contra Maxim. cap. 12. Quæst. 154. super Exodum, lib. 4. de Symbolo ad Cathecum. cap. 3. Ex quibus satis colligi potest, inquit Sylvius Augustinum non judicasse quod Moyses & Paulus in hac vita Deum viderunt, tametsi aliquando fuerit in eam sententiam propensior.

6. Probatur ex conjecturis. Neque defunt etiam pro hac parte probables conjecturæ. Primo enim in Dei visione nostra sita est beatitudo:

Beatitudo semel habita non potest amitti, nec Deus potest eam subtrahere, quoniam præniam nunquam irrogat absque culpa: Si ergo Paulus ac Moyses Deum vidiissent, in hac vita fuissent beati, & nunquam in posterum ipsa privati essent beatitudine. Deinde adhuc viatores extitissent, nec tamen ambulassent per fidem; fides enim tollitur manifesta revelatione eorum qua creduntur. Itaque rationi, Patribus, & Scripturis videntur negativa sententia pariter consuetanea.

7. Solvuntur argumenta sententiæ affirmativæ. Hactenus pro utraque parte protulimus argumenta. Modo dicam quo pacto singula possint vicissim retundi. Scripturarum textus pro parte affirmante facillime possunt exponi. In xi. cap. Num. ostenditur tantum discriimen inter Moysen aliasque Prophetas, quibus per somnia & imaginarias visiones Dominus locutus est, cum Moysi apparuerit frequenter, familiarissime, & absque internuncio, & eum fuerit adducitus non solum propheticorum variacionum velamine, sed manifesta legis, rituum, rerumque gerendarum significacione. Quod et si quibusdam aliis momentaneæ fuerit concessum, ut Abraham sub quercu Mambræ, & Jacobo luctanti cum Angelo, Moysi tamen datum legimus sèpenumero, & ordinaria amicorum consuetudine. Et si pertinaciter insistas, Moysen vidisse Dominum secum familiariter colloquentem; possum & istud concedere: erat enim Angelus ille, non Deus, ut habetur Actor. vii., idque tandem animadver-

Exponuntur textus SS. Scripturæ.

tat Augustinus Tract. III. in Joannem scribens: *Quid vidit Moses? vidit numerum, vidit angelum, vidit ignem.* Eodem modo expeditur extus Exod. xxxiii. de quo tamen est aliquid particulariter advertendum. Comminatus fuerat Dominus v. 3. se non ascensurum ulterius cum Moyse ob populum duræ cervicis, divinisque jussibus reluctantem. Hoc fuctus ac timoris causa. Moyses itaque Dominum placaturus ait: *Principis, ut educam populum istum: & non indicas mihi quem missurus es mecum, praesertim cum dixerit, novi te ex nomine, & invenisti gratiam coram me.* Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam. Quid ergo est. Ostende mihi faciem tuam, nisi Sis, quæso, ut fecisti hactenus, dux itineris nostri, ne moriamur in solitudine? Certe hunc sensum ipsa lectione poterit quisque dignoscere, neque hanc explanationem potest rejicere quisquis oculos in hebraicum injecerit, ubi legitur, *Ostende mihi, quæso, viam tuam*: **הַוְרֵעַנִינָא אֶת דָרְכֶךָ** Verum est quod Moyses in hujus promissionis tesseram, *Facies mea precedet te*, postulavit quoque, ut manifestationis particeps fieret divinitatis, repetens, *Ostende mihi gloriam tuam.* Verum huic petitioni respondit Dominus: *Ego ostendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te*, id est, Præter id, quod petis, omnia tibi præstabō, exhibebo favorem, patrabo signa, ero dux ac rector itineris, faciam quidquid vis: veruntamen: *Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo & vivet.* Denegavit ergo Deus Moysi gratiam quam petebat; atque ut eum novo singularique cumularet beneficio, tese illi manifestavit à tergo, id est fulgentissimo quodam lumine, quod esset divinitatis indicium, at non facie ad faciem. De raptu autem Pauli levior est difficultas, quoniam ipse non ait se in tertio caelo vidisse Deum, sed audivisse arcana, quæ ratus est esse silentio occultanda. Neque anceps fuisset an humusmodi raptus in corpore contigisset vel extra, si claram Dei obtinuisse visionem, quæ adeo debet esse vivida ac splendida, ut procul ignorantiam omnem, dubitationemque depellat. Id vero adeo indubitatum est, ut idem Apostolus post raptum scriperit ad Timotheum, quod nullus hominum Deum viderit. Atque hoc pacto argumenta petita ex sacris literis diluuntur.

^{8.}
Respondetur. Ad PP. auctoritates respondeo non
patribus. esse hanc quæstionem ex genere illarum,

in qua necesse est, omnes Ecclesiae Doctores convenire. Quamquam & ad ea quæ opponuntur patet responsio. Nam quod attinet ad Augustinum, in opere de Genes. ad liter. plura quæsta esse quam inventa, & eorum quæ inventa sunt pauciora firmata, fatetur idemmet in II. Retract. cap. 24. Deinde constat ex dictis, in postremis operibus suis priorem rejecisse sententiam. Præterea potest ubique exponi de vividiori quadam ac sublimiori contemplatione in raptu, non vero de plena ac manifesta per speciem. Quod narrat Hilarius de Elia occisum fuisse, quod scriperit à se visum Deum, fateor verum esse: sed Judæi, qui Prophetam incestino prosequabantur odio, quod eos appellasset Principes Sodomorum, populumque Gomorrhae, ut scribit citato loco Isidorus Hispalensis, inde mortis injustissimam causam prætexerunt. Constat namque cap. VI. narrari à Prophetâ visionem per ecstasim quam habuit in templo, & vaticinari judicium de Rege, primoribus, ac populo faciendum. Ambrosius lib. V. de Fide cap. ultimo opusimum docet, probatque ex Scripturis; unde & ipse in eadem opinione non stetit, vel exponi debet, quemadmodum diximus de Augustino. Is vero, ac Benedictus, aliisque eximia sanctitate prædicti raptu sublimiori dignati sunt, sed non clarissima visione Dei, nisi exuti corporibus. Unus est Basilios, quem frustra Estius in II. dist. VIII. §. x. ex ejus Homilia I. de Jejunio ad se trahere studet; nam is, ut observat Petavius, post verba superius producta addidit: *Moysen in potiendis præsentibus Dei conspectibus fuisse, dum viveret, Angelis coæqualem.* Sed Basilio opponitur Gregorius Nazianz. Hieronymus, Cyrus, Athanasius, & Epiphanius, quorum verba refert Sylvius, Petavius, Estius, Smising, & L'Herminier, majori præceteris eruditione.

Conjecturis autem postremo loco productis resp. multo fuisse convenientius, ^{9.} satis sit conjecturis. ut nemo ante beatissimam Christi animam Divino frueretur aspectu; quod potissimum valet de Moyse: item, ut nullus in via esset simul viator & comprehensor: ulterius, ut beatitudo non ad momentum, sed ad perennem servaretur felicitatem. Quæ tamen vellem discutiri cum exceptione B. M. Virginis, cui majorem gratiarum copiam contulit Deus, quam ulli mortalium. Attamen neque Deiparam in terris vidisse in se Deum, salva pietate ac fide possumus affirmare: quod & magnus numerus docet

cet Theologorum, & nulli Apostolicae Ecclesiae opponitur definitioni.

Reliquum est ut argumenta solvantur negativæ sententiaæ. Atque ad verba Exodi XXXIII. dico, utique ibi denegatam Moysi visionem beatam, præstantissima namque gratiarum dona non statim potentibus conferuntur, ne existimentur communia; at concessam esse postmodum colligitur ex cap. XI. Numerorum. Quem postremum locum non possumus de sola frequentia ac familiaritate Divini sermonis accipere: utrumque enim hinc affirmatur, & aperta significatio divinorum decretrorum per ea verba; *Ore enim ad os loquor et: & visio beatifica & gloriae participatio, per subsequentia, Et palam, & non per enigmata & figuratas Domum videt.* Hinc LXX. verterunt, Ἐτὸν δέξας Κρείτ εἶδε, Et gloriam Domini videt. Neque possumus existimare, Moysen vidisse tantum facie ad faciem Angelum, quin aperte afferatur facie ad faciem vidisse Dominum, quod hebraica lectio designat vocabulo Dei propriissimo, ac tetragrammato. Porro legem datum ministerio Angelorum constat ex cap. VI. Act. Apostolor. & ex cap. 2. ad Hebr. sed solos Angelos apparuisse Moysi non recte illinc infertur: nam ipse Moses morti proximus Deut. XXXIII. v. 2. cum Angelorum exercitu Dominum legem daturum apparuisse, his verbis testatur: *Dominus de Sinai venit, & cum eo Sanctorum millia.* Angeli quoque nomine Deum designari observat Hilarius in 1. de Trinit. cap. 3. dicens: *Habes dispensationem in Angelo, quia in Angelo officium est non natura: habes in naturæ nomine Deum, quia Angelus Dei Deus est.* Reversa Act. VII. 3. dicitur Angelum apparuisse Moysi in igne rubi; & tamen Ex. IIII. 2. ait ille qui apparuit: *Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob.* Ergo ex quo lex lata fuerit ministrantibus Angelis, non consequitur Moysen Angelos vidisse, non Deum. Fuit quidem dictum Moysi: *Non videbit me homo, & vivet:* Sed hoc ita ab Augustino explicatur: *Deum nemo vivens vita ista, qua mortaliter vivitur in ipsis sensibus corporis: sed nisi ab hac vita quisque quodammodo moriatur, sive omnino extiens de corpore, sive ita aversus & alienatus a carnalibus sensibus, ut merito nesciat, sicut Apostolus ait, utrum in corpore, an extra corpus sit, cum in illam rapiatur & subvehitur visionem.* Hæc Augustinus lib. XII. de Gen. ad lit. cap. 27. qui simi-

lia repetit lib. de vid. Deo, sive epist. 147. cap. XIII. Joannes vero cap. I. loquitur de visione comprehensiva, de ea nimis, quam habet Unigenitus in sinu Patris, ut constat ex textu: alias neque Angeli Deum viderent; male enim de solis hominibus quidam dictum putant, *Deum nemo vidit: Est enim græce Θεὸν εἰδεῖς τόσους πάπος cum exclusione tam hominum, quam Angelorum.* In I. ad Timoth. 6. excluditur pariter visio Dei plenissima, & ea quæ per sensum oculorum habetur: & praeterea nihil obstat, quin in generalibus assertionibus aliqui singulare Dei beneficio intelligantur excepti, quum idem Apost. V. ad Rom. scribat omnes peccasse in Adam, à qua generali sententia pie à plurimis creditur immunem esse Deiparam.

Quod spectat ad PP. negandum non est plures in oppositam abiisse sententiam, & hanc esse ob horum auctoratum valde probabilem. Non sunt tamen pro negativa in tanto numero, ut adversarii arbitrantur. Etenim Gregorius Nazianz. aliisque Græcorum scribunt contra Eunomii & Aetii discipulos: quod & facit Ambros. in v. de Fide cap. ultimo, qui propterea intelligendi sunt de visione comprehensiva. Alii proculdubio loquuntur universaliter quadam assertione, à qua specialissimo Dei privilegio aliqui excipiuntur. Quidam, qui expresse Moysen commemorant, de quotidianis ac frequentissimis Dei visionibus verba faciunt, non de illa singulari ac rarissima, quæ narratur in Numeris. Hac ratione conciliantur discrepantes Augustini sententiaæ, Moyses enim vidit Angelum & ignem in Rubo, sed vidit quoque Domini gloriam in Sina. Non cogimur ergo afferere quod S. P. à priori sententia discesserit, præsertim cum ipse tali fuerit ingenio, ut aperte fateretur quid, & ubi inter se pugnantia scripsisset.

Rationes denique postremo allatae non debent studiosum juvenem deterrere. Satis fit ratio Priori namque, quam urget Franciscus rationibus. Sylvius, satis fit dicendo inammissibilem esse beatitudinem, quæ confertur Sanctis post mortem ac permanenter, tanquam merces & corona prædestinarum; non eam beatitudinem momentaneam, quæ dignantur viri præstantissimæ sanctitatis, transeunter, & quasi prælibamine futuræ felicitatis. Neque hujus visionis subtractione dicenda est pena, quia manifestatio divinitatis nondum est corona justitiae, sed beneficium simile raptibus contemplantium, quos necesse non

non est diutissime permanere. Idem respondeatur ad alteram conjecturam, quæ affertur ab Estio: nullus enim habitus destruitur nisi contrario. At actus auctui, habitus habitui opponitur: & consequenter actus visionis momentaneus ac transiens non destruit habitum Fidei sta-

bilem ac permanentem. Habis igitur pro utraque sententia argumenta, argumentorumque solutiones: atque his sufficienter, quantum arbitror, pertractatis, poteris pro lubitu tam de una, quam de altera disceptare.

C A P U T VII.

Sintne beatæ visionis modo participes Elias & Enoch?

S U M M A R I U M .

1. Enoch & Elias probabilius Dei conspectu nondum fruantur, nisi forte momentaneis raptibus, & transeunter.

2. 3. 4. 5. 6. Satisfit objectionibus.

An Elias, &
Enoch vi
deant Deum.

ENOCHE ET ELIAM sive in Paradiso, si ve alio in loco adhuc vivere, & deant Deum. **E**x extremis temporibus contra Antichristum venturos, tenet, inquit Rabanus in lib. de Antich. fides Christianorum. Quaritur ergo an his saltē, qui translati sunt ne viderent mortem, & adhuc in corpore ad bonum universae Ecclesiae servantur, visio illa fuerit concessa, qua Beatorum animæ perfruantur.

1. PROPOSITIO: Enoch & Elias probabilius Dei conspectu nondum fruantur, nisi forte momentaneis raptibus, & transeunter.

2. PROPOSITIO: Probatur
Enoch &
Eliam non
dum videre
Deum, nō
transeunter.
Demonstratur: Nondum Eliam & Enoch vita functos communior opinio est, quam tenere veteres omnes Rabbinos affirmat R. David in lib. 2. Regum, & traditionem esse discipulorum Domini scribit Irenæus lib. v. aduersus haereses. Eam sequuntur Patres, præfertim Gregorius Magnus hom. xxix. & S. P. Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 3. & lib. vi. contra Julianum, aliique tam multi, ut Aretas apud Estium in cap. xliv. Eccl. asserat id credi inviolabiliter à tota Ecclesia: videtur etiam evinci ex lib. Apocal. cap. xi. 3. ubi legitur, *Et dabo duobus testibus meis, &c.* quem locum omnes fere Interpretes de Helia & Enoch exponunt. Probabilior est ergo, licet non satis explorata, hæc de Elia & Enoch nondum vita functis opinio: Atqui Beatitudo saltē permanentis, omnium consensu, non confertur nisi dissoluta hujus habitationis domo, expletisque laborum cursu: Ergo permanens Dei fruitio nondum his duobus collata est.

Oppositio 1. Opp. 1. Eccles. XLIV. 16. habetur: *Enoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum: & iv. Regum 2. ii. Et ascen-dit Elias per turbinem in cælum.* Hic

auctem, inquit Calmet dissert. de Patriarcha Enoch art. 2. debet intelligi Paradisus Sanctorum, & cœlum Emipyreum. Ergo Enoch & Elias in cœlis versantur, ideoque divino beantur aspetu.

3. Resp. nego conseq. nam Paradisi nomine intelligitur quilibet locus, in quo feliciter vivitur, & cœli nomine etiam superior pars aëris designatur: quoniam & volatilia volucres cœli Ps. viii. 9. appellantur, & Latroni nondum referatis cœli jannis per Ascensionem Redemptoris, Lucæ xxxiiii. 43. dictum est: *Hodie mecum eris in Paradiso.* In textu Ecclesiastici Paradisi nomen in græcis, hebraicisque desideratur. Apposuit primum Arabs interpres: & merito Vulgata nostra retinuit, quum Enoch mortalis vitæ ærumnis fuerit sublatus. Denique si de Beatorum patria accipi possent loca præfata, sequeretur Christum Dominum nequaque prium omnium in cœlos assumptum: contigit namque longe ante Christum istorum raptus. Itaque Eliæ per turbinem, Enoch repantino raptu in ignorantiam mundi plagam fuisse translati.

Dices: Revera raptos in cœlum, tradunt Ecclesiæ Patres. Athanas. serm. de Assumpt. Dom. scribit, *Enochum immortalitatis terminos accepisse:* Tertullianus de Resurrect. carnis cap. 58. *De orbe translati,* inquit, *& hoc ipso jam aeternitatis candidati.* Hieronymus epist. ad Pamachium: *Necdam mortui, & Paradisi jam coloni, habent membra cum quibus rapti sunt, & translati.* Bernardus serm. 6. de Ascens. *Felices plane, quæ soli jam Deo vivunt, soli vacant intelligendo, diligendo, fruendo.* Et Avitus Vienn. Episc. postquam dixerat Enoch translatum in cœlos lib. iv. Carm. capite 6. ait:

Quam-

*Quamquam, qua Noe proavis con-
scenderat Enoch,
Elias cursu post tempora longa se-
tus*

*Scribitur ignitis scandens penetraſſe
quadrigis.*

Solvitur.

Resp. Eliam & Enoch, quum à mortalitatis contagione illos præservet mirabilis Dei providentia, atque tali confirmet gratia, ut nullo terrenarum cupiditatum desiderio premantur, merito dici ab Athanasio immortales, à Tertulliano aeternitatis candidatos, à Bernardo & Avito felices ac translatos ex orbe, à Hieronymo Paradisi colonos. Certe Bernardus eo sensu felices vocat, quod eis omnes materia & occasiones ablatae sunt, quæ eorum intellectum impediunt, vel affectionem, quia soli Deo viventes nec noverunt nisi Deum: nec cipiunt nisi Deum, ut sermone explicat præcedenti. Eo itaque modo fruuntur Deo, quomodo fruuntur animæ viatorum, qui Deum specialiter diligentes diliguntur ab ipso, Angelicis dignantur conspectibus, neque sensuum pulsant illecebris, neque daemonum tentationibus. Quandoque etiam divina apparitione recreati videtur mihi verosimilis. Cæterum si contendas in Christi ascensione & istos in cœlum assumptos, ut opinatur citato loco Hieronymus, quod taishen negat cum majori Sanctorum Patrum numero Ecclesiæ columnen Augustinus, jam non restat præsenti locus disputationi.

4.
Insurgitores:

Insurges: Paradisi nomine, si de loco, ad quem Enoch translatus dicitur, quæfatio instituitur, intelligi nequit Hortus voluptatis, quem pro Adam plantavit Domnaus à principio. Quamquam enim Augustinus lib. contra Julianum vi. illic vitam degere scribat, ubi est ipsum lignum vita, ubi sit potestas vivendi, nec ulla moriendi necessitas: obsolevittamen ista priscorum Patrum sententia; & probabilior est Recentiorum opinio, aquis diluvii paradisum terrestrem fuisse obrutum, & ejusdem loci situm ac viciniam incolis esse reserta. Igitur Enoch in Paradisum voluptatis nequaquam translatus est, sed in Paradisum Sanctorum.

Respondeatur.

Resp. Enoch, & Eliam ad ignotam terræ regionem translatos esse, ubi in magna corporis animique viventes quiete expectant mundi interitum, ut solito mortis debito & ipsi cum universa carne resurgent. Sive sit hortus Eden, sive domicilium aliud longe ab hominum cognitione remotum, divinare præsumpto non debet humana. Null.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

lum ex veteribus tradidisse, quod aquis diluvii, vel alia de causa terrestris Paradisus deperierit, affirmat Bellarmine lib. de Gratia primi Hominis cap. 14. Magna ergo probabilitate asseritur quod Paradisus adhuc supersit, ibique mundi exitum expectent præfati Patriarchæ clarissimi, ut scribit aliquando Augustinus. At is de istorum in terris vita nullibi dubitat; de loco autem non semel hesitat, fluctuatque. Nam lib. 1. de Peccat. meritis & remiss. cap. 3. In Paradiso, inquit, fortasse pascuntur, sicut & Adam, priusquam propter peccatum exire meruisset. Et lib. de peccato originali cap. 23. in delectu quæstionis, in quibus quid verum sit humana & infirma suspitione conjicitur, has locat: Cum queritur qualis, vel ubi sit Paradisus, ubi constituit Deus hominem, quem formavit ex pulvere; cum tamen esse illum Paradisum fides Christiana non dubitet: vel cum queritur ubi sit nunc Elias & Enoch, an ibi, an alicubi alibi, quos tamen non dubitamus, in quibus natūrā sunt, corporibus vivere. Quapropter cum magno Protoparente dicimus Eliam & Enochum adhuc esse superstites: ubi, & quibus vivant substantiulis, ignoramus.

Opp. 2. Nisi Enoch & Elias divino fruenterit conspectu, etiamnum viatores forent ac mererentur: Id vix redditur Theologis credibile; quippe indies illorum meritum augeretur, tantoque saeculorum intervallo omnium Sanctorum, Virginis quoque Deiparæ, excederent sanctitatem: Sunt ergo in Patria, ac in termino, bonorumque operum ac laborum retulerunt mercedem.

Resp. non unam esse Theologorum sententiam an Elias & Enoch viatores adhuc sint, & in statu merendi. Negant Vasquez 1. 2. disp. 206. Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 55. Pererius Tom. 1. in Genes. lib. 7. cap. 5. quæst 5. Estius in cap. 4. Genes. In horum itaque sententia nego majorem. Quamvis enim Elias & Enoch confirmati sint in gratia, sunt nihilominus extra hominum conversationem, tanquam hanc vitam non amplius agentes, nec reficiuntur Ecclesiæ sacramentis, nec meritum sibi comparant, quemadmodum erant PP. in Limbo, inquit Estius, & quemadmodum sunt animæ defunctorum in Purgatorio, ait Vasquesius: scilicet nemereantur officit tantum status, non defectus gratia vel charitatis. Sunt & qui censem adhuc mereri, ut Abulfisis, Joannes de la Haje, allique apud

Solutio.

U Syl-

Sylveiram Opusculum tertio resolut. 1. Atque huxta horum placitum nego quod possint, quantavis charitatis opera exerceant, ad meritum Dei Genitricis unquam pertingere. Etenim non ex diutina solitudinibus exercitatione virtutum meritum comparatur: sed etiam ex vehementi dilectione; in qua absit ut aliquis Reginam Angelorum ac dominam valeat aquare. Quod si talia opinantibus conditionem status opponas; respondebunt, dummodo vivant in corpore, non tolli rationem meriti per hoc quod sint extra communem vivendi ordinem, quoniam & Catharina Semensi, & Mariae Magdalene Virginis absque corporali cibo vitam agere datum est aliquamdiu, sive in ecclasiis rapta, sive sumpta in alimonium sacramuntaxat Synaxi, eoque tempore fuisse amplioribus meritis cumulatas: hanc vero rationem minime militare pro Animabus corpore solitus, & redditibus pro minimo quadrante rationem.

Ultimo objicies: Sacrum ac perantiquum Carmelitarum Institutum S. Patris Eliæ solemni cultu Festum celebrat à Romanis Pontificibus approbatum. In exitu quoque animæ illam so-

lent presbyteri Deo commendare per merita Eliæ & Enoch. Sunt ergo ambo Sanctorum sorte, & Dei visione donati.

Responso,

Resp. nego consequentiam. Invocantur enim religioso cultu, quod confirmat in gratia, & corpore & spiritu per Dei protectionem nec deficientes, nec proficiens certissime credantur amici Dei, constet iudicio Ecclesie singularis illorum virtus, & revelatus sit in Scripturis futurus eorum exitus. Quæ si cæteris viatoribus convenienter, posset & iis foliennis cultus decerni. At vero militantibus, quorum ignoramus finem, exhibendum est charitatis officium, non apotheosis triumphus: & orandum est ut perveniant ad consummationem virtutis, antequam illis votum reddamus honorificationis & laudis. Esse tamen discernem quoddam inter istos, aliosque Sanctos ultra fatemur; quum & his magni referetur gloria certaminis, & forte, quod visum Estio, in particuliari preces nostras ignorent, & oretrum Deus, ut propter eorum merita, & beneficia ipsis collata nobis propitiatus accedat. Quod unice ex precibus pro animabus morti proximis comprobatur.

6.
Objec^{tio}
ultima.

C A P U T VIII.

An Sanctorum animabus post diem judicii sit clara visio
Dei differenda.

S U M M A R I U M.

1. Turpes Cerinthi errores.
2. 3. Falsum dogma Papiae, & quinam in hoc consenserint.
4. 5. 6. Figmentum est, & anilis fabula illud

mille annorum regnum à Cerintho excogitatum, & à Papia, licet tolerabilius indicatum.

7. & seqq. Satisfit objectionibus.

est dubium, quin Cerinthus Chiliasmistarum, sive Milleniariorum conditor debeat haberi.

Altero post Cerinthum saeculo, & circa an. cxvi. vixit Papias Syrus Hieropolitanus Episcopus: quem Irenæus dogma lib. v. cap. 33. appellat Auditorem Joannis, & Sancti Martyris Polycarpi sodalem: sed, auctore præfato Eusebio lib. 111. H.E. cap. 39. Papias ipse in Præfatione librorum suorum quorum inscriptio erat, *Expositio Oraculorum divinorum* aperte testatur se nunquam Apostolos audivisse, sed eorum duntaxat discipulos. Hominem *perexigui judicii* eum vocat Eusebius, certaque profert illius inscriptæ exempla, inter quæ istud de Christi regno ad mille annos post resurrectionem in terra hac duraturo. Sanctos tamen satiandos fore impuris cu-

1.
Turpes Ce-
rinthi erro-
res.

PRAECEPTEAM hujus libri aggredimur controversiam, num Iustorum animæ, quibus nihil poenarum luctum superest, sint supernorum civium gloriæ, splendorisque consoletes. In qua & turpes Cerinthi errores, & falsa Papiae dogmata, & subobscura veterum Patrum dicta aliquæ à nobis postulant operam. Ergo Cerinus circa annum vulgaris Aerae lxxx. præter alia hæresum portenta, quæ veluti sibi ab Angelis revelata venditaverat, hanc spargere coepit doctrinam, quod post resurrectionem in terris futurum sit Christi regnum apud instauratas Jerosolymas, Iustis inter cupiditates voluptatesque carnis versantibus. Quod cum referant Caius qui initio 111. saeculi floruit apud Eusebium lib. 111. Hist. Eccles. cap. 28. Dionysius Alexandrinus, & alii, nullum

cupiditatibus & obstringendos observatione legalium, ut dixerat Cerinus, Papas, nequaquam existimavit. Hunc fuisse vitum discretissimum, & eruditissimum ac scripturæ peritum habetur cap. 36. ejusdem libri Historiæ Eusebii; sed diligenter observandum est cum doctissimo Henrico Valesio hoc elogium ab antiquis ms. abesse, neque legi apud Rufinum: unde nulla exinde accedit tenuissimo judicio Papæ commendatio.

3.
Quinam Pa-
pæ conser-
ferint.

In Papæ errorem consenserunt (quod dissimilandum non est) aliqui priorum seculorum Patres: inter quos enumeraunt Irenæus, Justinus, Nepos in Aegypto Episcopus, Laetantius, alii. Quorum plerique tametsi mille annorum regnum non expresse admittant, censem tamen differri ad diem judicij animarum beatitudinem, cum interim occultis clusa receptaculis Judicis adventum expectent, suorumque operum retributionem. Hanc gloria dilationem propugnavit initio v. saeculi Vigilantius. Eodem tenebant errore tempore Florentini Concilii celebrati anno 1438. nonnulli Graecorum: coque impliciti sunt plurium superiorum hæresum furores, & Romana Ecclesia hostes infessimi Martinus Luthorus, & Joannes Calvinus. Quidam in hujus dogmatis patrocinium locis quibusdam obcurioribus abutuntur Ambrosii, Augustini, & Bernardi: quos, hunc præsertim, ad partes trahere conantur Millenariorum. Pro quibus stetisse quoque Joannem XXII. tradunt cum illius ætatis Historiæ plures Theologi, quamvis è cathedra hanc quæstionem non definitissime etiam Gallorum eruditissimi fateantur. Itaque agendum primo de regno mille annorum juxta sensa Cerinthi, & Papæ: deinde resolvenda est quæstio de beatitudinis dilatione: præterea inquirendum de mente Ambrosii, Augustini, ac Bernardi; ac tandem de errore, quem tribuunt Joanni Papæ, judicium nobis est pronunciandum.

4.
Propositio 1.
Probatur 1.
ex Ss. Scipi-
pura.

PROPOSITIO I. Figmentum est & anilis fabula illud mille annorum regnum à Cerintho excogitatum, & à Papia licet tolerabilius, induxit.

Ostenditur i. ex Scripturis. Cum enim Pharisæi carnalibus imbuti opinionibus futuram crederent resurrectionem ad vitam animalem, in qua cibo potuque opus esset, & rursum jungi deberent connubia; ait Christus Dominus Matth. xxii. 30. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt, sicut Angeli Dei.* Verum est quod horum verborum sensus exponitur à Luca:

R. P. Berti Theol. Tom. I.

Neque enim ultra mori poterunt. At si corpora resurgentium non erunt amplius obnoxia morti, ac deficti; ad quid epule? ad quid sexuum commixtio? quæ ad generis deserviunt conservacionem. Præterea Paulus ad Rom. xiv. 17. *Non est enim regnum Dei esca & potus.* Quæ verba non solum per metonymiam debent accipi, quod non paratur jus ad Regnum Dei edendo ac bibendo, sed etiam proprio absque transnominatione, quum statim addat Apostolus, *In esca & potu pacem non esse, nec gaudium in Spiritu Sancto.* Hæc duo loca potissimum urgent Cerinthum. Addo contra Papiam ejusdem Apostoli testimoniū i. ad Thessalon. iv. 16. ubi Christi adventu, & mortuorum resurrectio narratis, ait: *Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimus simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.* Ubi post Christi descensum non Chilistarum, sed sempiternum regnum promittitur. Atque regnum istud prædictum Luke i. 33. illis verbis: *Regni ejus non erit finis;* quæ Constantinopolitanum Concilium inseruit Symbolo adversus Appollinaristas errori Millenariorum addicatos. Merito ergo à Damaso in Romano Concilio celebrato anno 373. tanquam sacrī literis contraria Millenariorum hæresis fuit proscripta.

Hanc aucto librorum de cœlesti Hierarch. c. viii. fabulam vocat: idem præstat quæst. 2. Epist. ad Hedibiam Hieronymus. Origenes lib. 2. de Principiis cap. 12. & in Prologo in Cantic. exerat scribit ex intellectis sensu Judaico Scripturis. Stultam insaniam S. Ephrem Opuse. iii. appellat. De ea scribit Caius Romanæ Ecclesia presbyter loco citato: *Cerinthum, qui per revelationes, quasi à magno Apostolo scriptas, portenta fixerat, velut ab angelis sibi ostensa, intromisisse hanc doctrinam, qua affirmat, post resurrectionem, regnum Christi in terris futurum, & rursus cupiditatibus & voluptatibus carnem Jerusalem versantem servitum. Quin & dixisse inimicum illum Scripturarum divinarum, fallere volentem, in nuptiis festis mille annorum spatium transactumiri.* Et Eusebius de libris Dionysii Alexandrini eodem loco scribit: *Causam præbuit Nepos quidam Episcops Aegypti, qui promissiones sanctis hominibus factas in Divinis voluminibus, Judaico sensu exhibendas docebat, & nescio quod mille annorum spatium corporalibus refertum deliciis in hac terra fore affirmat.*

bat . . . Hunc ergo Dionysius in libris de Promissionibus acriter impugnat.

Dixi Regnum mille annorum à Papia tolerablibus inductum, cum Augustino xx. de civit. Dei cap. 7. Quæ opinio est utcumque tolerabilis, si aliquæ deliciae spirituales in illo sabbato affuturæ Sanctis per Domini presentiam cederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando, &c. Sed tamen sententia Milleniorum etiam in sensu Papie recto. Judicio Ecclesiæ damnata est, ut diximus, magisque proxima firmabitur propositione.

6. Probatur. 3. contra Cerinthum. At contra Cerinthum etiam deductas à ratione possimus argumentationes urgere. Nam 1. Quo pacto auream atque gemmatam in terris Jerusalem, inscriptionem templi, hostiarum sanguinem, otium sabbati, post consummata Mosaicæ legis figuras, perfectamque Danielis de perpetua abominatione prophetiam expectare fas est, & liberatos à legis servitute rursus circumcisioni, & legalium subjecere vetustati? Deinde quænam Regni, cui Sancti invideant, conditio est, querere ciborum abundantiam, gulæque ac ventris ingluviem? Nullo modo, inquit Augustinus citato loco, ista possunt nisi à carnibus credi. Contra Papiam vero, qui illicitas impurasque voluptates minime cum Cerintho expectandas esse affirmavit, sed inculpatas, ac spirituales duntaxat, præter ea quæ dicentur de praesenti gloria Sanctorum, constat veram rationalis hominis delectationem ac voluptatem esse videre Deum, eique perpetuo adhucere; ut habetur in Ps. xxxv. 9. 10. Inebriabuntur ab ubertate Domus tua: & torrente voluptatis tue potabis eos. Quoniam apud te est fons vitae, & in lumine tuo videbimus lumen.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

7. Opposito 1. Cerinthus frivolis quibusdam sophismatibus absurdam nitebatur palliare sententiam. Ac primo opponebat. Matthæi xix. 29. continetur Christi promissio, quod omnis qui reliquerit temporalia. Centuplum accipit, & vitam æternam possidebit: Igitur sanctis præter regnum cælorum sempiternamque beatitudinem centuplum reddendum est divitiarum, voluptatum, epularum, honorumque, quibus pro Christi amore nuncium miserunt.

Resp. nego consequentiam. Sanctus enim Hieronymus lib. IIII. in Matth. cap. 19. ait: Sensus ergo iste est: Qui carnalia pro Salvatore dimiserit, spiri-

tualia recipiet, quæ comparatione & merito sui ita erunt, quali si parvo numero centuplius numerus comparetur. Hoc autem centuplum non est ipsa æterna vita, ut quidam exponunt, nam & verba redundant, & Marci x. 30. aperte promittitur centuplum nunc in tempore hoc, æterna autem vita in sæculo futuro. Sed est hæc centuplicata mercis, superabundantia gaudii in tribulationibus & angustiis, affluentia bonorum in paupertate spiritus, atque voluptas ex fraterna charitate, quæ, ut observant in hunc locum Origenes, Theophilactus, & auctor Quast. ad Ortod. Q. cx, longe superat qualemque toleratum rerum dispendium. Atque hanc interpretationem approbat August. Epist. 89. ad Hilarium, ubi exponit centuplum in hoc sæculo per illud 2. Corinth. 6. Nihil habentes & omnia possidentes, necnon Chrysost. hom. 40. in Genes. 17. dicens id completum fuisse & in Abraham, quando relata paterna Domo in terram abiit peregrinam. Ergo cum centuplum in praesenti vita redditur, atque ut ait Marcus, εν τῷ παχέω τέτοιο in tempore hoc, nequit hoc loco designari regnum Chiliastrarum.

Opp. 2. Matth. v. 6. habetur: Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ergo justis satietas quoque, epularumque copia parabitur.

Resp. nego conseq. Nam saturitas istic promittitur spiritualis & caelestis, non terrena, & carnalis. Talis quippe erit satietas, qualis nunc famæ & sitis. At loquitur Matth. de fame, & siti spirituali, id est, justitiae. Ergo & de spirituali saturitate. Fames præterea, ac sitis citato textu translatione quadam vehelementem significant appetitionem, ut cum dicitur à Virgilio: Auri sacra famæ, & à Plutarcho Qui non esurit, aut sitit vindictam. Ita saturitas plenum animarum gaudium vocabuli translatione demonstrat: quod non est in sacris literis inusitatum. Legimus in Ps. XVI. 15. Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Et cvi. 9. Satiavit animam inanem, & animam esurientem satiavit bonis.

Opp. 3. Lucæ xxii. 29. Ego dispono vobis, (inquit Christus Dominus) sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Poteratne clarius exprimi futurus conviviorum in Christi regno apparatus?

At hæc ejusdem generis sunt, Edere & bibere metaphorice idem sunt ac frui

Opposito 2.

Solutio.

Solutio.

Opposito 3.

Solutio.

&

& oblectari. Quo loquendi genere utitur Christus, quia solebat apud Judeos per verba edendi ac bibendi felicitas populariter describi. Sic de caelestis doctrinæ suavitate dictum Prov. ix. 5. *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod misericordia vestra dabo vobis.* Esaiæ LXV. 13. *Servi mei comedent, & bibent.* De ubertate Gratiae Joannis IV. 14. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sicut sit in aeternum: sed aqua, quam ego dabo ei, sicut in eo fons aquæ salientis in vitam aeternam.* De fide cap. VII. 38. *Qui credit in me flumina de ventre eius fluunt aquæ vivæ.* Confer & locum Apoc. XXII. 17. Hac itaque tritissima Scripturarum phrasij celeste regnum sub mensæ apparatu signatur. Putant quidam hoc impleri in presenti sæculo, dum fideles reficiuntur Eucharistia, quæ in regno Dei, id est Ecclesia Catholica, de mensa Dominica ministratur. Ad hanc translationib[us] Apostolicam describi dignitatem. Duabus quippe notis solent cognosci proceres regni, honoris & potestatis. Honos est in mensa regalis consortio: potestas in Judiciorum participatione. Utrumque Christus apud Lucam XXII. spondit: Honorem dicens, *Ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo;* potestatem consequentibus verbis, *Et sedeatim super thronos iudicantes duodecim tribus Israël.*

Quarto opponunt Cerinthiani: Matth. 10.

Opposito 4. xxvi. 29. Christus in Cena recumbens ait: *Non bibam a modo de hoc genimine vitiis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno patris mei.* Nendum mensa, sed & vinum, & quidem uis expressum, loco isto commemoratur.

Sed eadem est adhibenda responsio. Vinum lætitiam frequentissime significat, & amicorum charitatem, ut si. Cant. 4. & Zachariæ IX. 17. idque, quod vinum exhilarat cor hominis. Neque aptior Christo proferri poterat analogia. Vinea Ecclesia dicitur tam in novo, quam in veteri testamento: *Vinea facta est dilecta mea,* inquit cap. V. Esaias: *Ego plantavi te vineam eleam,* Jeremias II. 21. *Homo erat Paterfamilias, qui plantavit vineam,* &c. Matth. XXI. 33. Appellatur Christus I. Cant. 13. *Botrus,* Joannis XV. *Vitis;* ibidem caelestis Patris agriculta, Fideles vero palmites. Non potuit ergo melius designari gaudium Sanctorum quam sub metaphora Vini, sive attendatur consueta scripturarum locutio, sive conseruantur quæ de Ecclesia, ejusque capite ac membris dicta sunt. Atque ita *Vin-*

demia, & racematio judicum, & tivæ contusæ, & calcata Divinam in impios vindictam figurant, plenumque apud Ioselem Torcular exuberantes nequitias. Sic optima est scripturarum coherentias si *Vinum* hoc loco spiritualiter accipiamus. Quod ut facilius a nobis percipiatur, appellatum est *Novum,* id est alterius, & longe præstantioris virtutis, quam illud sit, quo bibax inebratur. Hoc sensu in Apocalypses XXI. Beatorum patria appellatur *Jerusalem nova:* & ne cum Cerintho dictum putes de instaurata Palestinofum metropoli, monet Apostolus ad Galatas IV. 26. scribens: *Quæ sursum est Jerusalem.* Sunt qui ad literam Christi verba interpretantur de sumptione potus etum discipulis post resurrectionem, de qua Petrus Act. X. ait: *Qui manducavimus, & bibimus cum illo.* Hanc interpretationem non approbat Guilelmus Estius, quoniam istud nondum erat in Regno patris, neque novum in comparatione ultimæ cœnæ. Theologi tamen eruditissimi & istam amplectuntur explanationem: pro qua respondere possumus Estio, Regnum patris dici Ecclesiam, quam Christus acquisivit sanguine suo: novum vero, & inauditum, quod habens corpus incorruptibile biberit & comedenter, ut certiori argimento inquit Chrysostomus hom. 83. in Matth. firmaret resurrectionem.

Objicis 5. Apocalyp. XX. V. 2. legitur: *Et apprehendit draconem, serpentinum antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligavit eum per annos mille:* V. 3. *Misit eum in abyssum, & clausit, & signavit super illum;* ut non seducat amplius gentes, donec consumantur mille anni: & post haec oportet illum solvi modico tempore. Hoc loco prædictur aperi- Opposito 5. tissime postrema Ecclesiæ persecutio per Antichristum diabolo suadente atque impellente. Præhuriatur enim V. 4. Judicium: *Et vidi sedes, &c.* Post judicium istud consequitur regnum mille annorum: *Et regnaverunt cum Christo mille annis.* Ergo post Judicium regnum mille annorum certissime futurum est. Secundo prædictur ibidem duplex resurrectio, duplex judicium. Prima est resurrectio iustorum ut fruatur regno annorum mille, de qua V. 5. *Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consumantur mille anni.* Haec est resurrectio prima. Beatus & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem: sed erunt Sacerdotes Dei, & Christi, & regnabunt cum illo mille annis. Erunt igitur

igitur post resurrectionem justorum regnum Chiliastrarum. Secunda resurrectione, & secundum judicium praedicitur v. 13. Et mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Post haec mors secunda, & impiorum sempiternum supplicium. Tertio: Per regnum mille annorum, quod promittitur cap. xx. 6. non possumus intelligere, ut quidam arbitrantur, caelestem gloriam, qua nunc fruantur electi, quoniam regnum millenarium erit post resurrectionem Justorum & ante resurrectionem impiorum, ut constat ex dictis: & gloriae caelestis consequetur post damnationem reproborum, ut describitur immediate sequenti capite. Accipendum est ergo regnum habendum in terris post primam resurrectionem. Denique citatis verbis, *Erunt Sacerdotes Dei & Christi*, haud obscurae insinuatur in regno Millario immolandas esse victimas, & innovanda legis holocausta, ut ajebat Cerinus, cuius haec sunt praecipua momenta.

12.
Solutio.

Ut obscurum Apocalypses intelligatur oraculum, singulae ejus partes sunt breviter percurrendae. Itaque cap. xx. versu 1. memoratur Christi primus adventus: & dicitur *Angelus habens clavem abyssi, & catenam magnam*, quoniam potestatem habet caelitium & inferorum, & captivam duxit captivitatem. Hinc versu 2. dicitur satanas ligatus *Per annos mille*, quia per adventum Christi cohibenda erat usque in finem saeculi dæmonis saevitia ac potestas. Adstringitur autem duratio mundi ad mille annos, ut perfecto numero notaretur hujus temporis plenitudo, inquit S. P. Augustinus lib. xx. de civit. Dei cap. 7. Ob futuram Antichristi persecutionem, qua creditur duratura tribus annis, & sex mensibus, additur: *Post haec oportet illum solvi modico tempore*. Interim & saeculo permanente fides postea sunt, & pro animabus *Decollatorum* datum judicium, quod describitur versu 4. Decollatorum animæ sunt martyres, quorum frequentissimum securis supplicium, simulque spiritus justorum ac poenitentium. At per sedes non judicium extremum post Resurrectionem futurum significatur, istud enim describitur v. 11. & seq., sed aut particulare, aut Ecclesiæ regimen, in quo ligandi atque solvendi auctoritas exercetur. De istis *Decollatorum* animabus scriptum est, *Vixerunt, & regnaverunt cum Christo mille annis*, sci-

licet hoc temporum intervallo, & ante corporum resurrectionem, quo dormierunt in Christo, animæ non perierunt, non detinentur Tartari ruderibus, sed ad gloriae solium translatae sunt. Ex quibus colligitur, quod regnum istud mille annorum, quod tribuitur solis animabus, non corporibus, & constituitur antequam solvatur satanas, & mortui magni, & pusilli resurgent, nequit esse regnum Chiliastrarum, quod & corporibus promittunt, & post generalem resurrectionem expectant.

Præsens animarum gloria appellatur resurrectione prima. Duplex est mors, duplex resurrectione. Prima mors est mors tam bonorum, quam malorum, id est separatio animæ à corpore: altera mors, ut constat ex versu 14. est impiorum ad sempiternum ignem damnatio. Prima resurrectione est beatitudo animæ, ita enim appellatur etiam ab Apostolo ad Hebreos cap. xi. 35. & à Daniele xi. 2. Resurrectione secunda erit dum corpora à mortuis resurgent, quod legitur v. 12. Quia vero vita æterna, & prima anastasi ac resurrectione non gaudent animæ impiorum, propterea additur v. 5. *Cæteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni*. Hæc est resurrectione prima: Scilicet non vixerunt neque vita animæ & Dei confortio, neque vita corporis, quam tandem resument in gehenna carne simul ac spiritu cruciandi. Ab hac damnatione immunes erunt animæ Justorum; unde v. 6. legitur, *Beatus, & Sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem*, id est certi sunt non esse mittendos in flanaganum ignis. Ergo Martyres ac poenitentes qui jam habent partem in resurrectione prima & in spiritu beatitudine, neque subjiciuntur unquam morti secundæ & damnationi animæ & corporis, antequam consummentur mille anni, & adveniat status mundi interitus, sunt *Sacerdotes Dei & Christi*, & sunt, qui *regnabunt cum illo mille annis*, ita prosequitur v. 6. Sacerdotes dicuntur, id est plebs sancta, regale Sacerdotium, ait S. P. Aug. xx. de civit. Dei cap. 10. Item quia reddunt Deo sacrificium laudis, inquit Estius. Rursus quoniam sunt intimi Dei amici, exponit Natalis Alex. Neque vero de hostiarum immolatione ritu Judaico possumus ita accipere, quum sermo sit de animabus *Decollatorum*, non de hominibus in corpore viventibus, ut constat ex dictis.

Quamquam penitus dilutum est Mileniariorum fundamentum, tamen juvat Respondetur dicta ulterius.

dicta singulis argumenti partibus applicare. Ad primum nego consequiam, non enim versu 4. describitur judicium facientium post resurrectionem sanctorum Martyrum, cum nulla haec tenus memorata sit resurrectio, & omnes simul tam boni, quam mali praesentari debant ante tribunal Christi, illis dexterae occupantibus, & his sinistram; ut aperte narratur Matth. xxv., & 2. ad Corinth. 5. Ad 2. nego nomine Resurrectionis prima intelligendam esse corporum reviviscentiam, non animae beatitudinem. Ad tertium dico post universalem resurrectionem consecutram esse gloriam consummatam ac plenam, & vestiendos electos duplice sola, beatitudine nimirum animae & corporis, quam ii sola anima nunc Deo fruantur. Ad 4. nego Sacerdotes eos tantum dici, qui juxta legem Moysis imolant hostias, & cruenta peragunt sacrificia: nam de omnibus praedestinatis legitur Apocalyp. 1. 6. *Et fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & patri suo.*

Hactenus dicta vera sunt, & apud Sacrarum literarum interpres vulgarissima. Grotius Apocalypsim nova quadam, & ingeniosa methodo expavit. Ait Sanctos regnare cum Christo per dona sanationum, quae conspicuntur apud ipsorum Mémorias, & per honores, quem illis Ecclesiae palam habuerunt. Ante tempora autem Constantini neque tutum erat ad martyrum monumenta concurrere, & vigente Paganismo, metui debebat ne honores martyrum à Paganis in superstitionis suæ defensionem abriperentur. Constantinus pro Christianismi libertate edictum

15.
Expositio
Apocalypsis
Grotii.

vulgavit anno ccxi. Mille post annis orta est Domus Ottomanica; quam condidit Othmen Ciliciæ praefectus, qui primam imperii sedem, occupata Bythinia, posuit circa annum 1302. Quoniam vero Ottomani in Asiam, & Græciam Mahometis invexerunt impietatem, & inde mala innumera & Ecclesiæ & religioni evenerut; dicitur quod consummatis mille annis solvendus erat satanas, & seducturus gentes terræ, Gog, & Magog. Quo nomine designatas ait Asiam, & Siriam, ubi Domus Ottomanica cœpit primum dominari. De ea consequenter dictum est, quod debebat circuiri castra Sanctorum, & civitatem dilectam; quoniam in ejus dictione inclusæ sunt omnes septem Ecclesiæ, quibus conscripta est Apocalypsis; & tenet nedum civitatem Jerusalēm, sed & Constantinopolim, quam *novan* *Sion* appellant Græci. Hanc debellavit, fecitque Imperii Turcici sedem Mahomet II. Ottomanicæ stirpis princeps, anno 1453. Igitur juxta Grotium vere regnum Martyrum mille annorum spatio duravit, quod modo inter eos coarctatum est, qui illorum servant religiosissimum cultum. Ita hæc dicta sunt, ut nullatenus à priori Patrum explicazione sit recedendum. Dignus est tamen mihi viſus Grotius, ut illius quoque interpretationem adferrem & propter literalem sensum, cui Catholicorum sententia non omnino repugnat, & propter egregium de cultu Martyrum testimonium; in gratiam solummodo Novatorum, qui hominem pluris faciunt, quam Romanæ Communionis Interpretes universos.

CAPUT IX.

Sequitur quæstio de præsenti statu Animarum sanctorum.

S U M M A R I U M.

8. Usque ad gnum tam ex Scriptura, & sanctis Patribus, quam ratione efficaciter probatur, Dei visionem, & gloriam animabus corporibus exutis nec ad minimum tem-

De statu ani-
marum San-
ctorum.

ALTER autem error à Milleniorum fabulis, ut diximus, longe diversus, & quo implicatos novimus nonnullos priorum seculorum Patres, erat, quem sequenti explodimus assertione.

I. PROPOSITIO: Nec ad minimum tempus exutis corporibus animabus Dei visio & gloria differtur, si nulla confersa sint macula,

Hanc definitionem Fidei, de qua ex Probatur 1. Decretum Benedicti XII. in Extra animabus vaganti Benedictus Deus, Florentini Concilii Sess. ultim. in Decreto unionis, & Tridentini Sess. xxv. Scripturis, Patribus, ac rationibus comprobamus. Scripturarum quidem momenta sunt. Ps. 126. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini.* Nam dormire ac somnum capere corporalem mortem significat

ficit passim, sed apud Psalmistam frequentissime, in 111. 6. 1v. 9. LXXV. 6. &c. Eccles. XI. 28. Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas. Retribuere est bonus, malisve dare quod æquum est. Consonat Ecclesiastico illud vulgatissimum:

Pascitur in vivis livor; post fata
quiescit.
Tunc suus ex merito quemque tue-
tur bonos.

Probatur ex Rursus 2. ad Corinth. v. 1. Scimus enim, SS. Scriptura. quoniam si terrestris domus nostra būjus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manu-factam, eternam in cælis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cælo est superindui cupientes: & v. 8. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum. Item ad Philipp. 1. 23. Cœrctor autem in dñobus desiderium habens dissolvi & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne necessarium propter vos. Dissolvi animæ de corpo-reo carcere notat discessum: & græce habetur ἀνάστωι, quod proprie est redire, nempe ad Deum, de quo Eccles. XII. 7. Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Actorum quoque 7. Stephanus Intendens in cælum vidit gloriam Dei. Et in divino officio addit Ecclesia: Vedit & introivit. Demum in Apocalypsi VII. 9. & 15. dicitur Sanctos amicos stolis albis stare ante thronum, & in conspectu agni; non procul sed prope & juxta, quod in Græcis demonstrat propositio Epi cum genitivo, quæ etiam idem est ac super. Et cap. XIV. 13. Opera enim illorum sequuntur illos. Habet hic Vulgata Amodo, Graci, ἀπερι, quod valet, Jam nunc, hoc ipso tempore requiescunt, quoniā merces illos consequitur. Ita per metonymiam opera & virtutes dicuntur iustos persequi, & anteire, quod donetur corona, si merita decedentium præant. Addunt nonnulli verba Christi ad latronem: Hodie tecum eris in Paradiso. Ea satis ambigua demonstrat Petavius lib. VI. cap. 14. & Juenin. dissert. IV. art. 2. Paradisus equidem generale est nomen, ubi feliciter vivitur; neque hinc definire possumus, ubi nam recepta fuerit latronis anima, an in cælis, an in sinu Abraham, an in aliquo alio receptaculo voluptatis. Hoc tamen loco utiatur ad rem nostram e-

ruditi Theologi, Estius, Habert, Tourney, Gotti, Henno, alii. Ego me-dium incedo iter, & cum Petavio arbitror incertum esse, quo loco statim post mortem latronis anima fuerit recepta, cum aliis puto ex tunc fuisse beatam, & consortem regni, quod petierat dicens: Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. Cum enim Deus ubique sit, nullum dubium est, quin Paradisi felicitas habeatur, ubi cumque se videndum exhibeat. Vide Bellarminum lib. I. De Sanct. Beatitud. cap. 3. & Jansenium, ac Maldonatum in cap. 23. Lucæ. Ex præmissis autem Sanctorum Bibliorum testimoniis argumentatio ista confutat: Statim ad dormiunt justi, & illorum domus corporæ dissolvuntur, sunt præsentes ad Dominum, redeunt ad Creatorem suum, aperiuntur eis cæli, ingrediuntur illuc, consequuntur suorum operum merces, & retributio laborum: Hæc omnia Dei visionem, & sempiternam præferunt beatitudinem: Ergo Justorum animæ statim post mortem vident Deum, optatissimamque beatitudinem adipiscuntur.

Accedit perpetua Sanctorum Patrum traditio. Primo enī Ecclesia sacerculo, Probatur 2. ex quo nullum hæretici pro sua poterunt sententia proferre, Hermas anti-quissimus Scriptor in vulgatissimo Pastoris Operè, quod ut Canonicum divi-numque veteres nonnulli laudarunt, lib. 3. similit. 8. docet omnes, qui pie obeunt, pœnitentibus exceptis, jam in cælis coronari, ut videre potes Tom. I. PP. Apostolic. Cotelerii. Clemens in Epist. ad Corinth. quam sine dubio genuinam scribit & Clericus ad annum LXIX. 6. de Petro ait: Martyr effectus discessit ad debitum gloriae locum. Ignatius, cuius Epistolas editas ab Isacio Vossio omnes recipiunt, & contra Dalaëum defendunt Dupin, Alexander, & Armachanus, ad Roman. scribit: Sinite me ferarum efaci fieri, per quas licet Deum adipisci. Sinite me purum lumen baurire, &c. Occubuit autem Ignatius anno CVII.

Altero quoque sacerculo, si Papiam ex-cipias, de quo recole dicta superiori capite, & Justinum, qui hac in parte alternavit, diserte veritatem Catholicam tradiderunt Polycarpus Epist. ad Phil., & Ecclesia ejus Smyrnensis apud Eusebium lib. IV. H. Eccl. cap. 15. ubi de beatissimo Antifite ait: Per tolleran-tiam deviō injūrio præside, immorta-litatis corona recepta, cum omnibus Apo-stolis omnibusque iustis exultans Deum glori-

glorificat. De Cajo Romanæ Ecclesiæ presbytero dictum est supra. Extat in Apologia Athenagoræ apertissimum hujus traditionis argumentum, videlicet: *Persuasi sumus, nos hac mortali defunctos vita, alteram hac terrestri longe meliorem esse vieturos, ut apud Deum, & cum ipso simus.* In vetustissimis quoque Act. S. Symphorose apud doctissimum Ruinart p. 20. ita Martyr sanctissima de viro suo Getulio, & Amantio fratre compellayit Hadrianum: *Elegereunt enim magis decollari quidem vinci, passi mortem, quæ pro nomine Christi suscepta inter homines terrenos quidem ignorantiam eis peperit temporalem, inter angelos vero decus & gloriam sempiternam: inter quos nunc gradientes & tropæa passionum suarum dantes cum aeterno rege vita aeterna fruuntur in celis.* Passa est anno Christi 120. Lucius Martyr, qui pro Christi nomine sanguinem fudit anno 162. dum ad supplicium duceretur, ait: *Se Urbicio magnam gratiam debere, quippe qui bujusmodi malis Dominis liberatus ad optimum patrem, regemque esset migraturus.* Solus ergo Justinus in hac questione fluctuare videtur: sed in Dialogo cum Tryphonie fatetur contra se stare multos: *Qui puræ, piæque Christianorum sunt sententia.* Ubi contra omnium exemplarium fidem novi Chiliae particulam negantem inseruerunt. Enim vero cum quassisset Trypho, an profiterentur Christiani instauratum iiri Jerosolymam, ibique Christianos una cum Judæis ac Prosclytis beatam vitam ducturos, *Fassis sum, inquit, & prius me & plures alios hoc sentire, quemadmodum etiam vos omnes scitis futurum: sed multos, qui puræ piæque sunt Christianorum sententiae addideli, hoc non agnoscere tibi significavi.* Neque obstat, quod in priori parte Dialogi nihil tale reperiatur, nam pag. 300. postquam dixit Iesum suscitatum a mortuis, sequuntur verba, quæ cum superioribus minime connexa sunt, & lacunam ibidem docti viri observarunt, etiam Grabiuss in Spicilegio PP. saeculi II. & Joannes Clericus in Historia duorum saecul. ad annum cxi. n. xviiii. Nec pariter obest, quæ Justinus subjicit: *Se, & si qui rectæ per omnia sententia Christiani sunt, & carnis resurrectionem futuram nosse, & mille annis in instaurata, exornata & aucta Jerusalem pro vieturos.* Hic enim invehitur in Gnosticos, qui Christiani vocabantur, sed corporum negabant resurrectionem. Ex quibus colligere juvat & Justinum nimis fuisse liberalem Tryphoni dando Chri-

stum venturum, ut regnet in instaurata Jerusalem, & sincere oppositam multorum Christianorum traditionem sateri.

Ex tertio saeculo numerantur à Novatoribus Tertullianus & Irenæus: at Apostolicæ Traditionis assertores habemus Clementem Alexandrinum lib. v. Stromatum, Dionysium Alexandrinum, qui scripsit adversus Irenæum & Nepotem Aegypti Episcopum, Origenem lib. 2. Periarchon, in 6. contra Celsum, & Hom. v. in diversos, Methodium martyrem, & alios, presertim Beatissimum Cyprianum. Qui in exhortatione martyrii cap. ultimo: *Quanta est, inquit, & quanta securitas exire hinc lœtum, exire inter pressuras & angustias gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur, & mundus, & aperire eos statim, ut Deus videatur, & Christus?* Tam feliciter migrandi quanta velocitas? Terris repente subtraberis, ut in regnis cœlestibus reponaris. Similia repetit in lib. de immortalitate Animæ, & alibi. Hortatur etiam Moysem, & Maximum Epist. xv. alias xxxvii. his verbis: *Beati satis, qui ex vobis per hac gloriarum vestigia commeantes jam de saeculo recesserunt, confectoque itinere virtutis ac fidei ad complexum, & osculum Domini, Domino ipso gaudente, venerunt.* Irenæum itaque Milleniorum imbutum errore fatemur cum doctissimo Petavio lib. vii. cap. xiv. Natali Alex. saeculi 2. dissert. vii. aliisque ingenuis Scriptoribus. At Irenæus lib. v. adversus haereses cap. ult. non diffidetur esse plures, qui Sanctorum animas statim ab hominis morte in celos recipi contendenter. Neque obstat, quod hi, auctore Irenæo, *Supergreditur ordinem promotionis justorum;* nec enim haeticam putat istam esse sententiam, sed in aliquo tantum cum Gnosticis conspirare, ut supra diximus de Justino. Estius in iv. sentent. Dist. 45. §. 3. laudat pro sententia nostra Irenæum lib. i. contra haeres. cap. 2. & §. 4. responderet ad ea quæ in contrarium objiciuntur, sed Irenæus satis aperit mentem suam lib. v. cap. 5. ubi affirmat Justorum animas recipi quidem in Paradisum post mortem, sed hunc non alium esse, quam illum, in quo Deus ab initio posuit hominem, quem plasmavit: illuc translatos Justos, illuc Paulum aportatum, ibi suscepitam Latronis animam, ibi manere Sanctorum animas usque ad consummationem coauspicientes incorruptelam. Quapropter justos translatos in celum revera non existimat Irenæus.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

X

Pof.

5.
Justinus, ac
Tertullianus
concordan-
tur.

Possumus tamen hunc, aliosque omnes etiam Justinum, ac Tertullianum, qui tamen libros de Anima scripsit jam Montatista, ad aliquam concordiam cum ceteris revocare. Etenim Patres illi, qui Sanctorum animas ad inferos dicunt descendere, qui recipi in Paradisum terrestrem, qui in loco invisibili quiescere putant, non eas in aliquem pccnarum locum abscindunt, neque aperte negant apud Deum, qui ubique est, vivere, & æterna gaudia degustare. Quapropter de statu dissentire non videntur, tametsi minimè convenienter de loco. Hæc conciliaturæ ratio non fugit sapientes viros, ut dicimus infra disputantes de mente Augustini. Hanc nedum amplectitur, sed etiam erudite propugnant Joannes Vossius disput. vi. de statu animalium, quæst. 2. Errat tamen fortasse Vossius, dum scribit idem sentire Calvinum, quod lib. iv. institut. cap. xxv. commate vi. statuat certò animas Deo vivere, & nihil definiendum esse de loco. Nam lib. 111. ejusdem Operis cap. xxv. pag. 365. Calvinus ait: *Stultum ac temerarium esse inquirere, quo in loco sint anime justorum, & an gloria fruantur, nec ne. Interen cum scriptura ubique jubeat pendere ab expectatione adventus Christi, & gloria coronam eousque differat, contenti sinus bis finibus divinitus nobis praescriptas: animas prorum militiae labore perfundas in beatam quietem confedere, ubi cum felici latitia fruitionem promissæ gloriae expectant.* Ergo Calvinus non ita credit Justorum animas vivere, ut Dei visionem, & gaudia sempiterna possideant. Porro, si animabus Sanctorum adversarii gloriosam concederent beatitudinem; *Non essemus*, inquit Bellarminus lib. 1. de Beatit. SS. c. 6. *multum solliciti de Cœlo illo corporeo.* Sed redeo ad institutum.

6.
à 4. Sæculo.

A quarto sæculo, si Lactantium excepis virum quidem Grammaticum ac Rhetorem eloquentissimum, non autem Theologicis doctrinæ valde eruditum, ejusque generis paucissimos; omnes in hanc nostram positionem conspiraverunt. Docet id Athanasius, qui in vita Antonii narrat Ammonis Monachi animam visam in Cœlum deferri. D. Basilius orat. de Gordio Martyre; *Erat enim affectus, inquit, non ut qui in literis manus decenturus esset, sed velut Angelorum manibus se ipsum commissurus, qui statim ipsum recens mactatum, assumptum ad beatam vitam translaturi essent.* Lege & orat. in 40. Martyres, & de laudibus Julithæ. Gregorius Ny-

senus orat. funebri in Pulcheriam filiolam Theodosii: *Si à te, ait, puella migravit, attamen ad Dominum recurrit. Tibi oculum clausit: verum semipaterno lumini aperuit. A tua mensa discessit, sed ad Angelicam adjuncta est. Hinc est avulsa planta: verum in Paradiſo consita est. Purpuræ florem exiit: at cælestis regni amictum induit.* Vide & orationem 2. in xl. Martyres. Nazianzenus pariter orat. xx. precatur Basiliū, ut sese post obitum excipiat, & simul Beatam Trinitatem valeant contemplari. Clarius Sanctorum beatitudinem indicat x1. orat. in Gorgoniam sororem suam, & in x. quam scripsit in fratrem Cæsarium. Chrysostomus in posteriorem Epistolam ad Corinth. ait: *Beati, & ter Beati qui illis bonis fruuntur, &c. & in orat. de S. Philogonio: Hinc abiens, & Civitatem suam relinquens, in alteram, qua est Dei, Civitatem ascendit, & hanc Ecclesiam deserens in illam conscriptus est: qua est primogenitorum descriptorum in Cœlis, & festis ipsis relictis ad celebrem Angelorum conventum translatus est.* Prætermitto S. Ephrem, Hieronymum lib. contra Vigilantium, & Epist. ad Marcellum, Cyriillum Alexandrinum in lib. ad Reginas, Monologium Græcorum, hymnos Prudentii, & quotquot in Thesauro Cocci, & apud Controversiarum Fidei Tractatores, collectos invenias.

Jam vero ex dictis istud promittur argumentum. Illud certa fide tenendum est, ut commonet Vincentius Lirienensis n. 2. & Aug. lib. 2. de Baptismo cap. 7. quod per universam custoditur Ecclesiæ, & semper, ubique, & ab omnibus traditum est; quamquam unus, vel alter extiterit aut imperitus, aut ingenii pertenuis, aut imbutis erroribus, qui in adversantem sententiam declinaverit, & maximè, si & hic doctrinam oppositam puram & catholicam fateatur. At ab exordio nascentis Ecclesiæ ad hæc tempora omnes Ecclesiæ Patres tradiderunt, Beatorum animas Deo vivere, & Majestatis divinæ lumine colustrari, & qui ejusmodi traditioni adversantur, judicio præclarissimorum virorum, sive homines exigui ingenii fuerunt, ut Papias; sive sola profana eruditione, & literarum cultura celebres, ut Lactantius; sive nullatenus auti sunt opinioni detrahere contrariorum, ut Justinus & Irenaeus: Ergo quod animæ justorum certamine expleto coronatae perpetua felicitate triumphant, erit certa, inconcussa, & firmissima fide tenendum.

Deni-

7.
Probat ex
communi
observatione
Ecclesiæ.

8.
Probatur
ultimo ra-
tione.

Denique probatur ratione. Ac pri-
mò: Impiorum animæ post mortem ad
inferna descendunt, ibique maxima tor-
quentur poena; id enim catholica tenet
fides, & probat exemplum divitis Evan-
gelici Lucae xvi. Atqui Deus non mi-
nus ad puniendum, quam ad præmian-
dum pronus est, imò misericordia ejus
superexaltat judicium, tantumquered-
dendæ mercedis suam obstringitur le-
ge, ut Joeli ultimo dicat: *Cito veloci-
ter reddam vicissitudinem vobis.* Si ergo
statim post mortem punit, statim post
mortem reddit proculdubio coronam.
Deinde: Pium ac sanctum desiderium
quod à superna charitate excitatur, &
indies augetur exercitamento virtutum,
non est dicendum inane, & à proprio
fine alienum. Tale desiderium habent
justi, dum vivunt, ut coronam immar-
censibilis gloriae percipient, dicentes
cum Apostolo 1. ad Philipp. *Desiderium
habemus dissipari, & esse cum Christo,*
atque ab hac lacrymarum valle in cœ-
lestem Jerusalem transserri ardentissime
cupiant. Ergo inane ac frustraneum cre-
dendum non est desiderium hujusmodi.
Postremo si ad extremum Judicium singu-
lis reservetur corona, quænam erit
melior conditio Fidelium post Christum
passum, præ veteribus Patribus, qui in
sinu Abraham usque ad redemptionis
tempora detinebantur? Quid præstitit
his descensus Christi, si de tenebris, ubi
tanquam in refrigerii loco morabantur,
eos non evocavit ad lucem? Cur olim
expetebatur temporum plenitudo, ut
Deus servili inditus conditione plebis
sue relaxaret facinora, cœlestis Jerusal-
alem construeret ædifica? Quare post
Christi mortem, Martyrum obitus nata-
lis dies appellatur, solemniisque ritu pre-
cibus, hymnis, & universa Ecclesiæ
colitur plausu, & lætitia? Verum hæc
non est opus longa oratione suadere.

SATISFIT ADVERSANTIS SENTENTIAE
ARGUMENTIS.

9.
Objecatio I.

His argumentis adversarii ducuntur.
1. Matth. xx. v. 8. legitur: *Cum sero
factum esset, dicit Dominus vineæ procu-
ratori suo: Voca operarios, & redde il-
lis mercedem, incipiens à novissimis us-
que ad primos.* Ergo sub vesperam, id-
est, in fine mundi, merces unicuique
tribuitur.

Solutio

Communis responsio est, per ea ver-
ba, *Cum sero esset*, non finem mundi,
sed terminum vitæ designari, vel si ad
extrema mundi referantur, accipienda
esse de beatitudine completa, & cor-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

porum simul & animæ glorificatione.
Possimus tamen parabolam non incon-
grue intelligere de Ecclesia, quam vi-
neam & regnum Dei vocari supra mon-
nui. Ad Ecclesiam suam quosdam vo-
cavit Deus primo mane, idest ab exor-
dio mundi per legem naturæ: quosdam
circa horam tertiam, & media mundi
ætate per legem Moysis; quosdam de-
nique *Cum sero esset*, & finis legis, cap-
tivitatis, & culpe, per legem Evan-
gelicam. Hinc de primis ac secundis
dicitur quod *Convenit ex denario diur-
no, & præstitutam mercedem spon-
dit: quoniam sub dispensatione federis
Sinaïci merces proposita erat definita,*
ac sensibus obvia, nempe naturalium
bonorum affluentia, longæva vita, &
terrae Chanaan possessio. Nil tale di-
ctum ultimis: quoniam merces in lege
Evangelica repromissa talis est, quam
nec oculus vidit, nec auris audivit. Qui
primi hanc amplexisunt, fuerunt Gen-
tiles, legi Moysis non addicti, neque
ullam habentes repromissionem; ideo
que responderunt Patrifamilias: *Nemo
nos conductit.* Neque inusitatum est
comparationibus hujus generis vocatio-
nem gentium, & regnum Dei designa-
ri. Hæc mea sententia est. Propterea
nego consequentiam. Scopus enim
parabolæ est, Gentiles ultimo ad fidem,
& Ecclesiam adscitos, non minorem
accepturos mercedem, quam Judæi,
qui Deo cultum exhibuerunt sub servi-
tute legis, & in eorum comparatione por-
taverunt *Pondus diei & astus.* Atque
hæc merces dicitur rependi sub vespe-
ram, quia neque vigente priori lege,
neque durante Mosaica, sed tantum in
postrema, idest, post institutionem E-
vangelii, referatum fuit cælum. Posset
quoque parabola interpretari de variis
iustorum generibus: quorum aliqui ab
ineunte ætate Deo servierunt, aliqui in
vitæ decursu severius vitae amplexi sunt
institutum, aliqui jam senecte confecti re-
sipsentes prioris vita rationem deplo-
rant: qui tamen si in pari charitatis per-
fectione decadant, singuli denarium,
idemque præmium à Deo remunerato-
re recipient.

Alter locus promittit ex eodem Matth.
cap. xxv. v. 34. *Tunc dicet Rex his, qui
à dextris ejus erunt: Venite benedicti
Patris mei, possidete paratum vobis re-
gnum à constitutione mundi.* Ergo ele-
cti ante Judicis adventum Regnum non
possident.

Sed hæc verba non animabus separa-
tis, sed in corpore viventibus dicen-
tur: unde distinguo cons. Regnum non
possit.

X 2

possident degentes in corpore, & completa beatitudine concedo: gloriose anima sola, & nondum consummata felicitate, nego. Neque alium esse Evangelicorum verborum sensum constat ex sequentibus. Impii enim proculdubio cruciantur in gehenna, & tamen resuscitatis dicetur: *Dicendite a me maledicti in ignem aeternum.*

III.
Objecatio 3. Tercio objicitur celebre testimonium Pauli ad Hebræos xi. 39. ubi de Sanctis veteris legis ait: *Hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt recompensationem: Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consumarentur.* Duo ibi affirmat Apostolus, unum, veteres Patriarchas non habuisse recompensationem; alterum, non esse felicitate sempiterna donandos sine nobis. Omnes ergo uno, eodemque tempore debent Iusti in cælestem patriam assimi-

Solutio,

Respondeo Paulum ibidem commendare virtutem fidei, & veterum Sanctorum exemplo nos ad patientiam hortari. Veterum autem Patriarcharum duas veluti classes distinguit, unam eorum qui, ut ait v. 33. *Adeoti sunt recompensationem, aliam illorum, qui ut scribit v. 39. Recompensationem non acceperunt.* Qui recompensationem adepti sunt, ut ibidem ait Apostolus, sunt Gedeon, David, Samuel, Barac, Jephé, Samson, & Prophetæ. Qui recompensationem non acceperunt, sunt omnes testimonio fidei probati, quos memoraverat, Abel, Henoch, Noe, Abraham, Jacob, Joseph, Moysés, aliique experti ludibria, verbera, vincula, & carceres. Ex tanta ergo nube testimoniū, id est qui sperandarum substantiarum nobis exhibuerunt promissionem, hortatur Paulus, ut nos per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. Nego itaque consequentiam, non enim Apostolus per recompensationem intelligit cælestem gloriam, sed solum possessionem terræ Chanaan, primis quidem Patriarchis recompensam, sed datam eorum posteris. Alias si recompensationis nomine intelligit gloriam conferendam post diem iudicii, quare de Davide, Samuele, certisque habitatoribus Chanaan, dixit, *Adeoti sunt recompensiones?* At inquit Paulus, *Ne sine nobis consumarentur.* Utique non fuerunt sine nobis, & ante Christi redemtionem participes aeternorum bonorum, pro quibus fide certarunt, & non erunt sine nobis, & ante Christi iudicium donandi immortalitate corporis, pro qua lapidati sunt, sceti sunt, tentati sunt, in occisione gla-

dii mortui sunt. Recte ideo ait S. Paulus: *Deo pro nobis melius aliquid providente: non solum more humano, & quia censentur honoratores qui expectant, quam qui expectant, veluti in conviviis, ut exponit Chrysostomus; verum etiam quia ad tolerantiam passionum præter fidem & rerum sperandarum substantiam, datum est nobis exemplum Christi, uberior gratia, neque oportet ut alios expectemus ad habendum recompensationem, quemadmodum Patriarchæ nos expectarunt.* Alioquin si in novo quoque testamento expectanda est retributio, quomodo verum erit, nobis melius Deum providisse? Si officias verba Apostoli dicentis ibidem v. 16. *Nunc autem meliorem appetunt, id est cælestem, patriam;* dico particulam nunc referri ad tempus, quo vivebant in terra, & tenere locum adversativæ; vel illativæ, ut animadverterunt Theologi: quorum responsionem confirmant verba praecedentia: *Confites quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.* Nunc oppositionis est supra cap. ix. v. 26. & praesens pro præterito, hoc eodem capite v. 14. & 16. quorum collatione sensus Apostoli satis redditus manifestus.

Opp. 4. In 2. ad Timoth. iv. 8. ait Apostolus: *Reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in ilia die iustus Judex.* Corona iustitiae est gloria cælorum: Ergo cælorum gloria confertur tantum in die illa, id est, in die judicii finalis.

Quidam respondent diem illam, de qua Apostolus, esse diem resolutionis corporis, ac mortis, quam instare ac prope esse, ait ibidem v. 6. Sed quia illam diem ubique Apostolus appellat diem iudicii, ut in hac eadem Epist. cap. i. v. 12. *Potens est depositum meum servare,* id est corpus custodire, in illum dicim, & 2. ad Thessalon. cap. i. v. 10. ideo respondeo, Corona vocabulo perfectam beatitudinem corporis & animæ significari, & solemnum publicam assumptionem. Sic dicimus potitos regno, nondum tamen corona circumdatos, qui tametsi vere principiantur, non referunt spectante universo senatu, ac plaudente populo, regium diadema.

Rufus obiciunt. In 1. ad Corinth. cap. xv. 16. haec leguntur: *Si mortui non resurgent, neque Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, abduc enim eftis in peccatis vestris; Ergo & qui dormierunt in Christo perierunt.* Rejicienda est igitur

Opposito 4.

Solutio,

13.

Objecatio 5.

tur ad resurrectionis tempus omnis fides nostra, omnis spes.

Solutio. At futilis sane illatio. Apostoli, ut evincerent verum esse Christi dogma, hoc præcipue usi sunt arguento, quod si falsa docuisset, non resurrexisset a mortuis. Hinc prædicta omnia conjectaria necesse est evenire: Si non resurrexit, falsa nos docuit: si falsa nos docuit, falsa est fides nostra: si falsa fides nostra, nondum a peccatis redempti sumus: si nondum a peccatis redempti sumus & fallax est fides nostra, perierunt qui dormierunt in Christo, uti Stephanus qui causa Evangelii lapidibus obrutus est. Econtra si Christus resurrexit, & veram fidem nos docuit; certissima spes manet, ut per ipsum justificati resurgamus & nos, & seminato corpore animali resurgat corpus spiritale, & corruptibile hoc induat incorruptionem. Patens est sola lectione Paulinæ Epistolæ sensus.

Objecio 6. Arguitur 6. 1. Joannis III. v. 2. legitur *Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est.* Non ergo videtur, antequam appareat, & veniat judicaturus vivos ac mortuos.

Solutio. Duplex est horum verborum significatio. Prima literalis ac plana: Nondum apparuit quod erimus, id est, quomodo futuri sumus in meliore illo saeculo, cuius in eo, qui sanctificat nos, spem habemus. Sed si apparuerit, tunc erit, quando similes ei erimus non sanctitate tantum, sed & beatitudinis aeternitate. Juxta hunc sensum nego consequiam; quandoquidem ea verba *Cum apparuerit* referenda sunt ad præcedentia, *Nondum apparuit quid erimus:* & de Christi adventu nec verbum quidem hoc loco. Altera est, *Cum apparuerit Christus*, & hac explicatione admissa, dico quod similes ei erimus corpore & anima, juxta similitudinem Christi Capitis nostri. Ut enim docet S. P. Augustinus in Epist. ad Dicorum, & norunt Theologi omnes, ex visione beatifica etiam in corpora Sanctorum gloria immortalitatis splendorisque redundat. Prior responsio etiam quorundam Sectariorum sensu probatur, ut constat ex Criticis Sacris in hunc textum, præsertim ex Commentariis Hugonis Grotii.

Objecio 7. Præterea ita argutantur. Apocalypses vi. 9. haec occurserunt: *Vidi subtus altare animas imperfectorum propter verbum Dei:* & v. 10. *Clamabant voce magna dicentes: usquequo Domine, non judicas & non vindicas sanguinem no-*

strum de iis qui habitant in terra. Quis autem dixerit animas subtus altare positas & judicium ac vindictam postulantes sempiterna perfrui beatitudine?

Verum nil juvat Heterodoxos liber Apocalypsis, in quo cap. sequenti v. 15. dicitur hujusmodi animas stare ante thronum Dei; & hoc eodem loco, qui objectatur v. 11. additur, *Et datae sunt illis singulæ stolæ albae, & dictum est illis, ut requiescerent abhuc modicum tempus, &c.* Nonnulli vetustissimi Codices habent: *Kοι εδόθη αὐτοῖς ἐνέργεια σωμάτων.* Et data est illis singulis stola una, id est, ut Bernardus interpretatur, gloria animæ. Nomine igitur altaris intelligenda est humanitas Christi: & quia Sanctorum animæ nondum resumptis corporibus sunt infra conditionem gloriofi corporis Christi, ideo dicuntur esse subtus altare. Quod si ibidem clamant voce magna, non ergo dormiunt, neque veluti alto sopore pressæ jacent usque ad extremum judicium. Istud vero expetere dicuntur, & quia magnum habent resumendi corpora desiderium, & quia Divinæ voluntati conformes non solum charitate flagrant, sed etiam zelo justitiae. Ne valida videatur hereticorum argumentatio, pauca addam. Utitur Joannes juxta consuetudinem scripturarum rerum sensibilium exemplo. Cælum assimilari templo neminem latet, cum de caelesti Jerusalem eodem libro cap. xxii. 22. scriptum sit: *Dominus Deus omnipotens templum illius est:* & cap. xi. 19. *Et aperte est templum Dei in cælo.* Ita victimæ respondent Justis ac Martyribus, dicente Paulo ad Philipp. 2. 17. *In mortali supra sacrificium,* & 2. ad Timoth. iv. 6. *Ego enim jam delibor.* Ergo hunc arbitror habere sensum Apocalypsim. Quemadmodum victimarum sanguis ad limen fundebatur altaris, non extra, sed intra templum, ut in conspectu Sanctuarii Sacrificium præstitum exhiberetur; ita mactata pro Christo animæ ad ejus pedes procumbunt non extra cardines cæli, sed intra; habentes testimonium Dei, & characterem martyrii sui, quod præstat Deo sacrificium laudis, & æquitatem poscit vindictæ.

Insurgunt 8. In II. Machab. cap. xii. 16. **Objecio 8.**

44. habetur: *Nisi enim eos qui cecide* **Objecio 8.** *rant resurrectos speraret, superfluum* *videretur & vanum orare pro mortuis.* Ergo nisi sit Resurrectio, nullum defunctorum animæ habebunt levamen, nullam felicitatem.

Resp. dist. consequens: non habebunt **Solutio.** felicitatem, nisi sit resurrectio prima,

qua solvantur à peccatis, & donec consummatur dies saceruli regnent cum Christo, conc. Nisi sit resurrectio secunda, qua resumptis corporibus judicentur; sed distinguo, non habebunt felicitatem plenissimam, ac stolam duplice, concedo: felicitatem anima, ac stolam unam, nego. Resurrectionem quamfrequenter sumi pro migratione ad aeternam vitam, etiam Drusius in xx. Lucæ 36. & Glaesius Tract. de Syneduche generis ostenderunt. De qua resurrectione dixi in Resp. ad ult. præcedentis: & de ea Apost. i. ad Corinth. 15. *Miserabiliores sumus omnibus hominibus, si resurrectio non est.* Lucas cit. loco: *Fili sunt Dei, cum sint filii resurrectionis;* & Psal. 1. *Non resurgent impii in iudicio.* De hac igitur resurrectione, quæ est spei nostræ objectum, sermo fit in libro Machab., ubi consulto dictum est: *Nisi resurrecti speraret; Resurrectio namque corporalis potius creditur, quam speratur: neque de ea oramus pro mortuis; nec omnibus, qui surgent è monumentis, salubres sunt nostræ oblationes ac preces.*

17.
Objec^{to} 9. Opp. 9. In pluribus Liturgiis Jacobi, Basili, Cyrilli, aliisque Græcorum ac Syrorum sunt supplicationes pro Sanctis, ut eos beata retributio comitetur, ut illis sacrificia profint ad gloriam, ut ipsorum animabus donetur requies. Similia recitavit olim Romana Ecclesia in Festa S. Leonis, ut habetur in Extravaganti de Celebrat. Missarum c. Cum Martiæ, & in Festa S. Marcelli, ut constat ex Sacramentario Gelasi. Plura etiamnum extant id genus in Missali Romano, ut in Secreta S. Leonis, quæ non fuit cum priore Oratione immutata. Quotidie etiam in Canone Missæ deprecamur, ut omnibus in Christo quiescentibus, & dormientibus in somno pacis detur locus lucis ac refrigerii. Non ergo gloria & beatitudine modo fruuntur, quamvis in pace dormiant, electi.

Solutio. Resp. in his, aliisque Liturgiis peti gloriam accidentalem, nempe maiorem in Ecclesia cultum, nominis exaltationem, rerum gestarum præconia, imitationemque virtutum. Est enim gloria, ut eam definit Augustinus, frequens de aliquo fama cum laude: & jure vocant Græci Δόξαν, quasi existimationem & opinionem, à δόξε, quod est, videor, puto. Hinc de manifestatione sui nominis ait Christus Joan. xvii. 5. *Clarifica me tu Pater.* Istam ergo claritatem, istam frequentem laudem, istam gloriam Martyribus deprecamur: immo & beatissimæ Trinitati dicimus:

Gloriatibi Trinitas, id est, Gloria laudis. Deprecamur & aliquando Sanctis requiem, dum indiscriminatum pro omnibus vita functis oramus, cum in horum complexu sint animæ Purgatorii. Clarissimum inter alia occurrit exemplum orationis Vilelmi Abbatis, qui pro Divo Parente Augustino, quem inter Celites venerabatur, & indiscriminatum pro illius genitoribus Patricio, & Monica ita precabatur: Memento, Domine, animæ famuli tui Patricii, & famulæ tuae Monice; & si quid pro Anima filii ipsorum Domini mei Augustini Confessoris tui mibi misero peccatori licet vel intimo cordis affectu desiderare. De qua PP. Ben. in notis ad lib. ix. Confess. Aug. cap. 13. Si vero etiam Sanctis precatur Ecclesia requiem, (quæ orationis forma jam pene exolevit) petit gloriam corporis, cuius resurrectionem animæ separata ita vehementer expectunt, ut non omnino quiescant: quod proximo capite declarabo.

Opp. 10. Hilarius Pictaviensis in Ps. 120. scribit *Iustorum animas in sinu* Objec^{to} 10. *Abrabæ locari & nondum recipi in regno Dei, & in Ps. 130. Humanæ lex necessitatis est,* inquit, *ut sepultis corporibus univæ ad inferos descendant.* Et Chrysostomus Hom. 39. in priorem Epistolam ad Corinth. *Sine carne, ait, anima admirandis illis bonis non fruetur.* Ergo dogma, quod propugnamus, Ecclesiæ Patribus adversatur.

Resp. nego consequentiam. Et quod spectat ad Hilarium, ipse aperte distinxit regnum Christi à regno Dei, illud in quo animæ permanent usque ad saceruli consummationem; istud vero in quo mors omnino perimitur, quod fieri per gloriosam resurrectionem, & corporum claritatem. At gloriam & visionem Dei a Regno Christi nequaquam sejungit, neque finum Abrahæ separat à superna Jerusalem: sed in Psalm. 65. *Martyres, inquit, in cœlestis domicilio habitaculum introierunt.* Commentario in Psalm. 130. loqui Hilarium de Sanctis veteris Testamenti arbitratur Juenin; sed alii melius respondent, Hilarium existimasse, quod quisquis moritur, exemplo Christi debet ad inferos descendere, & ea loca lustrare, quæ Christus consummationem veri hominis non recusans dignatus est visitare. Quod & docuit lib. de Anima cap. lv. Tertullianus. At illic animas detineri Hilarius non creditit, sed aperte affirmavit in Psalmum 141. *Transire in cœlestem Hierusalem, in terram viventium, in Paradiſi incolatum, in regnum hereditatis.*

Ad

18.

Solutio.

Ad auctoritatem vero Chrysostomi, constat illum negare gloriam animarum in hypothesi quod corpora non resurgent, non quia sine corpore Anima coronari non possit; sed, quia si una pars aeterna mercede frustretur, consequenter incoronata jacebit etiam altera: quo sensu ait Apostolus 1. ad Corinth. xv. *Nam si mortui non resurgent, vana est fides nostra.* Lege in hunc locum Apostoli Theophilactum, & de mente Chrysostomi vide Velloxillum in Advert. Sixtum Senensem in vi. Biblioth. an. 264. Petavium lib. vii. cap. xiii. num. iv. & Estium in iv. sent. dist. 45. §. 6. &c.

19.
Objec^{tio} ul-
tra.
Opp. ultimo: Anima sine corpore non
meretur; Ergo sine corpore non coro-
natur.

Resp. nego ant. quippe non omnia bona opera excentur per corpus, sed plura sola animi cogitatione, & voluntate. Præterea anima meriti causa princeps est, & corpus instrumentalis. Ad hæc, anima separata à corpore felicitatis capax est; corpus anima expers, nequam. Rursus: necesse est, ut corpus in pulvrem comminutum putrescat, & in eo culpæ originalis poena impleatur; quemadmodum eamdem poenam experta est anima in ergastulo carnis. Quæ objiciuntur de Animabus veterum Patriarcharum, & de ipso Christo, qui statim post mortem non ascendit in cœlum; quum illis expectandus esset Redemptoris adventus, is vero pro Fidei confirmatione aliquandiu in terris fuerit comoratus, non opus est, contra prætervos ac repugnantes minutissime repellamus.

C A P U T X.

Quid senserint Ambrosius, Augustinus, ac Bernardus de præsenti Animarum Sanctarum statu?

S U M M A R I U M .

- 1. 2. Duo notanda pro genuino horum Patrum sensu capessendo.
- 3. Catholico dogmati de animarum beatitudine non adversatur S. Ambrosius.
- 4. 5. 6. 7. Solvuntur objectiones ex D. Ambroso desumptæ.
- 8. 9. Quod S. Augustinus fluctuat de secretis receptaculis animarum, est summæ ejus perspicacitatis indicium.
- 10. Verumtamen de gloria, & felicitate earum non dubitat.
- 11. 12. Solvuntur objectiones.
- 13. Immerito carpitur à Durando S. Bernardus; nam neque is à catholico recedit dogmate.
- 14. Et seqq. Satisfit objectionibus.

Sententia
S. Ambro-
si, Augu-
stini, ac
Bernardi de
sanctorum
animarum
statu.

IN tertia hujus controversiae parte pollicitus sum, me demonstraturum, quid fuerint opinati Ecclesia præclarissimi Patres Ambrosius, Augustinus, & Bernardus, quorum data opera superiori capite non memini, ut id exequerer diligentius. Ambrosius quidem in lib. de Bono mortis animarum memorat nescio quæ *promptuaria*, ubi novissimum putat eas expectare judicium. Quem librum scriptum, ut traditur anno 387., difficulter conciliari cum dogmate Catholico, si crude, & ad literam legatur, ait Tournely tom. I. pag. 293. Contra optimæ notæ, refertum sententiis utilibus & solidis, necnon ratiociniis certis, reique convenientissimis, inquit lib. 2. Bibl. Dupinius. At Augustinus olim & ante Episcopatum se Millenariis confensisse, fatetur lib. de civit. Dei cap. viii., ex qua tamen confessione apparet se priorem abiecisse sententiam. Commemorat tamen sacerdæpius animarum secreta receptacula, quæ ubi consistant, dubius huc, illucque

trahitur. Loquitur de iis in Ench. ad Laur. cap. 109. xi. de civitate Dei cap. 9. in xi. de Genes. ad lit. & alibi. De Bernardo ait Durandus haud recte Joannis Apocalypsin intelligentia assertum.

Duo notanda sunt pro genuino horum PP. sensu capessendo. Primum, quæ Notandum. questionem de statu animarum discrepare à quæst. de loco: unde Vives comment. in lib. xi. de civit. Dei cap. 9. *Non dubitat*, inquit, *de earum gloria etiam ante judicium, sed de loco gloriae.* Nam ubique possunt beatæ esse, cum ubique sit Deus, cuius fruitione sunt beatæ. Persusum equidem nobis est Beatorum animas in coelos recipi, quod jam constat ex Lugdunensi Concilio ii. in profess. Fidei, ex Trid. sess. 25., ex pluribus fidei formulis, ex Bullis Canonizationis Sanctorum, ex communibus Ecclesiæ precebus, ex universorum Fidelium sensu; sed nondum accedente tanto lumine, prudentissime dicebantur versari Justorum animæ in abditis receptaculis, propter

pter ambiguam, & tunc valde fluctuantem de loco animarum opinionem.

2.
Notandum 2.

Alterum notatione dignum est, quod animæ plene purgatae, quamquam Deum vident, non tamen totidem impetu, & nulla alia inclinatione affectæ illum intuentur. Sunt enim natura sua formæ corporum, & medianam stationem tenentes superne reguntur à Deo, inferne materiam regunt; & si alterutro fraudentur, ægrescent quodammodo & languent. Sollicitat ergo eas naturale desiderium suorum corporum: idque penitissima ipsarum natura petit, & æquitatis judicium. *Quo appetitu* (ait magnus Augustinus lib. XII. de Gen. ad lit. cap. 35.) *retardatur quodammodo anima, ne tota intentione perget in illud summum cælum, quendiu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat.* Plura illie ad hanc rem illustrandam proloquitur S. Pater. His annotationibus tota confictatio sedari potest. Sit igitur

PROPOSITIO I. Catholicò dogmati de Animarum Beatitudine non adversatur Sanctissimus Mediolanensis Antistes.

Probatur S. Ambrosium non adversari catholicò dogmati. Ipse enim lib. x. in Lucam ait: *Unde te evocem, Petre, ut doceas me, quid sensis cogitaveris? unde te, inquam, evocem?* *De cælo, ubi jam choro insertus es Angelorum.* Epist. 54. de SS. Gervasio, & Protasio: *Quorum anima in cælo, corpus in terra.* Epist. 59. Thessalon. *Ac bolius superiorum incola, possessor civitatis æternæ, illius Jerusalém, qua in cælo est, videt illuc urbis ejus mensuram immensam, puram aurum, lapidem pretiosum, lumen sine sole perpetuum, & hæc omnia jadidum sibi comperta, sed nunc facie ad faciem.* In ipso libro de Bono mortis cap. xi. *Hanc remunerationem, inquit, habent, ut videant faciem Dei, & lumen illud quod illuminat omnem hominem.* Atque hunc librum absolvit sic fideles hortando, ut impavidi mortem subeant: *Intrepide pergamus ad Redemptorem nostrum Jesum, intrepide ad Patriarcharum Concilium, intrepide ad Abram patrem nostrum, cum dies ad venerit, profisciscanur.* Sed nunc Pater etiam atque etiam extende ad suscipiendum hinc pauperem manus tuas, aperi gremium tuum, expande sinus tuos, ut plures suscipias, quia plurimi in Deum crediderunt. *Ilinus eo, ubi servulî suis Dominus Jesus mansones paravit.* Sequimur te, Domine Jesu, sed ut sequamur accersi, quia sine te nullus ascendet. *Tu enim via es, veritas, vita, posibilitas, fides, præmium.* *Suscipe nos quasi viam, confirma quasi veritas, vivifica quasi vita.* Pande illud tuum bonum, quod videre desiderabat David. *Demonstra nobis illud bonum, quod est simile sibi, semper indissoluble atque immutabile, in quo simus aeterni.* Ambrosius ergo censem Justorum animas corpore solutas assumi in cœlos, videre facie ad faciem pulchritudinem cœlestis Jerusalém, eisque lumen sempiternum splendescere: Qui id sentit non anceps est de presenti gloria Sanctorum: Ergo jam nunc justos gloria circumdatos tradidit beatus Ambrosius.

Opp. 1. Ambrosius in lib. de Bono mortis cap. x. affirmit Justorum animas receptas esse in quibusdam promptuariis, ibique expectare extremum judicii diem, ut coronentur.

Opp. 2. Ambrosium per hæc Promptuaria designare diversas mansiones, quæ sunt in domo Patris, & per coronam consummatam beatitudinem, cujus propter inditam inclinationem ad corpus animæ afficiuntur desiderio: nam in eodem libro Justorum animas sublime ad Deum evolare pluries repetit, ut constat ex dictis.

Opp. 3. Eodem lib. cap. x. commendat illorum sententiam, qui tenebant Justorum animas ad inferna descendere citans IV. librum Esdræ cap. 7.

Respondeo cum Estio eam commendare ut veram pro eo tempore quo dicta fuit, id est ante Christi mortem ac Redemptionem; nam infra, ut vidi mus, diserte significat rapi electorum animas in superiora habitacula. Quamvis & extra cœlum possent frui gloria, ut dixi in I. adnotatione. Vide etiam quæ dixi Capit. præcedenti ad x. de sententia aliquorum Patrum, quod omnes animæ debeant exemplo Christi descendere ad Inferos. Quare demum non possumus hæc explicare de Animabus non plene purgatis?

Opp. 4. Ibidem Ambrosius cap. xi. statuit septem ordines lætitiae Animarum Sanctorum, quorum nullus Dei visio nem complectitur: imo ait animas gloriam suam prævidere, & sine trepidatione ad vultum Dei festinare.

Opp. 5. Ibidem Ambrosius cap. xi. statuit septem ordinibus Ambrosius Dei visionem excludat; ait namque: *Quintus ordo exultationis uberrimæ habet suavitatem, quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in lucem libertatemque pervenerint, & recompensam sibi possideant bæreditatem.* Et infra eodem cap. num. 49. *Hanc remunerationem habent, ut videant faciem Dei.* Prævident ergo glo-

gloriam consummatam, in qua Deum impetu intuebuntur vehementiori.

Opp. ult. In 2. de Abel & Cain cap. 2.
Solvitur, inquit, corpore anima; & post finem vite hujus adhuc tamen futuri ambiguz suspenditur. Ita finis nullus, ubi finis putatur.

7. Oppositio ultima
Responso.
8. PROPOSITIO II. Quod Augustinus
Propositio 2. fluctuat de secretis Receptaculis Animarum, est summae ejus perspicacitatis indicium; verumtamen de gloria & felicitate non dubitat.

Ante Augustini tempora de loco Animarum non explorata erat traditio. Quidam asserebant tam pios, quam impios eis ὄντες in infernum descendere, ut fuisse docent Irenaeus lib. v. capite ult. Tertullianus de Anima cap. lv. & Origenes non unoloco. Nomen autem inferni ambiguum erat; nam aliquando accipiebatur prout solis convenit damnatis: & aliquando pro recondito loco, in quem mortuorum animæ inferuntur, vel à quo extrahuntur, sive pœnarum sit, sive quietis. Hoc secundo sensu Patres illi loquebantur; quietem enim dabant justis, impiis supplicium. De situ quoque inferni plerosque dissentire, auctor est in cap. xxiv. Matthæi B. Chrysostomus. In sinu Abraham plororum animas requiescere plurimi afferuerunt. Ambrosius caute illarum mansiones appellavit, ut vidimus, promptuaria, & observatione altera in Mich. videtur paradisum à cœlorum regno distinguere. Hieronymus & Cyprianus docent justos cœlestem inhabitare Jerusalem. Jam priorem propositionis partem sic probo: Nondum explorata Traditione de situ animarum, cautus est ac summe perspicax, qui afferit eas versari in abditis receptaculis, aut in sinu Abraham, aut in secreto Patris, aut in Paradiſo, neque audet definire ubi sint ejusmodi habitacula: At ætate Augustini certi nihil compertum erat, in quo definito loco Justorum animæ consisterent: Ergo rectissimum jure meritoque visum est Augustinum illas in secretis receptaculis collocare.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

Constantior tamen est S. Pater in illorum opinione, qui Justorum animas Conficiatur, statim à morte in cœlos recipi contendeant. Etenim lib. xx. de civitate Dei cap. 15. pro certo habet non descendere ad inferos, neque una cum impiis detineri custodia, ut crediderunt Novatianus de Trinit. capit. I. & Laetanius lib. vii. cap. xxi. Et lib. 2. quæst. Evangelicarum cap. 28. in Psal. 119. & lib. iv. contra Julianum cap. 3. sinum Abrahæ, requiem Animarum, & regnum cœlorum indiscriminatim pro una, eademque re usurpat. Unde aliqui putant cum Estio in iv. dist. 45. §. neque S. Patrem anticipitem suisse de loco, ac diversis vocabulis unum designasse habitaculum, in quo interim videtur Deus, sed nondum perfecto gaudio propter inclinationem animæ ad corpus.

Pars altera propositionis ostenditur primo, quoniam S. P. redarguens commentum Pelagianorum, qui asserebant parvulos sine baptismo morientes æternam vitam consequi, sed non regnum cœlorum, utrumque illos adipisci si post baptismum decadant, utroque privari si fungantur vita non baptizati, constantissime docet lib. iv. contra Julian. cap. viii. serm. xiv. de Verbis Apostoli cap. 3. & in 1. de Prædest. SS. cap. 13. Regnum autem cœlorum & vita æterna per Augustinum nihil est aliud, quam Deum videre, ut constat ex Tract. 21. in Joannem. Ergo animæ solitæ corporibus, nullique obnoxiae peccato per Augustinum vita æterna, cœlorum regno, & Dei visione fruuntur. Præterea libro 9. Confessi. cap. vii. de Nebridio ait: Et nunc ille vivit in sinu Abrahæ, quidquid illud est quod illo significatur sinu, ibi Nebridius meus vivit . . . Jam non ponit aurem ad os meum, sed spiratæ os ad fontem suum, & bibit quantum potest sapientiam pro aviditate sua felix. Tractatu item 124. in Joan. hunc discipulum, quem Jesus præ ceteris diligebat, non in sepulchro dormire scribit, ut quidam falso opinabantur, sed onore solutum corporis ad summam perfectamque pervenisse felicitatem, de qua Apost. Paulus ajebat, Cupio dissolvi & esse cum Christo. Lege & librum xii. de Genes. ad lit. capite 34. in Psalm. 119. & xx. de civit. Dei cap. 7. Laudant aliqui librum Meditat. cap. 22. sed an sit Augustini, inter eruditos non convenient.

Argues 1. Augustinus serm. 259. scribit post diei Judicij ventilationem cœlebrandum esse sabbatismum in terra:

X

9.

10. Probatur 2. Augustinus de gloria & felicitate non dubitare.

11.

& 12. de Civitate Dei cap. ix. in secretis receptaculis piorum animas locat.

Solutio.

Resp. præfato sermone teneri Augustinum Millenariorum errore, à quo postea resipuit, quamvis forte ea verba in terra genuina non sunt, utpote quæ ex uno ms. Vaticano fuere suppleta. At lib. xi i. de Civit. Dei, ut Vives & Coquœus observarunt, de loco anceps est, non de gloria: & fortassis abditas sedes intelligit mansiones cœlestes.

12.

Objicitur. 2. ad Fortun. & tract. 49. in Joannem ait reservari singulis gloriæ post resurrectionem, quando Christus apparuerit, & cum in Angelos profecerimus.

Solutio.

Resp. Hæc Augustinum docere de universa Prædestinatore Ecclesia, quæ solum post diem iudicii plene triumphos aget: vel si in particulari loquitur de piorum Animabus, de gloria corporis est explicandus: si alicubi, ut in Epist. 148. de visione Dei verba facit, intelligendus est de visione expedita & vehementi, quam non retardet naturalis ad corpora inclinatio, ut contingit in Angelis. Quæ omnia constant cum ex dictis, tum ex Epist. 119. ad Januarium cap. 13. ubi ait: *Animæ quippe omnium Sanctorum ante resurrectionem sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actiones, quæ corpora recepta vegetantur.* Plura vide apud Hieronymum Torrens. in Confess. Augustiniana cap. 2.

13.

Propositio 3. PROPOSITIO III. Immerito carpitur à Durando beatus Bernardus; nam neque is à Catholico recedit dogmate.

Probatur S. Bernardum bene sensisse,

Notavi Durandum, propterea quod paullo durius Doctorē eximium infectatus est, eum magnæ devotionis virum, non magnæ auctoritatis compellans; sed alij quoque modestius scribunt, Bernardum afferere Justorum felicitatem ante diem iudicij suspensam: imo Petavius, *De Bernardo*, inquit lib. vii. cap. ult. n. ix. *notissima res est, bunc in opinione illa fuisse.* Falluntur tamen. Etenim Doctor mellifluus Serm. xix. de diversis ait. *Hauriunt aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, & nudis, ut ita dicam, oculis divinitatis intentiæ essentiam.* Lib. de diligendo Deo cap. 10. *Immersas (Martyrum animas) ex toto credimus immenso illi pelago æterni luminis, & luminose æternitatis.* In vita S. Malach. cap. ultimo: *Pro hujusmodi ergo electus à Deo & hominibus non immerito bodie Malachias in consortium Angelorum recipitur, re adeptus, quod nomine dicebatur.* Et

quidem ante Angelus erat non minus præritate quidem nomine: sed nunc felicius glorioſi in eo interpretatio nominis adimpletur, quando pari cum Angelis gloria, & felicitate letatur .... Exultat in Domino spiritus Malachia, quod levatus pondere corporis, nulla jam fæculenta vel terrena materia pregravatur, quo minus tota alacritate ac vivacitate corpoream omnem & incorpoream transiens creaturæ pergit totus in Deum, & adhærens illi, unius sit cum eo spiritus in æternum. Serm. 5. de dedicat. SS. Post multos agones jam nunc triumphant in cælis coronati. Serm. 2. in Sanctum Victorem: *Jam cælos ingressus vero nunc recepata facie speculatur gloriam Dei.* Lege & Epist. 266. Serm. 6. in Cantica, & de Obitu Umberti. Ex quibus sequens efficitur ratiocinium; Non adstruit suspensam Justorum beatitudinem, qui affirmat Justos nunc intueri divinitatis essentiam, æterno lumine circumfundi, lætari eadem gloria cum Angelis, & triumphare coronatos in cælis: Hæc disertissime tradit Divus Bernardus: Ergo non putat ad extremam diem Sanctorum gloriam suspendi.

Objicies 1. Serm. 2. de omnibus SS. ferbit Bernardus quod Sanctorum animæ ante iudicij diem non converterunt in requiem suam.

Resp. requiem esse plenitudinem gaudii, & gloriam nedum animæ sed etiam corporis. Ait enim ibi: *Jam vero consummato militia tempore gaudium habent Sancti in spiritu suo, donec adveniat dies illa, qua introire mereantur in gaudium Domini sui, gaudium habent & in ipso corpore suo, &, licet non plenam, habent tamen lætitiam multam.*

Objicies 2. Serm. 3. distinguit tres animarum status, prium in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in beatitudine consummata: prium in tabernaculis: secundum in atris: tertium in domo Dei; & aperte asserit neminem in beatissimam domum introire, nisi post diem iudicij.

Resp. per dominum Bernardum intelligere beatitudinem consummatam, ut constat & ex dictis, & ex sequentibus in eodem sermone: *Acceperunt jam singuli stolas suas, sed non vestientur duplicitibus donec vestiamur & nos. Stola enim prima ipsa est felicitas & requies animarum, secunda vero immortalitas & gloria corporum.* Sunt itaque Justorum animæ adhuc in atris, quod una-

14. Objecatio 1.

15. Objecatio 2.

Solutio.

tantum stola exornatae nequeant altera sine nobis vestiri.

16. Opp. 3. Ibi Bernardus ait separatas animas, quantumvis justas, aliquam habere rugam, & consequenter non posse ante resurrectionem recipi in triumphantem Ecclesiam, quae maculam rugam non habet.

Solutio. Resp. per rugam nihil Bernardum designare preter naturalem inclinationem ad corpus, quæ plenam lætitiam retardat quodammodo. Sed unde tibi (ait ibidem S. Doctor), o misera caro? unde tibi hoc? Anima sanctæ, quas propria Deus insignivit imagine, te desiderant! quas redemit proprio sanguine, te expectant! & ipsarum sine te complerentia, perfici gloria, consummari beatitudine non potest. Adeo siquidem viget in eis desiderium hoc naturale, ut nec dum tota eorum affectio libere pergaat in Deum, sed contrabatur quodammodo, ut rugam faciat, dum inclinantur desiderio tui, &c. Vide not. supra ex Augustino lib. xi. de Genes. ad lit. cap. 35.

17. Ob. 4. Serm. 4. Scribit Bernardus Piorum animas ante corporum resurrectionem stare subitus Altare Dei.

Solutio. Resp. Dici Altare humanitatem Christi, cuius corporis expetunt similitudinem: Altare ipsum, ait, nihil aliud arbitror esse, quam Corpus ipsum Domini Salvatoris. Vide quæ dixi cap. antecedenti ad vii.

18. Objecit 5. Eo loco inquit Bernardus exaltandos electos visione & contemplatione non humanitatis Christi, sed ejus divinitatis; quando post diem extremam super Altare collocabuntur.

Solutio. Resp. Sanctorum animas resumptis corporibus juxta Bernardi doctrinam

exaltandas contemplatione & visione, quod expleto naturali suorum corporum desiderio nullam habebunt rugam, quæ illas inclinet, & visionem Dei consequentur uberiorem; ut constat ex resp. ad 3.

Obj. ultimum. Cælestis Beatitudo ea est, de qua in Ps. xxv. 9. Inebriabuntur Objecit 19. ab ubertate domus tue: At Bernardus tima. Serm. lii. inter parvos, nunc lxxxvii. de diversis, negat id ante reviviscientiam corporum evenire: Ergo, &c.

Solutio.

Resp. hoc postremo loco S. Bernardum denegare Justorum animabus solam completam beatitudinem. Comedite, ait, amici & bibite, & inebriamini. Prius comedunt, dum in carne adhuc corruptibili degunt. Postmodum vero corpore exuti, & in cælum translati jam bibere dicuntur eadem quæ prius comederant: quia jam per speciem contemplantur, quæ prius fide crediderant. Perspicue his verbis fatetur D. Bernardus jam animas justorum Deum videre. Sequitur autem. In hoc ergo statu positi Sancti bibere quidem possunt, sed inebriari non possunt: quoniam à perfectissima contemplatione divinitatis quodammodo retardantur, dum adhuc resurrectionem sui corporis in fine saeculi prestatolantur. Quia facta ita corpus menti, & Deo mens inbarebit, ut jam deinceps nihil sit, quo ab interna ebrietate contemplationis reuocari possit. Videntur mihi hæc verba ad intelligentiam corum, quæ obscuriora sunt in Sermonibus de Omnibus Sanctis, aurea clavis. Miti quidem nulla manet hæsitatio, quod futurum spero de illis, qui absque mentis præoccupacione ista legerint.

C A P U T XI.

De Joannis XXII. circa Sanctorum gloriam doctrina.

S U M M A R I U M.

I. Usque ad gyrum Probatur, Joannem XXII. neque ut privatum Doctorem assertive docuisse, piorum animas ante corporum resurrectionem Deum non videre.

8. & seqq. Solvuntur objectiones.

TANQUAM privatum doctorem Joannem Papam XXII. docuisse quod animæ beatam vitam non haurient, antequam corpora revivificant, non tam id definivisse ex Cathedra, fere omnium Scholasticorum responsio est; ubi de hujus mente Pontificis disceptatur. Tuta quidem pro Catholicis dogmatis, & Apostolicae Sedis infallibilitate iudicii conciliatio. Joannem illius fuisse opinionis, eamque libellis & Constitutionibus confirmasse quidam contendunt, ut Ockamus, Gerson, aliique perpauci. Re tamen penitus inspecta videtur mihi à valgari opinione recedendum, & Pontinecum esse à nota

De Joannis
XXII. Sententia.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

nota erroris omnimode vindicandum.
Quapropter sit

I.
Propositio

Probatur dictum Pontificis nec ut
Doctorem
privatum
quid contra-
rū sensisse.

Historiam narro, ac simul propositionem demonstro: Anno reparata salutis 1331. hæc quæstio acerrime ventilabatur, quam non Joannes, sed alii exigitare cœperunt, ut observat Raynaldus ad ann. 1333. n. 45. Plures quidem affirmativam sententiam valide propugnabant scripturis, Patribus, argumentis, asserentes hanc esse Catholica fidem Ecclesiæ. Pontifex rem diligentius excutiendam affirmabat, quod gravissima essent pro utraque parte momenta; cumque pro una magno numero producerentur, ipse reliqua pro negantum opinione collegit. Quæstionem in Procerum conventu proposuit habitus in Ecclesia sermonibus in Festo omnium SS. Dominica III. Adventus, & in Vigilia Epiph. proximi anni 1332. Recitat ergo quæ ad definiendum dogma videbantur obstat, id est quæ collegerat à Theologis excutienda. Malevoli, quorum habebat plures, fortassis nimirum addicti Pseudo-Pontifici Petro de Corbaria, Michael Cæsena, Guilelmus Ockamus, & alii, ut constat ex ms. Vatican. 4009. p. 180. obijecerunt, quod Joannes in his tribus sermonibus, *Degmatizatus est, quod Sancti in celo non vident, nec videbunt usque ad diem generalis judicii & futuram corporum Resurrectionem faciem Dei.* At contra calumniatores Pontificis scriptis insignis docto Germanus Ulricus demonstrans Papam Scholasticorum more collecta à se recitasse, & dubia proposuisse quæ expenderent erudit, ut constat ex eodem Raynaldo ad annum 1331. n. 45.

2.

Sparsi interim de errore Joannis rumores, & controversia acerrime disputata Parisiis, traducentibus Joannem calumniatoribus. At præclarissimæ Universitati compertum est quid dixerit, quid hac in re præstiterit Summus Pontifex. Nam anno 1332. in data ad illum Epistola hæc habet: *Vestra beatitudini cum qua possumus bunilitate, & reverentia totis cordis præcordiis supplcamus, quatenus prædictæ quæstioni, in qua pro una parte vestra Sanctitas pulcherrime & subtilissime allegavit, & quamplures auctoritates adduxit, responde tot, quod non recordamur nos legasse doctorem aliquem, quas ad unum propositum adduxit tot, & tantas, semper ta-*

men recitando, & nihil determinando, afferendo, seu etiam opinando, sicut adivimus; dignetur vestra Sanctitas finem dare, partem illam, qua nutrita fuit habet unus devotissimus populi Christiani vestro regimini crediti, veram esse determinacione Apostolica confirmando. Vide hanc Epistolam Tom. I. Thesauri Anechoatorum Martene pag. 138.

Postero anno 1333. Joannes scripsit xiv. Kal. Decembbris ad Philippum Francorum regem hanc Epistolam: *Quia, amantissime fili, scimus, quod in his vel aliis ut elucidetur veritas intendis, rogamus benevolentiam regiam, ut per fidem, seu fideles nuncios Magistris in Theologia, & Baccalaureis Parisiis legentibus & degentibus facias nunciari, quod talibus minis illatis non obstantibus quilibet dicere & disputare, & praedicare valeat, quod sibi juxta doctrinam Evangelicam & Apostolicam disputandum videbitur, aut etiam prædicandum, donec aliud ordinatum per sedem fuerit Apostolicam, aut etiam declaratum. Sic etiam ad veritatem quæstionis prædictæ poterit promptius perveniri.* Ex quibus appetet Pontificem primum indixisse ne affirmativa sententia in publicis concionibus expeneretur tanquam definita ab Ecclesia, cum adhuc esset dubia & ventilanda, sed veritatis studio postea mandasse, ut unusquisque rem diligeratius inquireret; quod profecto indicium est, se valde accipitem pendere, & velle quæstionem diligentissime dirimi.

Hujusmodi studium magis præsetulit proximo anno 1334. Tunc enim pro Epistola Johannis ad Romanos ad utraque parte summa cura collegit monimenta, præcepit etiam sub Ecclesiastico censuris, ut singula revocarentur ad ipsum & fratribus Theologis, ac juris Canonici præsentibus in curia, ut super illa cum diligentia studeant, nobisque quid eis videatur exponant. Quod ut promptius possint facere multarum auctoritatum tam Canonis, quam Originalium Sanctorum pro utraque parte collectorum copiam fecimus. Et ut hæc diligenter facere sententiam excommunicationis ipsos volumus incurvare, qui præmissa non adimplerent, absolutione nobis, nosfirisque successoribus reservata,

Cum

3.
Epistola Ioannis ad Philippum regem.

4.
Epistola Johannis ad Romanos ad utraque parte monimenta, præcepit etiam sub Ecclesiastico censuris, ut singula revocarentur ad ipsum & fratribus Theologis, ac juris Canonici præsentibus in curia, ut super illa cum diligentia studeant, nobisque quid eis videatur exponant. Quod ut promptius possint facere multarum auctoritatum tam Canonis, quam Originalium Sanctorum pro utraque parte collectorum copiam fecimus. Et ut hæc diligenter facere sententiam excommunicationis ipsos volumus incurvare, qui præmissa non adimplerent, absolutione nobis, nosfirisque successoribus reservata,

5.
Declaratio
Joannis
Pape.

Cum adhuc obloquerentur Pontificis detractores, eodem anno 1334. die 3. Januarii in Consistorio Apostolico ipse coram S. Romana Ecclesia Cardinalibus declaravit, se nihil unquam de hac Quæst. determinasse, & si quid à se prolatum fuisset, in quaestioneis propositione, sive auctoratum allegatione, quod scripturæ sacræ videretur adversum, præter intentionem sibi excidisse: qua publica confessione nihil sincerius, nihil humilius. De qua testem habemus Benedictum XII. in suo diplomate *Benedictus Deus*, Ptolemæum Lucensem lib. 24. Hist. cap. 42. ms. Vaticanicum n. 4008. p. 172. Imo ante mortem, quæ contigit Avenione die xiv. Decembribus ejusdem anni 1334. coram S. R. Eccel. Cardinalibus, quorum nomina in laudato nuper ms. referuntur, & coram Tabellionibus hac de causa vocatis, præcepit ut legeretur sequens Scriptura: *Fatetur & credimus, quod animæ purgata sunt in celo, calorum regno, & paradiſo, & cum Christo, in confortio Angelorum congregata, & vident Deum & divinam essentiam facie ad faciem clare in quantum status & conditio compaſtitur animæ separata.* Hujus declarationis meminit Joannes Villanus in Hist. Florent. cap. 19. lib. xi.

6.
Sententia
Theologo-
rum Par-
ficium de
Joanne.

Demum Theologi Parisenses interrogati à Rege quænam revera esset Joannis Pontificis opinio, in Autographo quod etiamnum servatur Parisiis in Arch. FF. Prædicatorum, & recitatur à Bulle Tom. 4. Hist. univ. inquiunt: *Quidquid in hac materia Sanctitas sua dixit, non afferendo seu opinando protulit, sed solummodo recitando.* Prætermitto Fidei Confessionem, quam Joannes ad Armenios, Tartaros, Perfas & Lithuanos transmisit; quam vide apud Rayn. ad annum 1331. nec non Bullas Canoniz. SS. Thomæ Aquinatis, Ludovici Tolosani, & Thoma Herfordiensis: de quibus vide Emin. Gotti Tom. 2. Th. p. 179.

7.
Fit argu-
mentum ex
his omni-
bus.

Jam vero ex dictis hoc argumentum conflatur: Ille neque ut privatus Doctor assertive docuit purgatas animas ante reassumpta corpora beatifica care-re visione, qui hujus opinionis fundamen-ta conscripsit & recitavit historice tantum, eo animo ut à Theologis ven-tilarentur, & quæstio, in qua veteres non convenerant, matura discussione innotesceret, ipse interim nihil afferens, nihil definiens, nihil vel opinando scrip-titans. Atqui Joannes XXII. auctori-tates Canonum ac Patrum, quibus Mil-eniorum videbatur probari error, col-

legit eo animo, utilias Theologi expen-denter, jussitque & publicis concionibus, & Epistolis, indicta quoque ex-communicatione, ut sedulo discuterentur, neque interim pro ulla parte sen-tentiam dixit, nihil declaravit, nihil afferuit. Ergo Joannes XXII. neque ut privatus doctor circa eam sententiam erravit, de qua præsens instituitur dispu-tatio. Præterea Doctissimi Galliarum Theologi, Juenin, Tournely, L'Herminier, alii, expensa protestatione Parisien-sium Theologorum, quam memoravi su-perius, & cui addere possunt Epistolam à me laudatam ex Edmundo Martene, ingenue fatentur Pontificem nihil circa hanc quæstionem ex Cathedra definiisse, in falsam tamen sententiam, ut Tou-nely ait, inclinasse; atque, ut cæteri loquuntur, ut privatum Doctorem er-ravisse: Atqui in ea Parisiensem Theo-logorum declaratione, sicuti & in me-rata Epistola, non solum habetur Joannem XXII. nihil ex Cathedra & aliquo Pontificio diplomate declarasse, sed etiam quidquid aut scripsit, aut dixit, scripsisse & tixisse non afferendo, non opinando, sed solummodo recitando: Ergo neque ut privatus doctor à dogmate receperit Catholicorum, opinative fal-tem & assertive. Denique Joannes tametsi recitavit & collegit speciali cura momenta pro una parte, quod pro af-firmante omnia vulgata essent ac pro-ferrentur; incubuit tamen apimo, ut constat ex Epistola ad Reginam, & ad Rothomagensem Antistitem, ut pro utraque parte colligerentur, & huic muneri ipsem et insudavit, omnium co-piam fecit, omniaque ex æquo venti-lari mandavit: Ergo incertus erat cui adhæreret, & in utramque fluctuans, veritatem, quam tandem affecitus est, inquirebat.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Opponunt 1. L'Herminier, & Tou-nely. Raynaldus ad annum 1331. n. 44. refert Joannem XXII. conquitis unde-^{8.}
^{cum solu-tione.} quaque testimonis pro negativa senten-tia in publicis concionibus pro eadem fuisse dogmatizatum. Resp. Raynaldum afferere, quod *Ita columnabantur bo-stes Pontificis*, ut demonstrat num. 45; ex Ulrico, & ex ms. Vaticano Codice 4005. & 4009.

Opp. 2. Joannes omni favore & gra-tia prosequebatur quos stare noverat pro Oppositiō 2. sententia negante, præsertim Gerardum cum sciu-Generalem Minorum. Contra qui dis-^{9.}
^{cum solu-tione.} fidebant dure à Pontifice excipiebantur,

ut constat de Thoma Vallesio, qui in carcerem conjectus est, quod opinionem Joannis publica confutasset concione. Resp. Thomam Vallesium non à Joanne XXII. sed à Quæsitoribus Fidei Avenionie damnatum careri, non quod pro SS. vindicanda gloria solemnem habuisset concionem, id enim permiserat Pontifex, ut appareat ex Epist. ad Galliarum Regem Philippum; sed quoniam è suggestu in Assertores adversantis sententiæ Divinam maledictionem est imprecatus, ut narrat Bzovius ad annum 1331. n. xi. quod vertente controversia, maxime privato homini, audaciæ, quamvis forte zelus fuerit, imputabatur. Gerardo autem quidnam Papa præstít, quod amplissimum ordinem moderantis merito, ac dignitati esset impar?

10.
Oppositiō 3. pus, cum dogma Catholicum propugnasset, à Fidei Censoribus in jus vocatus est, eti Regis patrocinio judicium declinavit Quæsitorum. At hæc annuente Pontifice fuere peracta. Resp.

Durandi causam aliam esse ab ea, quam eruditæ narrant Theologi. Pontifex Durandi Tractatum nulla permotus indignatione, & quamlibenter exceptit, pluribusque Theologis prabuit examinationum; ut constat ex ms. Jacobi Cardinalis S. Priscæ in Bibl. Vatic. n. 208. In Durandi autem Scripto in ea, quam probabat propositione, nil censura dignum notatum est. In argumentationibus vero aliqua videbantur absurdæ: inter quæ erat, quod nisi animæ expiatæ videant divinitatem Christi, mori nulla ratione sit lucrum: unde videbatur consequi, quod ex contemplatione humanitatis nullum resultet gaudium, aut lucrum. Tum alia novem asserta, quorum alia probata fuerunt, alia confutata. Ergo propter Assertum de actuallí visione Dei, ut constat ex ms. Vat. n. 4004., nihil actum contra Durandum, sed propter doctrinas insertas, & non satis apte exppositas, aut non bene intellectas. Vide Raynaldum ad annum 1333. num. 58.

11.
Oppositiō 4. tum tradidisse errorem innumeris propositum scribunt Auctores. Gobelinus in Cosmодromii Aetate vi. cap. 71. Albertus Krantz lib. viii. Vandalicæ cap. 16. Bzovius ad annum 1331. Ciacconius Vita Joannis XXII. Ptol. Lucensis ad an. 1335. Adrianus in iv. Sent. de Sacram. Confirmat. Gerson sermone in die Paschatis. &c. Resp. Hos omnes, & si qui sunt alii, falso rumore deceptos. Nam multæ fuerunt contra

Joannem linguæ *malignantium*, ut in suo diplomate testatur Benedictus XII. Sed his opponimus omnium Theologorum Parisiensem testimonium, qui *Multorum fide dignorum relatione audita*, declararunt, quod Sanctitas Sua nihil afferendo, sive opinando protulit, sed sollempmodo recitando. Quamquam non omnes, qui ab adversariis citantur, revera Pontifici errorem afflicant. Bzovius cit. loco ait: *Eodem tempore ipse idem Pontifex alios adversariorum adversum se excitavit, cum antiquorum Doctorum . . . de clara Dei visione opinionem nondum ab Ecclesia damnatam recitasset; & in partem quorundam FF. Minorum afferentium, animas à corpore separatas non statim beatavisione Divinæ essentiae frui, sed eam usque ad diem iudicii expectare, differendo quidem, non autem afferendo, neque decernendo inclinavit.* Et Alphenus Ciacconius: *Ipse, inquit, omnibus Theologis iussit, ut quid de ea sentirent, diligenter inquirerent, & sibi afferrent, affirmans se nihil nisi disputandi gratia afferre, & nihil adhuc se determinasse.* Hi nimur de mente Joannis tantummodo dubitant. Idem dico de Ptolemaeo Lucensi, qui lib. 24. cap. 43. ait: *De hoc dubium fecerat.* Idem de Adriano, qui utitur his verbis, *Fertur, dicitur.* Gersonis sermonem genuinum non esse, plures affirmant: si est, Universitatis Parisiensis testimonio, & Epistolis redarguntur.

Opp. ultimo. Joannes morti proximus penitentia dœtus errore suum revocavit. Ergo erraverat. Resp. nego antec. Non enim proprie revocatio & retractatio dicenda est Joannis omologia. Declarat in ea, se plura in hac quæstione allegavisse = *Non intendens aliquid determinare, vel decidere* = Et si forsitan in sermonibus aut collationibus suis aliqua viderentur à veritate aliena = *Ipsa præter intentionem d se fuisse prolata* =. Quam declarationem à se fieri protestatur = *Ne quis sensisse interpretari possit sensisse aliquid, aut sentire quod Scripturæ Sacrae obviet, aut fidei orthodoxæ.* Voluit ergo ea declaratione Joannes *linguis malignantium obviare* =, ut scribit in suo diplomate Benedictus; neque enim necesse erat, ut dicta revocaret, & caneret palinodium.

Verum etiamsi Pontifex ut privatus Theologus in quæstione ad solvendum perdifficili, utrinque validissime propugnata, dubia eo tempore, nec definita, in falsam inclinasset opinionem; nullum inde aut illius existimationi, aut Apo-

12.
Oppositiō ultima cum solutione.

Apostolicæ Cathedræ infallibilitati possit consequi præjudicium. Etenim nulla Constitutione quid fide tenendum esset definita sententia pronunciatum: quod ex dictis satis arbitror manifestum.

Guilelmi autem Ockami, quod fuerit Romanorum Pontificum infensus hostis, & ultro fateatur se referre quæ ex aliorum acceperat narratione, nemo est, qui pili faciat auctoritatem.

C A P U T XII.

De inæqualitate beatificæ visionis, ac sempiternæ Justorum felicitatis.

S U M M A R I U M.

- I. 2. 3. Inæqualis gloria meritis inæqualibus reservatur.
4. 5. 6. 7. Satisfit objectionibus.
8. Causa moralis inæqualitatis beatitudinis est meritum.

9. Causa autem effectorix est lumen gloriae, quod pro meritorum ratione illustrat mentem, inflammatisque corda sanctorum.
10. 11. 12. 13. Solvuntur objections.

De Inæqua-
litate visio-
nis & æternæ
felicitatis ju-
storum.

JOVINIANUS Stoico infectus contagio, quemadmodum nullam in meritis disfereantiam, ita nullam agnoscit inæqualitatem retributionis. Adversus hunc duos libros conscripsit circa annum 392. beatus Hieronymus; in quorum postrema parte istum impugnat excucullati errorem haeretici. Novatores, qui putant homines justificari per eamdem Christi Sanctitatem singulis imputatam, in easdem ferme inciderunt casses. Oportet nunc perversum dogma insectemur, ostendentes rependendam non esse singulis justis parem omnino mercedem: & pauca superaddamus de Scholarum dissidio, unde inæqualis beatitudinis ratio sit reprehenda.

I. PROPOSITIO I. Inæqualis gloria meritis inæqualibus reservatur.

Probatur inæqualem gloriam inæqualibus meritis reservari ex SS. Scriptura. Hæc est scripturarum sanctorum doctrina. Nam in Evangelio Joannis cap. XIV. 2. legitur: *In domo Patris mei mansio[n]es multæ sunt.* De quo loco Tertullianus Scorpiano: *Quomodo multæ mansio[n]es, si non pro varietate meritorum?* Paulus 1. ad Corinth. III. 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem.* Cap. XV. 41. *Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum.* Et 2. ad Corinth. 9. *Qui parce seminat, parce & metet.* Idem probant textus, quibus meritorum asseritur inæqualitas; ut parabola de semine apud Matth. 19. 8. quod fructum dedit aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum; egregie expoſita eo versu, *Serta terrenis, &c.* in hymno D. Joannis Baptiste: necnon alia de quinque talentis cap. xxv., & de decem minis apud Lucam cap. xix. Accedit definitio Sacrae Scripturæ Tridentinæ Synodi Sess. VI. c. 16.

Eadem est SS. PP. assertio: Chrysostomus hom. 41. in 1. ad Corinth. *Ta[m] Proba[re] ex metis in regno cœlesti sint omnes, non SS. Patribus, omnes tamen iisdem potiri præmiis significatur illa similitudine stellarum: ut nec in gebenna peccatores omnes eadem tormenta patientur.* Ambros. lib. 5. in Lucam: *Etsi unum regnum, diversa tamen merita sunt in regno cœlorum.* Gregorius Nazianz. Orat. 34. *Prout illorum est ordo, plus, minusve Deum cernunt.* S. P. Augustinus Tract. 67. in Joannem. *Multæ mansio[n]es diversas meritorum in una vita æterna significant dignitates.* Fulgentius de Fide ad Petrum: *Diversa erit Sanctorum gloria.* Prosper in sent. 360. *Ut Deus omnia in omnibus erit, sic etiam in dispari claretate par gaudium.* Gregorius lib. 4. Moralium cap. 31. *Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum, &c.*

Argumenta à ratione aequum est ab illo præclarissimo Ecclesiæ Doctore de Probatu[re] promantur, qui Jovinianum singulari[us] certamine profligavit. Quorum pri-mum sic neci potest: *Ordo, qui est in visibili Ecclesia etiam in cœlesti servatur Jerusalem, & militans resert imaginem triumphantis;* hæc enim, quæ per fidem ambulat, plurimas habet mansio[n]es, & alium tenet gradum Pontifices, alium Sacerdotes, alium Levitæ, alium Aeditui, alium fidelis plebs; illa, quæ sursum est Ecclesia continet Archangeli, Angelos, Thronos, Dominationes, Potestates, Cherubim, Seraphim, variisque Sanctorum classes: Atqui in visibili Ecclesia diversitas nomium denotat graduum, munerum, ac dignitatum discrepantiam: Ergo diversam potestatem dignitatemque designat pariter varietas nominum, quibus appellantur superne

pēnæ Jerusalem incolæ. ii. Consilium est Evangelicum Matth. xx. ut *Qui vult major esse sit omnium minimus*, & idcirco pauperes spiritu feso abjiciunt, ut exalentur, novissimoque recumbunt loco, ut superius ascendant: Consilio isto exercitamentum humilitatis frustra suadetur, nisi in celis unus esset altero major. Est ergo illic majoris, minorisve præmii distributio. iii. Gloria cœlestis est merces, & redditur unicuique secundum proprium laborem: Inter Verbi Dei Praecones plus sustulit laboris D. Paulus, qui prædicavit Evangelium, & ne quem gravaret, manibus suis illis quoque qui secum erant ministravit, quam ferant alii, qui prædicant, & de Evangelio vivunt. Igitur consentaneum est, ut Paulus plus mercedis recipiat, quam ceteri Evangelii Concionatores. Hæc ex Hieronymo in 2. adv. Jovinianum. Quartum addo ex D. Gregorio lib. ix. Moral. cap. 39. Impares sunt reproborum pœna: quod probatur ex damnatione Babylonis Apocalyp. xviii. *Quantum exaltavit se & in deliciis fuit, tantum dete illi tormentum, & luctum;* & ex parabola zizaniæ in fasciculos alligata, Matth. xxi., ut quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat. Ergo etiam juxta modum meriti sequitur retributio beatitudinis.

ARGUMENTA OPPOSITA REFEL
LUNTUR.

4.
Objectio I.

Prima objectio est hujusmodi: Operarii, de quibus Matth. xx., acceperunt sub vesperam singuli denarium, ita ut qui portaverant pondus diei, & æstus, murmuraverint adversus Patrem-familias quod pares sibi fecisset qui novissimi una hora laborarunt: Hæc parabola diversitatem meritorum designat, & æqualitatem retributionis: Ergo diversis operibus eadem merces ac retributio rependitur.

Resp. 1. dist. minorem: hec parabola designat æqualitatem retributionis quantum spectat ad vitam æternam, in qua eadem est in æternitate mensura, concedo: quantum ad intensionem gaudii, & perennis gloriæ splendorem, nego. *Unus denarius*, inquit 2. lib. cit. S. Hieronymus, *non unum est præmium, sed una vita, & una de gehenna liberatio*. S. P. Augustinus serm. 59. de Verb. D. cap. 4. *Denarius ille vita æterna est, & in vita omnes æquales erunt*. *Quamvis enim meritorum diversitate fulgebunt, alius magis, alius minus, quod tamen ad vitam æternam pertinet, æqualis erit omnibus*. Non

enim alteri erit longius, alteri brevius, quod pariter sempiternum est. Vide & Gregorium lib. i. v. Moralium cap. xxxi. Resp. 2. nego singulos illos operarios non esse æquales in merito: sive enim intelligas parabolam de Sanctis veteris, ac novi testamenti, sive de diversis Justorum generibus, fieri potest ut plures qui novissime venerunt ad fidem ad antiquorum Patriarcharum méritum gloriamque pertingant, & etiam ampliorum referant laborum mercedem, & qui post multa scelera resipiscunt charitatis fervore dolorisque acrimonia illorum coronam adipiscantur, qui ab incunte ætate vitam incontaminata duxerunt: arque ita, ut ait Gregorius Naz. Ora. 40. *Ad laboris modum plus contulerint qui priores ingressi sunt, non tamen quantum ad voluntatis ardorem*. Pro qua responsione vide quæ diximus ad i. cap. ix. Resp. 3. non opus esse ut comparationes ac parabolas tam anxie persequamur; nam non omnia in his semper congruant cum re, quam significant: quod afferendum est de præfenti, alias in regno cœlorum essent murmura & querimoniae, ut fuerunt in operariis, qui accipientes denarium adversus Patrem familias murmurabant.

Ob. 2. Gloriæ inæqualitas parere posset invidientiam, ac desiderium amplioris felicitatis.

Resp. invidiam arceri à perfectissima charitate, quæ non simulatur, & qua beatæ mentes ita uniuntur, ut non minus de propria, quam de aliorum felicitate lætentur. *Quantum enim quisque diligit aliquem, tantum de bono ejus gaudet*, inquit Anselmus in Prosolog. 25. Lege & Cassiodori librum de Amic. Desiderium autem expellit summa ac perfecta satietas, quam explet quisque in torrente voluptatis pro modulo situs lux. *Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quamvis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate percepient; ita omnes sancti et si fuerint aliqua graduum suorum diversitate distincti, una beatitudine perfecte erunt, &c.* ait lib. 1. de Vita contemplat. cap. 4. Julianus Pomerius Afer, cuius opus passim sub Prosperi nomine laudatur. Vide etiam aptissimum exemplum corporis, in quo oculus non vultus est digitus, neque digitus oculus, apud Augustinum lib. xxii. de Civit. Dei cap. 30. conferens quæ habet Apostolus ad Ephesios iv. 16.

Opp. 3. Damnati eadem pœna danni afficiuntur, quæ est privatio, ideoque non

5.
Objectio 2.

Solutio

6.
Objectio 3.

Solutio:

non suscipit magis & minus. Ergo eadem gloria coronantur electi.

Solutio 1. Resp. dist. ant. Pœna damni non habet magis & minus ratione sui, concedo: ratione adjuncti, nempe inimicitiae Dei, & ex consequenti cruciatu, quo plus minusve impii contrastantur dum percipiunt se divina essentia contemplatione privari, nego. Vide Abulensem quæst. 640. in cap. 25. Matth. Hoc autem est discrimen inter visionem, privationemque visionis; quod haec cum sit parentia, æqualis est in omnibus reprobis ratione sui, & inæqualem infligit pœnam ratione apprehensionis, & causati inde mororis: at visio, cum sit ipsa mentis apprehensio, per se propria animas exhilarat, & gaudium patrit.

Opp. ult. Beati vident Deum sicuti est.

Objecatio ultima cum solutio- ne. Resp. Vident quidem eundem Deum, sed ut capiunt; & gloriam specie unam possident ejusdem objecti contemplatione & dilectione: at non omnes illud contemplantur eadem vi intelligentia, neque diligunt eodem charitatis ardore. Sunt tamen singuli, quia vident ut capiunt, amant ut possunt, fruuntur ut cupiunt, inebriantur ut sitiunt; & gloria discrimen non à Deo, sed à propria uniuscujusque capacitate repetitur.

Propositio 2. PROPOSITIO II. Causa moralis inæqualitatis beatitudinis est meritum, effectrix vero est lumen gloriae, quod pro meritorum ratione illustrat mentem, inflamatque corda Sanctorum.

Probarur causam moralis esse meritum. Quod spectat ad causam moralem constat ex dictis; nam inereres meritum consequitur, & virtutes suam petunt remunerationem. Hinc recte Fulgentius in lib. de Trinit. *Tanto amplius alius alio in illa vita Deum videbit, quanto amplius in hac vita eum dilexit.* Et S. P. Augustinus serm. 59. de Verbis Domini: *Meritorum diversitate fulgebunt, alius magis, alius minus.*

Probatur causam effectricem esse lumen gloriae. De causa autem effectrice probatur. Ea est indoles causarum secundarum, ut quando ad agendum nativam virtutem non habent, sed aliena corroborantur, ab hac unice pendeat major effectus perfectio. Idque & in naturalibus & in supernaturalibus valet: nam si aqua cacefit, receptoque calore injectam usum lat manum, adustio non aquæ principali tribuitur, sed calor; neque quod sit validior ab elementi particulis oritur, sed ab istarum agitatione & qualificatione. Pariter in actibus supernaturalium virtutum, si sapientior ardenter.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

ritate Deum diligit, aut robustiori fide credit, charitas fidesque à sola gratia perficiuntur; neque naturali scientia exornatus, suffultus eadem gratia, quam habet ignarus, isto perfectius credit aut diligit; neque ullus ab alio naturali mentis perspicacia discernitur, sed sola voluntate moventis, & beneficia gratia largientis. Quæ ad probandum propositionem suppeditant duo argumenta. Ac primum: Beati Deum vident facie ad faciem, & ei firmissime adhaerent non vi intellectionis & amoris nativi, sed facultate luminis gloriae divinitus ipsos illuminant, & inflammant: Quotiescumque secunda causa operatur non sibi naturaliter indita, sed supernaturali virtute ab hac tantummodo exoritur inæqualitas, & major aut minor excellentia operationis: Ergo contutus & amor beatorum spirituum, non ab intellectu aut voluntate eorumdem, sed à luminis gloriae diversitate suam habet inæqualitatem. Deinde: Doctissimi Scotti discipuli, quibus etiam subscripti ex nostris Aegidius Lusitanus & Landon, & è Schola Thomistica Eminentissimus Cajetanus, docent inæqualitatem visionis repétendam esse etiam ab inæqualitate intellectus, quod hic sit potentia activa, & eum lumine gloriae unam totalem causam constitutus: Videtur autem haec ratio infra:

Ergo & sententia, quæ huic rationi nititur. Prob. minor. Perfectior actus E. G. fidei, et si proveniat ab intellectu & à gratia, nullo pacto suam perfectionem nanciscitur à naturali acuminè intellectionis, sed à sola motione divinæ gratiæ, quia licet intellectus una cum gratia elicit fidei actum, non id præstat naturali virtute, sed gratiae: Ergo visio Dei intensior, tametsi efficiatur ab intellectu & à lumine gloriae, majorem ab intellectu nequit habere intensionem, quoniā ille non virtute naturali Deum videt, sed ea, quam ipsi lumen gloriae largitur. Hinc est quod Guilelmus Parisiensis Antistes an. 1240. & iterum Stephanus Parisiensis anno 1267. proscripterunt hanc propositionem: *Cui meliora fuerint naturalia, necessario major erit gratia & gloria.* Denique ex sententia opposita consequitur, meritis non semper gloriam respondere; nam si aliquis habeat idem meritum, sed vim intellectivam hebetatem, minori potiretur beatitate quam alter, qui esset par meritis, & ingenio ac mente pollentior.

REFUTANTUR OBJECTIONES.

10. Ob. 1. Cum æquali gratia unus alterius intensus diligit Deum: Ergo cum æcum solitudo quali lumine unus Deum videt alio perfectius.

Resp. dist. ant. & perfectio dilectionis pendet à gratia, non à viribus naturalibus, conc. secus, nego. Habet utique humana voluntas, ut possit gratia resistere, vel reddere illam otiosam, non enim Dei munera liberum tollunt arbitrium, sed ei opitulantur. At si liberum arbitrium bona opera exerceat, tota perfectio meriti est à gratia, neque operis excellētia potest unquam motionem ac vim auxilii superexcedere. Cæterum in hoc infirmitatis statu datur etiam gratiae inæqualitas, & qui intensus operatur, majori efficacia divinorum auxiliorum trahitur ac præmoveatur: Ad hæc: lumen gloriae non subest arbitrio, sed necessario mentem rapit beatorum; & eam ob rem hi videre nequeunt nisi ad luminis divini mensuram.

11. Ob. 2. Si duæ causæ ad aliquem efficiuntur concurvant, & una sit efficacior, est etiam effectus perfectior: Intellectus & lumen gloriae sunt duæ causæ, quæ inserviunt in eamdem visionem: Ergo si intellectus sit efficacior, erit etiam visio vividior.

Solutio, Resp. dist. majorem: si fuerint duæ causæ ejusdem ordinis, ut duo equi eamdem rhēdam trahentes, conc. Si diversi ordinis, ut sunt arbitrium & gratia, intellectus & lumen gloriae, & una insuper causa agat virtute alterius, nego.

12. Ob. 3. Vegetior oculus cum eodem lumine videret perspicacius. Ergo perfectior intellectus cum eodem lumine spirituali percipiet lucidius.

Solutio, Resp. nego consequentiam; quippe

oculus & lumen sunt ejusdem ordinis, mens autem, & fulgor divinae glorie, diversi. Et præterea: lux corporalis oculi supponit expeditam completamque potentiam: quam spiritale lumen non invenit intellectu, sed efficit.

12. Ob. 4. Non proprio marte, sed divino spiritu afflante scripsere E. G. Paulus & Lucas, & prophetarunt Amos, & Isaías, at quoniam Paulus erat naturalibus scientiis imbutus, Isaías Hebraicarum, Chaldaeorumque literarum cultu & delectu, antecellit scriptura Pauli libros Lucae, & Isaiae vaticinium prophetias cæterorum. Ergo etsi videant Beati divinitatem superno lumine gloriae, quo magis tamen pollent naturali vi intellectrice, Dei speciem magis magisque contemplabuntur.

Oppositio 4. Resp. dist. antec. Pauli scripta & Isaiae vaticinia cæterorum præcellunt libros styli venustate & orationis ornatu, conc. veritatis oraculo & arcanorum intelligentia, nego; & retrorqueo argumentum. Quamquam Paulus in lege eruditus & cultus eloquio Politiori stylo conscriperit, quod facultatis est naturalis; arcanorum tamen penetratione non superavit Scriptores alios divinorum librorum, nisi ad mensuram sublimioris raptus, aut validioris afflatus divinitatis. Quod si verborum quoque splendorem ac ityrum effici velis superna spiritus concitatione, & afflatus; dicam hunc fæse Prophetarum indoli attenuare, eosque congrua quadam motione ad prophetandum fortiter æque ac suaviter urgere; ita, ut occultarum rerum vaticinationes, nec non flos ornatusque verborum exigit tantum debeat ad mensuram impetus flaminisque divini. Atque ita ad luminis gloriae excitationem & modum pensanda est beatæ visionis vehementia.

Solutio,

C A P U T XIII.

De beatæ visionis objecṭo.

S U M M A R I U M.

1. 2. 3. 4. Ponuntur præliminaria ad statum questionis.

5. 6. 7. Neque per absolutam Dei potentiam vi-

deri potest Divina essentia sine attributis, aut una persona sine alia.

8. & seqq: Solvuntur objectiones.

I.
Prælimina-
re 1.

Quid Beati in Deo videant in hujus libri complimento dicendum sufficeret. Ac primo constat ex dictis, videre unitatis ac Trinitatis mysterium. Illud namque revelandum nobis est quod fide credimus, & contemplandum in specie, quod nunc videmus

per speculum & in ænigmate. Vident consequenter perfectiones divinitatis, scientiam, omnipotentiam, immensitatem, & alias, de quibus libro disputavimus præcedenti. Hæc cum sint à Deo penitus indistincta, dici solent in Scholis objectum primarium.

Dein-

2.
prelimina-
re 2.
Deinde vident creaturas per Verbum conditas, terram, calum, reliqua. Spectant enim omnia ad ordinem Universi, cuius ipsi Beati sunt partes; & nonnulla naturali cognitione attigerunt, plura noscere appetierunt. In illa ergo Arte, in qua immutabiliter continentur, omnia divini luminis participatio cognoscunt. Vident quoque se in vicem, ut postulat unius Civitatis, regnique societas: Unde ait Augustinus Epist. 6. *Tunc nihil latebit proximum in proximo; nec erit quod suis quisque appetiat, abscondat alienis, ubi nullus erit alienus.* Et Bern. Serm. 1. in Dedicatio Eccles. *Nec nulla separare eos ab invicem suspicio potest; ubi nihil omnino quod in altero sit, alterum latere patitur penetrans omnia radius veritatis.* Quamobrem etiam cogitationes & affectus sibi invicem sponte revelant, ut solent domestici, & sincera dilectione conjuncti. In supernorum civium numero agnoscunt & illos, quos nunquam noverunt in terris, & ex notitia rerum praelare gestarum proficiunt in cognitionem virorum. Vide Magnum Gregorianum lib. 14. Dialog. cap. XXXIIII.

3.
prelimina-
re 3.
Rerum, quae in terris sunt, illae Beatissimis spiritibus innescunt, quae propius ad eos spectant; Pontifices Ecclesiae statutum, Reges vicissitudines regnum, Parentes familiae suae conditionem, singuli vident suorum preces clientum. Nota sunt exempla Eliæ 11. Paralip. cap. 21. v. 12. & Jeremiæ, & Onia 11. Machab. cap. xv. Recte id summi Numeri providentia institutum, ut pro nobis intercedant ejus amici, regnique consortes, ut definit Concilii Senonense in Decr. Fidei cap. XIII. probantque Ecclesiae Patres, Ambrosius in Orat. de obitu Theodosii, Augustinus Epist. 259. ad Cornelium, & Gregorius lib. XI. Moralium cap. 17. Vident & damnatorum poenas, non ut misereantur, sed ut gaudent uberiori, animadvententes quanta evaserint mala; quod explicat idem Gregorius Hom. 40. in Evangel. aptissima comparatione picturæ, in qua *Niger color substernitur, ut albus vel rubeus clarior videatur.* Futura omnia, & possibilia, & contingentia minime noscunt, praesertim diem judicii, & secreta cordium; nisi ea sibi manifestent, ut amici solent, alterutrum, aut à Deo revelentur qui scrutatur renes & corda. Hæc omnia distincta à Deo beatificæ visionis objectum sunt secundarium.

Circa princeps objectum queritur num divinitus fieri possit, ut videatur una Persona sine alia, aut sine attribu-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

tis essentia. Affirmativam sententiam propugnant Scotistæ, Paludanus, Alarcon, L' Herminier, in eamque propendet noster Lusitanus. Stant ex adverso Augustiniani ac Thomistæ, Sylvius, Habert, Tournely, Juenin, Gotti, Piette, Florez, & alii. De objecto autem secundario visionis varia instituntur questiones, quæ ex dictis facillime resolvuntur.

PROPOSITIO: Neque per absolutem potentiam Dei fieri potest, ut vi-
deatur divina Essentia sine attributis,
aut una Persona sine alia.

Probatur 1. ex Scripturis. Joannis Probaturne XIV. 9. habetur: *Philippe, qui videt que per ab-
me, videt & Patrem.* Quem locum solutam Dei, elidunt Henno & Frasen dicendo: ex-
poni à PP. de cognitione per Fidem, cu-
jus sufficiens motivum erant opera à sine attribu-
tis, aut una
Perfonam si.
ne alia ex SS.
Scriptura.

*Christo patrata: vel reponunt valere
quidem de ordinaria potentia, non de
absoluta.* Nolo priorem interpretationem rejicare; quum de visione per fidem satis apposite accipiuntur verba immediate sequentia: *Verba, quæ ego
loquor vobis, à me ipso non loquor. Pa-
ter autem in me manens ipse facit opera.*

Neque me latet illam explicationem ad-
mitti à Chrysostomo Hom. LXX. in Joan-
nem, à Cyrillo lib. 9. cap. 37: à Ter-
tull. cap. 24. contra Praxeam, & bre-
viter sic exprimi à Nonno;

*Nimirum mecum esse Patrem: sum
namque Parenti
Connexus: mea vox sonat; at res ef-
ficit ille.*

Ea itaque interpretatione admissa sic ar-
guo: Quoniam eadem sunt opera Pat-
ris & opera Filii, qui credit in Filium
necessè est, ut credat etiam in Patrem:
Ergo quia eadem est veritas & lux Pa-
tris & Filii, opus est ut videns Patrem
videat quoque Filium.

Eadem est S. P. Augustini sententia: 6.
qui in Ps. 85. in ea verba Joannis: *Ne. Probatur ex
scitis quia ego in Patre & Pater in me* S. Augusti-
est? inquit: *Me viso videtur & Pater,* no.
& patre viso videtur & Filius; Patris
& Filii separari non potest visio. Ubi
non unius separatur natura & substantia,
visio separari non potest. Tract. 70. in
Joannem: *Cur inseparabilia separatim
desideras nosse?* & in 2. de Trinit. cap. 8.
Neuter sine altero potest ostendi. *Unum*
*quippe sunt, sicut ipse ait: Ego & Pa-
ter unum sumus.* Quæ profecto etiam
de absoluta tenent potentia, quum mul-
latenus dividi possit ac separari in qual-
cumque hypothesi divinarum Personarum
substantia, veritas, & visibilitas.

7.
Probatur 1a-
tione.

Hinc multiplex deponitur ratio. Ac prima: Quæ divinis Personis, aut proprietatibus convenienti ratione naturæ, sunt prorsus inseparabilia; neque enim Mundum E. G. condere potuit Pater absque Filio, cum sit utriusque eadem virtus creatrix, quæ essentiam consequitur, non relationem. Atqui divinarum Personarum una est veritas & intelligibilitas, quæ ratione substantiæ ex æquo in singulis reperitur: Ergo divinarum Personarum visio est penitus inseparabilis. Deinde Scotistarum sententia supponit in Deo formalem distinctionem, ob quam, cum sit liberrimus, se videndum exhibeat secundum unam formalitatem, non secundum aliam: Hæc distinctione commentitia est, ut vidimus lib. 2. cap. 3. prop. 2. Igitur & ruit opinio de separatione visionis. Rursus ad visionem intuitivam necesse est, ut videatur plenitudo divinitatis tota simul, & non partialiter: quod exemplis & rationibus ostendi cap. 1. hujus libri in Resp. ad 3. Sed dum videretur una persona sine alia, non inspiceretur tota simul plenitudo divinitatis: Ergo non videretur Deus visione intuitiva. Demum si divina natura in sola persona Patris subsisteret, quisquis videret essentiam absque Patre, non eam videret intuitive & prout *est in se*; etenim *in se* non esset essentia nulla terminata hypostasi, sed singulari individuata *supposito*. Igitur cum sit in tribus personis, non videbitur ut *est in se*, nisi tres Personæ videantur simul. Atque hæc omnia militant de Attributis, sive cum divina substantia, sive inter se comparentur.

ARGUMENTA OPPOSITA DILUUNTUR.

8.
Objec^{tio} 1.

Opp. 1. Potest una Persona sine alia incarnari: Ergo potest una Persona sine alia videri.

Solutio.

Resp. nego conseq. tum quia incarnationis sive extraneæ naturæ assumptio fit hypostasi, quæ non est in divina essentia unius generis, sed multiplicis; constituitur enim relatione, non absoluta aliqua proprietate: at econtra visio habetur ratione summae & indistinctæ cognoscibilitatis, quæ non alia est divinæ substantiæ ac relationum, sed eadem, unica, inseparabilis. Tum quia Incarnationis est unio divinæ & humanæ naturæ in eodem supposito, non prout natura divina est *in se*, sed prout est in Verbo, scilicet ut refertur ad Patrem: visio autem intuitiva est unio intentionalis mentis nostræ cum Deo, quatenus *est in se*: id enim postulat ratio visionis intuitivæ. Cæte-

rum hoc argumento nostra corroboratur sententia. Primo, quia licet natura humana uniatur hypostatico Verbo, non Patri, propter diversam hypostasim utriusque; opus Incarnationis efficienter est à tota Trinitate, quoniam trium personarum una est potentia & virtus effectrix. Ad hæc, si Patris & Filii, quemadmodum est una natura, ita esset eadem subsistentia; Filius absque Patre incarnari non posset: sicuti nequit incarnari Filius, nisi incaretur Deus sapiens, immensus, omnipotens, & quidquid est à Persona Filii indistinctum: Igitur cum in ratione visibilitatis nullum discrimen in Deo inveniatur, non erit visio ratione aliqua separabilis.

Opp. 2. Potest divino Verbo communicari Essentia non communicata paternitate. Ergo pariter essentia videri potest paternitate non visa.

Objec^{tio} 2.

Solutio.

Resp. Essentiam ac paternitatem rem unam esse, quæ si in se absolute consideratur, vocatur essentia, si connotative & secundum relationem, nuncupatur persona: quæ juxta hanc ideam accepta nedum non communicatur, sed neque communicari potest, cum repugnet inter relativa indistinctio. Quare nego consequentiam: paternitas enim communicatur *essentialiter*, & non communicatur *personaliter*, quoniam repugnat communicari quod dicit ratione sua distinctionem ab alio: at non repugnat essentiam sine personis videri; quinmo si videatur *in se*, videri debet utrumque, eo quod utrumque *in se* est una eademque imparibilis veritas & substantia. Ea propter urget contra adversarios argumentum; quandoquidem Filio communicatur essentia, & omne quod communicabile est, omnipotencia, sapientia, immensitas & quidquid habet Pater, hoc excepto quo Pater est, quia Essentia communicatur *ut est in se*: Igitur si videatur divina Essentia prout *est in se*, videri debet quidquid est visibile, & ab ea penitus inseparabile.

Opp. 3. In illo priori, in quo Pater Filium generat, perfectam habet beatitudinem, & tamen nondum Filium videt.

Objec^{tio} 3.

Resp. talem esse beatitudinem, quale est illud *prior*, scilicet cogitationis nostræ figmentum. Cum enim dicitur *Filius a Patre genitus, ostenditur ordo, non quo alter sit prior altero, sed quo alter sit ex altero*, ait S.P. lib. 3. contra Maxim. cap. 14. Quamquam si per impossibile in aliquo instanti non esset Filius, videretur tamen à Patre eo modo,

Solutio.

do, quo esset, nempe quamprimum à se generandus.

11. **Opp. 4.** Divina Essentia sufficiens est beatitudinis objectum: Essent ergo plene beati qui eam tantummodo intuerentur. Ant. probatur, quandoquidem si divina substantia non esset se sola plenum beatitudinis objectum, non esset summum bonum & undequaque perfectum: Est sumnum, maximum, & undequaque perfectum bonum: Est igitur beatitatis sufficiens, plenumque objectum sola divina essentia.

Solutio. **Resp.** dist. ant. Divina essentia est beatitudinis sufficiens objectum, & unares simplicissima cum divinis proprietatibus ac personis; concedo: ab his quoquo modo secreta & separabilis; nego ant. Ad cuius probationem nego maiorem: quod enim videri non possit essentia Dei absque relationibus non provenit ex ejus imperfectione, quasi non sit plenissimum maximumque bonum, sed ex perfectione ac simplicitate ejusdem essentiae à relationibus & proprietatibus prorsus indistinctæ. Quod illustratur creationis exemplo: nam Pater omnipotens est, & tamen absque Filio & Spiritu Sancto Mundum creare non potuit. Id vero non aliunde, nisi quod efficiencia & virtus est in tribus personis una & indivisa: atque ut legimus in Symbolo, quod tribuitur Athanasio, est quidem *Omnipotens Pater, omniptens Filius, omniptens Spiritus Sanctus: Et tamen non tres omniptentes, sed unus omniptens.* Ab eo, quod omnes Personæ sint una res summa, simplex & impartibilis, oritur inseparabilitas beatæ visionis, dicente Augustino: *Neuter sine altero potest ostendi, unum quippe sunt.*

12. **Opp. 5.** Absoluta absque relativis cognosci possunt, etiam visione, quam appellant intuitivam; videtur enim in pariete color, & non videtur, quomodo parieti inhæreat: videtur in Eucharistia quantitas, & non videtur, quomodo existat: videbatur humanitas Christi, & non videbatur illius subsistentia.

Solutio. **Resp.** Absoluta absque relativis vide ri posse quotiescumque non sunt una, eademque simplicissima res, ut in exemplis productis. Nam color inhærens connotat subjectum, à quo est separabilis quantitas panis in Eucharistia Christi corpus, à quo distinguitur, natura humana Verbi personam, à qua assumitur. Color ergo, extensio, humanitas Salvatoris videi possunt absolute, etiam non videantur connotative, idest quatenus referuntur ad aliquid à se distinctum.

Quod non valet de summa perfectissimaeque Dei natura, in qua absoluta & relativa sunt eadem indivisibilis veritas. Præterea nulla est horum exemplorum convenientia, quum neque inhærentia coloris, neque existentia quantitatis in Eucharistia Sacramento, neque Verbi Divini subsistentia sint objectum visibile: cum econtra omnis divina perfectio objectum intelligibile sit. Insuper retunditur telum istud. Nam videre nemo potest colorem in se nisi circumstantem videat figuram & magnitudinem, & quisquis hominem aspicit ut est in se, intuetur formam vultus, corporis proceritatem, membrorum aptitudinem, vestimentorum qualitatem, & quidquid oculis objicitur. Similiter itaque divinitatem videns facie ad faciem videre debet Personas, attributa, & quidquid est inseparatum à Deo, & beatorum menti repräsentatur.

13. Sed forte Peripateticorum improbata sententia, repones nullam esse coloris **Instancia** & quantitatis naturam, quæ alia sit à corporeæ substantia, & fictitiam esse accidentium, qualitatimq[ue] inhærentiam, & tamen unum & idem corpus præcisive videri ac tangi. Verum minus urget in recentiorum Philosophorum systemate argumentatio. Defendunt hi lumen in certa particularum corporis lucidi situm esse motione, & nihil esse præterquam vis in nobis vividum sensum excitandi: corpus autem pellucidum illud esse, quod meatibus undique perviis instrutum est; opacum contra, quod transversariis perviisque meatibus caret. Sic alborem in his corporibus ajunt esse, quæ asperitate scabrisque incidentes luminis radios reperiunt; nigrem vero in iis, quorum particula attritæ admodum & concisa exceptos radios luminis non reflectunt. Ita ergo diversi videntur colores, aut idem major, seu minori intentione conspicitur, si minutæ particula corporum, vel sint atomi Gassendi, vel subtilis materia Cartesii diverso pacto concurvant; ac propterea docent flammæ, quæ admodum lucet, summam celeritatem esse, & vividas scintillas videi in silicis & chalybis collisione. Quantitatem pariter tangi inquiunt, dum tendinum fibra recipiunt ab externis corporibus impressionem: quæ fibre cum aliquibus sint magnitudinis nequeunt ab exiguis corporibus agitari, unde solida tangimus, non aerem vel halitum. Sed plura de his Rohaultius, Cartesius, Le-Grand, aliique Optics, ac Physiologiae studiosi. Ex quorum placitis nequit demonstrari **visio**

visio præcisiva in summa ac simplicissima re, in qua nullæ sunt partes, quæ excitari possint, vel concutit; neque plures unius spiritus formæ, secundum quas partim sit manifestus, partim reconditus.

14.
Objec^{tio} 6. Indistincta est ab Omnipotenti Dei cœaturarum possibilium continentia: & tamen videns omnipotentiam non videt cœaturas omnes possibles. Potest ergo ejusdem rei summam & inseparabilis separari contutus.

Solutio. Resp. dist. antecedens: Et beati vident omnipotentiam absolute, in se, scilicet ipsam divinam substantiam potentem omnia producere, concedo: vident omnipotentiam connotativa, nimirum ipsas cœaturas separatas à divina substantia, & ab ea producibiles, nego. Recole à me dicta cap. 11. Prop. 2. in resp. ad ult.

15.
Objec^{tio} vi. Deus est Beatorum speculum voluntarium: Potest ergo Beatis pro suo libitu unam personam manifestare absque altera.

Solutio. Resp. dist. ant. Est speculum voluntarium absolute, eo quod gloria benefi-

cium sit gratiæ & divinæ liberalitatis; concedo: in hypothesi quod gloriam conferat, & sese manifestet, subdistinguo: est speculum voluntarium in exhibendo visioni beatorum perfectiones à se indistinctas, quæ sunt *primarium* beatitudinis objectum; nego: Est speculum voluntarium in manifestando cœaturas à se diversas, quæ sempiternæ gloriæ objectum sunt *secundarium*; concedo. De hoc *secundario* objecto dictum supra. Quæ autem aliqui hic inserunt de cognitione possibilium in Verbo, constant ex his, quæ supra differimus de Comprehensione cap. 11. hujus libri. In quo si plura obscuro dicendi generre fuerit quæsta, manifestabuntur in Ecclesia Sanctorum, & in cœlesti Jerusalem, cuius fundamenta in montibus altis. Utinam eo pervenire mereamur virtute duce, de qua Hesiodus:

*Et longa buc & celsa simul via dicit euntem,
Ardua principio; sed ubi est ad culmina ventum,
Incipiet molli sese submittere clive.*

DE